

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

ULUSLARARASI HUKUKTA MİSİLLEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MUHAMMED CAN TEPEDELEN**

GAZİANTEP – 2020

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

ULUSLARARASI HUKUKTA MİSİLLEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MUHAMMED CAN TEPEDELEN**

**TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. ENVER BOZKURT**

GAZİANTEP – 2020

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Uluslararası Hukukta Misilleme’’ başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.
.../.../.....

Muhammed Can TEPEDELEN

ÖNSÖZ

Toplumların asırlardır birbirleri ile etkileşimde bulunmalarının neticesinde, zaman zaman olumlu ilişkiler kurulsa da nihayetinde olumsuz durumların yaşanması da şaşırılacak bir husus değildir. Toplumları yöneten devlet yetkililerinin birtakım davranışlarda bulunmalarının sebebi kabul edilebilirlik çerçevesinde ya devletin menfaatlerini korumak ya da devletin menfaatlerini sürdürmek gayesinden ileri geldiği söylenebilir. Uluslararası alanda çıkar uyumsuzlukları durumunda, hukuki sınırlar dâhilinde başvurulan en yaygın yöntem misillemedir. Bu inceleme alanında görünürü itibari ile hususi bir akademik eser ortaya konmamıştır. Dolayısıyla bu alanda bir çalışma ortaya koymak gereksinimdir. Uluslararası hukukta misilleme konusunda bilgilenmek isteyenlere faydalı olmasını ummak en güzel temenni olacaktır.

Gaziantep, 2020

Muhammed Can TEPEDELEN

ÖZET

Misilleme kavramını uluslararası hukuk hudutları dâhilinde incelemek, bu çalışmanın esas gayesini teşkil etmektedir. Uluslararası hukuk kurallarına dayanılarak; tarihsel gelişim içerisinde devletler, toplumsal menfaatlerini koruma ve karşı önlem olarak misilleme yöntemlerine başvurma olanağına haizdirler. Bu yöntemlerin, savaşa varmayacak şekilde uluslararası hukuk sınırları içerisinde kullanılması gerekmektedir. Devletlerin, ilişkilerinden kaynaklanan sosyal, ekonomik, teknolojik birçok alanda anlaşmaları mevcuttur. Karşı önlem olarak başvuru misilleme yöntemlerine, ikili ilişkilere dayalı anlaşmaları da etkileme riski göz önüne alınarak basiretli şekilde başvurulmalıdır. Misilleme yöntemleri, sınırlı şekilde sayılmış değildir. Bu sebeple uluslararası hukukun yasaklamadığı davranışların, misilleme yapmada kullanılabilmesi mümkün olacaktır. Bu çalışmada uluslararası hukuk yaptırımlarına genel hatlarıyla değinilmiş. Bir uluslararası hukuk yaptırım biçimi olan misillemenin, uygulanma şekilleri olan, devletler tarafından uygulanarak kabul gören misilleme yöntemleri incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: uluslararası hukukta yaptırımlar, misilleme, savaşa varmayan zorlama yolları.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the concept of retaliation within the framework of international law. Based on the rules of international law; In historical development, states have the opportunity to apply retaliation methods to protect their social interests and as countermeasures. These methods need to be used within the boundaries of international law so as not to come to war. States have agreements in many fields of social, economic and technological origin of their relations. The retaliation methods used as countermeasures should be considered prudently by taking into account the risk of affecting the agreements based on bilateral relations. Retaliation methods are not limited in number. For this reason, it will be possible to use the behaviors that are not prohibited by international law in retaliation. In this study, international law sanctions are outlined. The retaliation methods, which have been adopted by the states, which are forms of implementation of the retaliation, which is a form of international law sanction, have been examined.

Keywords: sanctions in international law, retaliation, compulsive means of war.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ULUSLARARASI HUKUK YAPTIRIMLARI.....	4
1.1. Genel Olarak.....	4
1.1.1. Dar Anlamda Hukuki Yaptırımlar.....	6
1.1.2. Ekonomik ve Mali Yaptırımlar.....	6
1.1.3. Askeri Yaptırımlar.....	7
1.1.4. Diplomatik Yaptırımlar.....	8
1.1.5. Manevi Yaptırımlar.....	10
1.1.6. Cezai Yaptırımlar.....	10
1.2. Savaş.....	11
1.2.1. Kuvvet Kullanımının Sınırlanmasından Önceki Durum.....	12
1.2.2. Kuvvet Kullanımının Sınırlanması İle Oluşan Sonraki Durum.....	14
1.2.3. Kuvvet Kullanımının Yasaklanması.....	16
1.3. Savaş İle Savaşa Varmayan Zorlama Yolları Karşılaştırması.....	17
1.4. Savaşa Varmayan Zorlama Yolları.....	19
1.4.1. Zararla Karşılık.....	20

1.4.1.1. Zararla Karşılık Yaptırımının Tarihçesi.....	21
1.4.1.2. Zararla Karşılık Yaptırımının Şartları.....	22
1.4.1.3. Zararla Karşılık Yaptırımının Tezahür Etme Şekilleri.....	24
1.4.1.3.1. Ambargo.....	26
1.4.1.3.2. Abluka.....	27
1.4.1.3.3. Boykot.....	29
1.4.1.3.4. Bombardıman ve İşgal.....	30
1.4.2. Müdahale(Karışma).....	31
1.4.2.1. Müdahale Etmeme İlkesi.....	32
1.4.2.2. Müdahale Şekilleri.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	
MİSİLLEME HUKUKU.....	35
2.1. Misillemenin Fikri Temeli: Karşılıklılık İlkesi.....	35
2.1.1. Karşılıklılık İlkesinin Tanımlanması.....	36
2.1.2. Karşılıklılık İlkesinin Tarihçesi.....	36
2.1.3. Karşılıklılık İlkesinin Uygulanması.....	38
2.1.3.1. Genel Olarak.....	38
2.1.3.2. Türk Hukukunda Uygulanması.....	41
2.2. Misilleme Kavramı.....	41
2.2.1. Kavram Kargaşası.....	41
2.2.2. Misillemenin Tanımı.....	43
2.2.3. Misilleme Yapma Şartları.....	45
2.2.4. Misilleme Yapmada Hedeflenen Amaç.....	46
2.3. Türk Hukukunda Misilleme.....	48
2.3.1. 28.05.1927 Tarihli 1062 Sayılı Kanun.....	49

2.3.2. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu Madde 9.....	52
2.4. Misilleme Yapma Yöntemleri.....	53
2.4.1. Diplomasi Temsilcilerinin İstenmeyen Kişi İlan Edilmesi(Persona Non Grata).....	55
2.4.2. Diplomasi Temsilcilerinin Ülke İçindeki Hareketlerinin Sınırlandırılması.....	60
2.4.3. Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi.....	62
2.4.4. Karşı Devlet Vatandaşlarından Vize İstenmesi ve Ülkeye Girişlerinin Yasaklanması.....	64
2.4.5. Ekonomik ve Teknik Yardımın Andlaşmalara Aykırı Düşmeyecek Biçimde Kesilmesi.....	67
2.4.6. Limanların İlgili Devlet Gemilerine Kapatılması.....	68
2.4.7. Karşı Devletten Mal İthaline İzin Verilmemesi.....	71
2.4.8. Karşı Devletle Ticari İlişkilerin Kesilmesi.....	73
2.4.9. Aşırı Vergi Oranları ve Farklı Gümrük Tarifeleri Belirleme.....	74
2.4.10. Karşı Devlet Vatandaşlarına Sıkı Kurallar Uygulama.....	76
2.5. Misilleme İle Diğer Yöntemlerin Karşılaştırması.....	77
2.5.1. Misilleme İle Meşru Müdafaa.....	77
2.5.2. Misilleme İle Zararla Karşılık.....	80
2.5.3. Misilleme İle Müdahale.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİSİLLEME YAPTIRIMININ UYGULANMASI.....82

3.1. Uygulamada Diplomasi Temsilcilerinin İstenmeyen Kişi İlan Edilmesi(Persona Non Grata).....	82
3.2. Uygulamada Diplomasi Temsilcilerinin Ülke İçindeki Hareketlerinin Sınırlandırılması.....	85
3.3. Uygulamada Diplomatik ilişkilerin Kesilmesi.....	85

3.4. Uygulamada Karşı Devlet Vatandaşlarından Vize İstenmesi ve Ülkeye Girişlerinin Yasaklanması.....	89
3.5. Uygulamada Ekonomik ve Teknik Yardımın Andlaşmalara Aykırı Düşmeyecek Biçimde Kesilmesi.....	90
3.6. Uygulamada Limanların İlgili Devlet Gemilerine Kapatılması.....	91
3.7. Uygulamada Karşı Devletten Mal İthaline İzin Verilmemesi.....	92
3.8. Uygulamada Karşı Devletle Ticari İlişkilerin Kesilmesi.....	93
3.9. Uygulamada Aşırı Vergi Oranları ve Farklı Gümrük Tarifeleri Belirleme.....	94
3.10. Uygulamada Karşı Devlet Vatandaşlarına Sıkı Kurallar Uygulama.....	96
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	104

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
akt.	:	Aktarım
AÜ	:	Ankara Üniversitesi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	:	Bakınız
BM	:	Birleşmiş Milletler
bs.	:	Bası
bsk.	:	Baskı
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
Dr.	:	Doktor
E.	:	Esas
Ed.	:	Editör
H.D.	:	Hukuk Dairesi
HFD	:	Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	:	Karar
MC	:	Milletler Cemiyeti
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
No.	:	Numara
Ord.	:	Ordinaryüs
p.	:	Paragraf
Prof.	:	Profesör
R.G.	:	Resmi Gazete
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
SBD	:	Sosyal Bilimler Dergisi

SBF : Siyasal Bilgiler Fakültesi
S.D.Ü. : Süleyman Demirel Üniversitesi
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
y.y. : Yüzyıl
Yay. : Yayıncılık/Yayınevi/Yayımları

GİRİŞ

Bütün hukuk sistemleri, insanlar arası ilişkileri düzenleme amacı ile belirlenirler.¹ Uluslararası hukuk sistemi de genel olarak, insanların bir arada yaşadığı toplulukların yöneteni olan devletlerin, uluslararası örgütlerin ve diğer gerçek şahısların birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşan fiillerin veya neticelerin hukuka uygun olup olmadığını belirleme gayesiyle kurallar ortaya koyma amacıyla vardır. Devletlerin, uluslararası faaliyette bulunma yetkisine dayanarak diğer devletleri ya da o devletlerin vatandaşlarını ilgilendiren, onların kişisel veya toplumsal menfaatlerine etki eden uluslararası faaliyetler yürütebilme donanımına sahip olduğu kabul edilmektedir.² Bu uluslararası faaliyetler neticesinde çıkarların ters düşmesi durumlarında, çıkarını koruma adına bir devlet başka bir devlete veya devletlere karşı uluslararası hukuk yaptırımlarına başvurabilmektedir. Uluslararası hukuk yaptırımları devletler için, kendi devletlerinin kayıt altına aldığı düzen kurallarına uyulmasını sağlamak amacıyla ifa edilmektedir. Bu yaptırımlar, kuralların ihlaline karşı bir önlem aracı olarak kullanıldığı gibi, ihlal edeni cezalandırmak için de kullanılmaktadır. Çalışmaya konu misilleme, özü itibarıyla bir yaptırımdır. Dolayısıyla uluslararası hukuktaki yaptırımlar, gereğince incelenmiştir.

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yöntemlerinden biri, misillemedir. Bu çalışmanın öznesini misilleme teşkil etmektedir. Toplumların etkileşimleri, birbirleriyle her alanda alışverişte bulunması neticesinde olumsuz birtakım çıkar sorunları baş gösterebilmektedir. İşte genel manada çıkar çatışmaları olarak ifade edilebilen bu hususlarda devletler; uluslararası saygınlıklarını korumak veya yönettiği toplumların çıkarlarına hanel getirmemek veya çıkarlarının zarar görmesine karşılık vermek amaçlarıyla misilleme yapmaya başvururlar. Karşı devlet veya devletlere karşı uygulanan misilleme yaptırımının, uluslararası hukuka uygun olup olmadığını bir araştırma ürünü olarak ortaya konulması gerekmektedir. Bir yaptırım türü olan misillemeye uluslararası etkileşimlerde sıkça başvurulması, araştırmaya konu olmasına bir sebep teşkil etmektedir. Bir sebebi de görünürü itibarı ile Türk eserlerinde misilleme, ayrıca bir eser olarak ortaya konulmamış olmasıdır. Misilleme yöntemini kullanan devletlerin; karşı devlet görevlilerine veya kapsayıcı şekilde tüm vatandaşlarına karşı

¹ Doğan, İlyas, Devletler Hukuku, Genişletilmiş 3. bsk., Ankara, Astana Yay., 2016, s.47.

² Acer, Yücel/Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı İngilizce Özetli, 9. bsk., Ankara, Seçkin Yay., 2018, s.26.

uygulanması ile onların kullanabilecekleri hak ve yetkileri kısıtlama teşkil edecek olan davranışların hukuki olup olmadığının bir çalışma ürünü olarak ortaya konulması gereklidir. Bu da araştırmanın önemini arttıran faktörlerden birini teşkil etmektedir.

Birinci bölümde uluslararası hukukta yaptırımlar hususu, misillemenin anlaşılmasına katkı sağlaması için gereğince incelenmiştir. Uluslararası hukuk yaptırımlarından çalışma konusunu ilgilendiren savaş ve savaşa varmayan zorlama yollarına değinilmiştir. Ayrıca bu ikisi karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Savaşa varmayan zorlama yollarından olan zararlar karşılık ve müdahale konuları, çeşitli gerekçelerle misillemeyi ilgilendirdiğinden çalışmada yer verilmiştir. Zararlar karşılık savaşa varmayan zorlama yolu konusuna dâhil olan; ambargo, abluka, boykot, bombardıman ve işgal yollarına da hususi olmasa da genel olarak değinilmiştir. Müdahale(karışma) konusuna da genel olarak değinilmiş, özellikle müdahale etmeme ilkesinden söz edilmiştir.

İkinci bölümde çalışma konusunun kendisi olan misilleme incelemeye tabi tutulmuştur. Misilleme yapmaya fikirsel anlamda öncü bir ilke olan karşılıklılık(mütekabiliyet), incelenmiştir. Misilleme kavramına dâhil olan; misillemenin tanımı, uluslararası hukuka uygun şekilde misillemelerde bulunma şartları ve misillemelerde bulunmada hedeflenen amaç konularına değinilmiştir. Ayrıca Türk hukuk mevzuatında misillemenin nasıl yer ettiği ve nasıl tatbik edildiği incelenmiştir. Uluslararası hukuka uygun misilleme yapma yöntemleri, sınırlı sayıda sayılmış bir şekilde bir metinde sıralanmadığından dolayı genel kabul gören misilleme yöntemlerine bu çalışmada yer verilmiştir. Bunlara ek olarak; misilleme ile meşru müdafanın eski zamanlardan itibaren birbirine benzer yanlarının olmasından dolayı misilleme yerine meşru müdafaa, meşru müdafaa yerine misilleme nitelendirilmesi yapılmıştır. Bu sebeple misilleme ile meşru müdafaa arasındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilmiştir. Ayrıca savaşa varmayan zorlama yolları arasında sayılan zararlar karşılık ile misilleme ve müdahale(karışma) ile misilleme karşılaştırılmaları yapılmıştır. Bu karşılaştırmaların sebebi ise, misillemenin başlı başına bir zorlama yolu olarak kabul edilmesindeki hususi özelliklerini ön plana çıkartmaktır. Öyle ki çalışma konusunu teşkil eden misilleme, kendine ait özellikleri ile hususi olarak incelenmesi gereken ve yöntemlerinin zamana göre değiştiği, geliştiği ve çeşitlendiği bir zorlama yöntemidir.

Üçüncü bölümde; incelenen misillemenin ne şekilde icra edildiği temel alınmıştır. Misilleme kavramı ve misilleme yapma yöntemlerinin neler olduğuna ayrıntılı şekilde değinildikten sonra, misillemenin dünyada ne şekilde uygulandığına yer verilmesi gerekmektedir. Devletlerin misilleme yaparak elde etmeye çalıştıkları çıkarlar çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik hukuki olan düzen kurallarına uyulmasını sağlama, onarma ve cezalandırma gibi sebeplerle olmaktadır. Ayrıca bunlarla birlikte siyasi sebeplerle veya sadece siyasi, ekonomik, askeri, teknolojik gibi hukuki olmayan sebeplerle de misilleme yöntemlerini uygulamaktadırlar. Bu bölümde incelenen misilleme yöntemlerinin uygulamada icra edilmesi hususu, devletlerin çeşitli misilleme yöntemlerini çeşitli amaçlarla kullanabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu bölümde yer verilen misilleme yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin olaylarda, misilleme yapma yöntemlerinin bir uluslararası metinde sınırlı sayıda sayılmaması sebebiyle, bu yöntemlerin kullanılma biçimlerindeki farklılıkları da gözlemlenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK YAPTIRIMLARI

1.1. Genel Olarak

Genel manada yaptırım; bir düzen kuralına uygun davranışı sağlayacak her türlü tedbir ve vasıtaları ifade etmektedir.³

Yaptırım kavramını incelemeyen önce uyuşmazlık kavramına değinilerek, yaptırım hususuyla bağı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Uluslararası uyuşmazlık; genel anlamıyla uluslararası hukuk sùjeleri arasında bir konuya dair görüş ayrılığının olması durumu veya bu konu hakkında çıkarların çatışması hali olarak ifade edilebilir.⁴

Uluslararası uyuşmazlığa sebep olan hususların çeşitli şekillerde tezahürleri olabilmektedir. Bunlar genel olarak; fiili, hukuki veya siyasi kaynaklıdır.⁵ Hukuki uyuşmazlıklarda, çözümün kaynağını farklı alanlarda aramak gerekirken, fiili durumlardan kaynaklı olan sorunların çözümünde ise hukuk kaidelerinin yanı sıra fiili durumu teşkil eden faktörlerin de göz önüne alınması gerekir ki sağlıklı çözümler üretilebilsin. Bir uyuşmazlığın çözümü, bazı durumlarda birden fazla sorunun kaynağının da göz önüne alınmasını gerektirebilir. Bu gibi durumlarda, birden fazla kaynaklı sorunun çözümü için birçok yöntem başvurulması gerekebilir. Dolayısıyla uyuşmazlıkların giderilmesinde birçok etken dikkate alınmalı ve sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik yöntemler bulunmalıdır.

Uluslararası uyuşmazlığın tanımlanması, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın 1924 tarihli Mavrommatis ve 1926 tarihli Bozkurt-Lotus davası kararlarında görülmektedir. Uluslararası uyuşmazlık; "iki devlet arasında hukuksal veya maddi bir nokta üzerindeki anlaşmazlık, hukuksal tezler veya çıkarlar arasında zıtlık ve çatışma" olarak kayda geçmiştir.⁶ Uluslararası Sürekli Adalet Divanı bu tanımda, uyuşmazlık taraflarını devlet olarak belirlemiştir.

³ Özman, M. Aydoğan, "Devletler Hukukunda Müeyyide", (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara, 1974, s.9.

⁴ Reçber, Kamuran, Uluslararası Hukuk, 2. bsk., Bursa, Dora Yay., 2016, s.449.

⁵ Aksar, Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, 4. bsk., Ankara, Seçkin Yay., Eylül 2017, s.240.

⁶ Can, Ali, Sivil Toplum ve Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümü: Dini Aktörlerin Çözüm Sürecindeki Rolü, Anadolu Üniversitesi SBD, C.17, S.2, 2017, s.125.

Uluslararası uyuşmazlık durumunun varlığı halinde, bu uyuşmazlık genel olarak olduğu yerde kalmamakta, bir taraf diğer tarafı veya her iki taraf birbirini, uluslararası hukuku ihlal ettiğini iddia etmektedir. Bu durumda devletler, uluslararası hukuk kurallarına uyulmasını sağlamaya dönük olarak barışçı çözüm yolları olarak bilinen yöntemlere başvurabilirler. BM Andlaşması'nın 33. maddesi'nin 1. fıkrası barışçı çözüm yolları olarak, yöntemleri şu şekilde saymıştır;

“Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.”⁷

Uluslararası hukukta yaptırımdan anlaşılması gereken, uluslararası hukuk alanında yer alan uluslararası hukuk öznelerine yaptırımın tatbik edilmesi hadisesidir. Yaptırım kavramının iki boyutu mevcuttur ki ilki önleme, ikincisi onarım veya cezalandırma olacaktır.

Uluslararası hukukta yaptırım(müeyyide) hususu, farklı alanları kapsayarak şu şekilde incelenebilir;⁸

- Dar anlamda hukuki yaptırımlar
- Ekonomik ve mali yaptırımlar
- Askeri yaptırımlar
- Diplomatik yaptırımlar
- Manevi yaptırımlar
- Cezai yaptırımlar

Tüm bu gruplandırılmış olan yaptırım hususlarına, ayrıntıya girilmeden değinilecektir.

⁷ Gündüz, Aslan, Milletlerarası Hukuk Konu Anlatımı Temel Belgeler Örnek Kararlar, Ed. Reşat Volkan Günel, Ankara, Savaş Yay., 2018, s.100.

⁸ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.64.

1.1.1. Dar Anlamda Hukuki Yaptırımlar

Burada kastedilen husus bir andlaşmadaki gerekli şartlara uyulmaması halinde, andlaşmanın hükümsüzlüğüne sebep olunacağı ve bunun yerine getirilmesini sağlayacak aracın bu yaptırım türü olduğudur.⁹ İki devlet arasındaki andlaşmayı geçersiz kılmak için taraf devletlerden biri tarafından sunulan hukuki gerekçelerle karşı devlete hukuki yaptırımda bulunmuş olacaktır. Bu yaptırımlar doğrudan doğruya bir andlaşmanın doğuşu veya etki edebilme kabiliyeti hakkında söz konusu olabilecek yaptırımlardır.¹⁰ Andlaşmaların geçersizliğine ilişkin genel olarak, 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 5. Kısım 2. Kesimi'nde sayılı Andlaşmaların geçersizliği başlığında sayılı maddeleri, sözleşmeye aykırılık teşkil edecek ve andlaşmayı geçersiz kılmak için gerekçe olarak gösterilebilecektir.¹¹

1.1.2. Ekonomik ve Mali Yaptırımlar

Ekonomik ve mali yaptırımlar; bir veya daha fazla devletin veya uluslararası örgütün, bir veya daha fazla devlet, yapı, organizasyon ve/veya ilişkili kişileri, davranış değiştirmeye zorlamak, zayıflatmak, cezalandırmak gibi siyasi amaçlarla, hedefe ve/veya üçüncü kişilere karşı uyguladığı, olumlu ve/veya olumsuz, ekonomik tedbirlerdir.¹²

Ekonomik ve mali yaptırımlar, hukuka aykırı davranışta bulunan devleti bu davranışından vazgeçirmek veya bu davranışı dolayısıyla ortaya çıkan zararı, zarara yol açan devlete tazmin ettirmek amacı ile ekonomik yollarla uygulanabilecek olan yaptırımlardır.¹³ Ekonomik yaptırımlar, özellikle ekonomileri kuvvetli olan devletlerin nispeten az kuvvetli ve ekonomisi kuvvetli olan devlete bağımlı olan devletlere karşı kolaylıkla uygulanabilecek bir yaptırım çeşididir. Ekonomik yaptırımlar olarak değerlendirilen yaptırım çeşitleri, savaşa varmayan zorlama yolları incelendiğinde yarısının bu yöntem ile uygulandığı görülecektir. Ekonomik yaptırımlara ilişkin olarak; ambargo, boykot, ekonomik ve teknik yardımın

⁹ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.84.

¹⁰ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.84.

¹¹ Madde 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53; bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.130-132.

¹² Acar, Serdar, Ekonomik Yaptırımlar, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s.29.

¹³ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.88.

kesilmesi gibi birçok örnek verilebilir. Ekonomik yaptırımlar ancak doğru toprağa ekilip, doğru şekilde bakılırsa meyve verirler.¹⁴

1.1.3. Askeri Yaptırımlar

Askeri yaptırımlar, askeri kuvvet ile uluslararası hukuka aykırılık teşkil eden bir davranışta bulunan devlete karşı, kendisini bu davranıştan vazgeçirmek, belirli bir davranışta bulunmaya zorlamak veya davranışıyla sebebiyet verdiği zararları, kendisine tazmin ettirmek amacı ile uygulanan yaptırım çeşididir.¹⁵

¹⁴ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.79-81: Aynen akt., Hufbauer, Gary Clyde/Schott, Jeffrey J./Elliot, Kimberly Ann/Oegg Barbara, Economic Sanctions Reconsidered, Peterson Institute for International Economics, 2007, s.161-177;

-Çiğneyebileceğinden büyük lokma ısırılmamalıdır. Politikacılar, sıklıkla, yaptırımlardan başarabileceğinden fazla şey beklerler. Yaptırımların hedef üzerindeki maliyeti önemlidir, fakat davranış değişikliğini belirleyen başka pek çok faktör de vardır. Yaptırımların başarı oranları bellidir, buna göre hareket edilmelidir.

-Yaptırımlar dostlara karşı düşmanlara karşı olduğundan daha başarılıdır. Çünkü sınırlı veya düşmanca ilişkiler bulunan ülkelere nazaran, bunların kaybedecekleri şeyler çok daha fazladır. Uygulayıcı ile aralarında yardım ilişkileri ve yerleşik ve ticari ve finansal ilişkiler vardır. Ayrıca, uygulayıcının müttefiki olan bir ülkenin yaptırımlara karşı kara şövalyelerden yardım alma şansı daha azdır. Tabiatıyla, politik ittifakın ve ekonomik bağların korunması da eşit derecede önemlidir.

-Otoriter rejimlere dikkat etmek gerekir. Ekonomik yaptırımlara karşı demokratik rejimler daha hassastır, ayrıca ekonomik zayıflık ve politik istikrarsızlık hedefi daha kırılgan yapar. Büyük, güçlü, istikrarlı ve otoriter hedeflere karşı yaptırımların başarı şansı çok düşüktür.

-Tornavida çevirmek yerine çekiçle vurmak gerekir. Tabiatıyla bu, pakette havuç bulunmamasını gerektirmez. Yaptırımların yavaşça uygulanması, milliyetçiliği artırarak hedef ülke rejiminin içerideki pozisyonunu güçlendirebilir. Bundan başka, uygulayıcının kendi firmaları ve yabancı rakipleri yaptırımları zamanla aşındırabilir. Hedef de, hesaplama yapar, yeni ticari ilişkiler kurar, politikası için destek bulur. Ekonomik yaptırımlar genellikle kısa süreli politikadır.

-Mutluluk için fazlası gerekli değildir. Yaptırım politikasına uluslararası destek, politik mesajı ve ekonomik tehdidi güçlendirir ise de, uygulayıcılar arasında verilen tavizler rejimi sulandırarak başarı şansına da zarar verir. Ancak amaçlar aynı veya çok yakın olduğunda uygulayıcılar arasında işbirliği yararlı olur. Eğer öyle değilse, koordinasyon eksikliği başarı şansını düşürür, isteksiz müttefikler yaptırımların içeriğini boşaltabilir, kara şövalyeler ise yaptırımları tamamen etkisiz kılabilir.

-İş için doğru alet seçmek gerekir. Ekonomik yaptırımlar genellikle menüdeki ara sıcaklıklar, bunun ardından askeri güç kullanmak gelebilir. Bazı durumlarda, Bush'un Körfez Savaşı için sonradan itiraf ettiği gibi, ekonomik yaptırımlar bir savaş hazırlığıdır.

-Ne cimri ne savurgan olmak gerekir. Uygulayıcı, yaptırımların kendisine ve müttefiklerine maliyeti ile faydalarını daima karşılaştırmalıdır, aksi halde yaptırımlara verilen destek kısa sürede aşınır.

¹⁵ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.100.

Askeri yaptırım olarak uygulanan yöntemler; barış içinde abluka, bombardıman ve askeri işgal olarak belirtilmekle birlikte barış içinde ablukayı ekonomik yaptırım olarak kabul edenler de vardır.¹⁶ Askeri yaptırımlar olarak sayılanların, savaş olarak nitelendirilemeyeceği açıktır, bu sebeple bu yöntemler savaşa varmayan zorlama yolları olarak kabul görmektedir. Bu şekilde uygulanan askeri yaptırımların, özellikle Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte kuvvet kullanmanın sınırlanmaya başlaması, BM'nin kuruluşu ve BM Andlaşması'nın kuvvet kullanımını ve hatta bunun tehdidini yasaklaması ile birlikte boyutu değişmiştir. Kuvvet kullanmanın tamamıyla yasaklanması ile sayılan meşru durumlar hariç, askeri yaptırımların kuvvet kullanma içeriğinden dolayı uluslararası hukuka aykırılık teşkil edeceği doğal olarak ifade edilebilecektir.

1.1.4. Diplomatik Yaptırımlar

Diplomasi ilişkileri; devletlerin, diğer devletlerle ve uluslararası örgütlerle her türlü diplomasi ilişkilerini ve bunlardan birinin diğerinin ülkesindeki insanlara yönelik yürüttüğü konsolosluk ilişkilerini ve faaliyetlerini kapsamaktadır.¹⁷ Devletlerin birbiriyle ilişki kurma aracı olarak kullandıkları diplomasi, devletler için azami hassasiyet göstermeleri gereken bir alandır. Bazı hallerde, bir devletin belirli bir davranışı, karşı devleti veya devletleri zarara uğratabilir veya bu davranış şekli benimsenmeyebilir; bu takdirde, belirli davranışta bulunan devleti bundan vazgeçirmek veya bunun sonucu olarak ortaya çıkan durumu kendisine düzelttirmek amacı ile zarar gören devlet veya devletler, bu devlete karşı ilişkilerin kesilmesine kadar varan çeşitli diplomatik zorlamalara başvurması hadisesi diplomatik yaptırım olarak nitelendirilmektedir.¹⁸

Diplomatik yaptırımlar çeşitlilik göstermektedir. Devletlerin aralarındaki ilişkileri kurma ve geliştirme aracı olan diplomasinin zarara uğraması hadisesi ayrıntılı incelemeye tabidir. Ancak vazgeçirmeye zorlama amacı olarak kullanılan diplomatik yaptırımın, çalışmanın esas konusunu teşkil etmemesi dolayısıyla kısaca çeşitlerine değinilecektir.

¹⁶ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.101.

¹⁷ Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 17. bs., Ankara, Turhan Kitabevi Yay., 2018, s.401.

¹⁸ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.105.

Diplomatik yaptırımlara örnek olarak; protesto, tanımama, diplomatik ilişkilerin kesilmesi verilebilir.¹⁹

Protesto; herhangi bir davranışın haksız görüldüğünün belgelenerek açıklanması demektir.²⁰ Diplomatik yaptırım ile ilgili kısmından, bir devletin protesto ettiği devlete karşı itiraz etmesi, aldığı karara veya yaptığı davranışa karşı tavrını belli etmesi anlaşılabilir.

Tanımama, tanımamanın zıttı olması sebebiyle tanımaya ilişkin hükümlerin olumsuz anlamda anlaşılması gerektiği akla gelmelidir. Devletler açısından tanıma; bir devletin, önceden siyasal nitelikte örgütlenmiş bulunan bir topluluğu, bir devlet saymak ve onunla ilişkilere girişmek konusundaki iradesini belirtmesidir.²¹ Tanıma çeşitli şekillerde irdelenebilir öyle ki hukuki, fiili, sarıh(açık), zımnî(kapalı) tanıma veya devletin tanınması ile hükümetin tanınması gibi ayırt edici tanıma şekilleri vardır. Tanımama ise bunların yapılmaması, pasif bir davranış modeliyle hareketsiz kalınmasıdır. Tanımamaya ilişkin belirleyici bir dönüm noktası görülen, sonrasında geniş kabul gören olay Stimson Doktrini'dir.²² Stimson Doktrini ile devletler tarafından tanımama, diplomatik yaptırım olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diplomatik yaptırım uygulama amacıyla tanımamada, diğer yaptırımlarda olduğu gibi vazgeçirme, önleme amacı vardır ve tanımamanın bir araç olarak kullanımı söz konusudur. Diplomatik yaptırım olarak tanımamada, tanımamayı diğer diplomatik yaptırımlardan ayırt eden hususun pasif bir davranış metodunun uygulanması olarak belirtilebilir. Öyle ki diğer diplomatik yaptırımlarda aktif davranışta bulunulmakta,

¹⁹ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.106-112.

²⁰ Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 3. bsk., Ankara, Yetkin Yay., 2005, s.557.

²¹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s.666.

²² Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.92;

“Stimson Doktrinini doğuran olaylar şöyle özetlenebilir: 1931 yılında Japonya, Çin'e bağlı Mançurya'yı işgal etti ve orada Mançuko ismiyle kendine bağlı bir hükümet kurdu; bunu milletlerarası topluma kabul ettirmek istedi. Japonya'nın bu eylemi her şeyden önce 1928 tarihli Paris Paketi'nin milli amaçlar için kuvvet kullanılmasını yasaklayan, hükümlerine aykırıydı. Bunun üzerine, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Stimson, Japonya'nın bu işgal eylemini 1928 tarihli Paris Paketi'ne aykırı bulması sebebiyle, bu kanunsuz işgali ve işgalin doğurduğu fiili sonuçları ABD Hükümeti'nin hukukun tanımayacağını belirten ABD politikasını dünyaya duyurdu. Daha sonra milletlerarası alanda hukuka aykırı şekilde gerçekleştirilen durumların diğer devletlerce tanınmaması anlamında gelişen ve geniş kabul gören bu doktrine “Stimson doktrini” denilmeye başlandı. Bu doktrin 1932'de Milletler Cemiyeti tarafından benimsendiği gibi, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. maddesinin 4. paragrafında yer alan kuvvet kullanma yasağı ilkesine uygun şekilde 1974'de Birleşmiş Genel Kurulu'nun kabul ettiği Devletlerarasında Dostça İlişkiler Hakkında Bildiri'de de benimsendi...”

tanımamada pasif davranış modeli veya bir fiilde bulunmama vardır. Etkili bir yöntem olup olmadığı hususu veya tanımaya ilişkin biçimlerin ayrıntısına değinilmeyecektir.²³

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi; var olan diplomatik ilişkilerin olumsuz anlamda, süresi belirli veya belirli olmayan bir süreç boyunca muhataplığın kesilmesi durumudur. Diplomatik yaptırım olarak diplomatik ilişkilerin kesilmesinin söz konusu olabilmesi için, bu ilişkilerin kesileceği devletin kusurlu, haksız bir davranışının var olması veya bu ilişkilerin devamında devletin çıkarlarının zedelenmesinin söz konusu olması gerekmektedir.²⁴ Diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımında, bir devletin ortada olan, sorun olarak algıladığı durumun ciddiyetinin ortaya konulması ve karşı devleti, davranışından vazgeçirme veya önlemeye yönelik bir davranışta bulunma durumu vardır. Bu sebeple bir devletin, karşı devletle olan iletişim kanallarını kapatma olarak görülen diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımı, vazgeçirme ve önleme aracı olarak etkili olması beklenerek tatbik edilen yaptırım çeşididir.

1.1.5. Manevi Yaptırımlar

Bir devleti yapmış olduğu davranışından vazgeçirmek, önlemek amacı taşıması beklenen bir yöntem olarak etkili olup olmadığı ve hatta bir yaptırım biçimi olup olmadığı tartışılmıştır. Manevi yaptırım hususuna ilişkin tartışmalara değinilmeyecektir. Ancak manevi yaptırımının tezahür etme şekline ilişkin olarak; bir tepki verme aracı olan manevi yaptırımın, maddi nitelikte olmayan çoğu kez bir irade açıklaması şeklinde olduğu ifade edilebilir.²⁵

1.1.6. Cezai Yaptırımlar

Uluslararası hukuka aykırı davranışlar nedeniyle kişilerin cezai sorumlulukları kabul edilmiştir. Hukuki sorumluluk sonucu uygulanan yaptırımlara karşılık, cezai yaptırımlar kişilere uygulanabilecektir.²⁶ Uluslararası suçlar ve bunlara uygulanacak cezalar, uluslararası hukuk boyutuyla devletlerin kendi kanunlarında belirtilmekle beraber uluslararası

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Meray, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt, 2. bs., Ankara, Ajans-Türk Matbaası, AÜSBF Yay., S.117-99, 1960, s.216-240.

²⁴ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.113.

²⁵ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.117.

²⁶ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.125.

andlaşmalarda da kayıt altına alınmaktadır, böylece uluslararası bir suç söz konusu olduğunda buna karşı uygulanacak olan cezai yaptırımın belirlenmesi için, bu fiilin suç olarak belirtildiği ve buna ilişkin cezanın açıklandığı metinlerin göz önünde bulundurulması gerekecektir.²⁷ Netice itibariyle cezai yaptırım hususunda devletlere ilişkin bir yaptırımdan ziyade kişilere uygulanacak olan cezai yaptırımlar kastedilmektedir.

Uluslararası uyuşmazlıklarda devletler, BM Andlaşmasının önerdiği barışçı çözüm yollarına başvurup da netice alamadıklarında ya da bu yöntemlere başvurmadan da karşı önlemler ve zorlama yollarına başvurabilirler. Uluslararası hukuk kurallarına uyulmasını zorla sağlamaya ya da bu kurallara uyulmamasına karşı bir tür karşı tarafı cezalandırmaya dönük önlemlerin en önemlileri, hukuka aykırı fiile uygulanan karşı önlemler ve zorlama yollarıdır.²⁸

Savaşa varmayacak zorlama yollarına değinilmeden önce savaş hususuna değinilmesi gerekir. Bir çalışma konusuna esas teşkil edecek savaşa, çalışmanın esasını teşkil etmediğinden ana hatlarıyla değinilecektir.

1.2. Savaş

Önceki yüzyıllarda, egemen devletlerin savaş hakkına sahip olduğu kabul edilmiş ve devletlerin kendi aralarındaki uygulamaları da kabul edilen bu hakka göre şekillenmiştir.²⁹ Savaş, hakkında birçok tanımlama yapılmış ve sonrasında da yapılabilecek bir kavramdır. Hugo Grotius'a göre savaş; uyuşmazlıklarını zorlama yollarına başvurarak çözmeye çalışanların karşılıklı durumudur.³⁰ Bu tanımdan anlaşılabilir gerekli husus, savaşın bir fiili çatışma halini değil statüsel bir durumu ifade ettiğidir.

Tarihsel süreçte savaşlar, dini saiklerle olduğu gibi, başka saiklerle de yapılmıştır. Bir kısmı barış ve huzur ortamını sağlamak amacıyla, bir kısmı ise iktidardakilerin nüfuzlarını artırabilmek, daha fazla toprağa hükmedebilmek ve hüküm sürebilmek gayesiyle yapılmıştır. Savaş bittikten sonra oluşan hasarların onarımı ise yıllarca sürebilmekte ve bu neticeler sonraki savaşları tetikleyebilmektedir. Netice itibariyle savaş, uyuşmazlıkların çözümünde

²⁷ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.125..

²⁸ Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, 5. bsk., Ankara, Turhan Kitabevi Yay., 2015, s.202.

²⁹ Bozkurt, Enver/Poyraz, Yasin/Erdal, Selcen, Devletler Hukuku, 10. bsk., Ankara, Legem Yay., 2018, s.268.

³⁰ Grotius, Hugo, Savaş ve Barış Hukuku, Çev. Seha L. Meray, 1. bsk., İstanbul, Say Yay., 2011, s.31-32.

başvurulan zorlama yöntemlerden birini teşkil etmektedir. Zorlama yöntemleri arasında sonuçları itibariyle ağır hasarlara sebebiyet verecek olması durumu düşünüldüğünde, bu yola başvurulması da uzun hesaplamalar neticesinde karara bağlanılmasını elzem kılmaktadır.

1907 La Haye Sözleşmelerinden La Haye III. Sözleşmesi, savaş ilanını olarak bilinen çatışmaların başlamasını bir bildirimde bulunma yükümlülüğüne bağlamıştır.³¹ 1928 yılında Briand Kellogg Misakı ile devletler, savaş dışı politika aracı olarak kullanılmamayı taahhüt etmişlerse de BM Andlaşması ile devletler, savaş bir yana savaş tehdidinde dahi bulunamayacaklardır.³² Görüleceği üzere devletlerin doğal hakkı olarak görülen savaş hakkı, sözleşmeler ile kısıtlanma yoluna gidilmiştir. Bu şekildeki kısıtlamalara gidilerek önlenmek istenenin iyi niyetli bakış açısı, savaşın yıkımıyla oluşan maddi manevi onarımı gerektiren hususların, uzunca süreleri gerektirmesi nedeniyle bu yıkımların önüne geçmek ve insanların doğal hakkı sayılan yaşama hakkını korumak olacaktır.

Savaş, ayrıntılı şekilde üzerinde durulması gereken bir hususu teşkil etse de çalışmanın esas konusunu ihtiva etmediğinden ayrıntılara değinilmemiştir. Savaş konusunu yakından ilgilendiren, ayrıca misillemeyi de ilgilendirdiğinden dolayı kuvvet kullanma konusunu üç döneme ayırarak incelemek gerekir. Şöyle ki, kuvvet kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin üç dönem mevcuttur. Bunlar; kuvvet kullanımının sınırlandırılmasından önceki durum, sınırlandırılması ile oluşan durum ve kuvvet kullanımının yasaklanması olacaktır.

1.2.1. Kuvvet Kullanımının Sınırlanmasından Önceki Durum

Kuvvet kullanma yasağı konusunda temel düzenleme sayılabilecek BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrası³³, kuvvet kullanma ve bunun şiddetlisi kabul edilen savaşı da kapsamaktadır. Öyle ki BM Andlaşması'nda bu yasağın fiilen önünü almak için alternatif ve barışçıl yolları, Andlaşmanın VI. Bölümü'nde uyuşmazlıkların barışçıl çözüm

³¹ Sur, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, 13. bsk., İstanbul, Beta Yay., 2019, s.292.

³² Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.268.

³³ Bozkurt, Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Ankara, Nobel Yay., 1999, s.519;

“BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrası:

Teşkilatın Üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdiye veya kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

yolları, VII. Bölümü'nde ise kuvvet kullanma yolunu tercih eden devletlere karşı alınacak olan önlemler olarak sayılmıştır.³⁴

16. ve 17. y.y.'da devlet kavramının tüm unsurlarıyla birlikte kabul edilmesi ve egemenliğin devredilmez, vazgeçilmez özelliği nedeni ile egemen devletlerin savaş hakları en doğal haklardan biri olarak kabul edilmiştir.³⁵ Kuvvete başvurma hakkının devletler için bir hak olduğu görüşü 19. y.y.'ın başlarına kadar geçerliliğini korusa da devam eden süreçte yaşanan gelişmeler ve 20. y.y. başındaki ilerleyen teknolojik gelişmelerin sonucunda savaş, sivil halkın yaşamını da etkiler hale gelmiştir.³⁶ Savaşlar önceki zamanlarda olduğu gibi bir alanda karşı karşıya gelen iki ordu arasında yapıp bitmiyor orduya mensup olmayan insanlar da savaşın yıkıcı ve tahrip ediciliğiyle karşılaşılıyordu ve bunun sonucunda savaş, tarihsel sürecinde ilk kez tartışılır bir konu haline almıştır.³⁷

Devletler savaş yerine savaşa varmayan kuvvet kullanma yollarına başvurma ya da en azından bu şekilde adlandırma ve bunu savaştan ayırma olarak görme ve böyle sunma yoluna gitmişlerdir.³⁸ Misilleme, barış içinde abluka, ambargo, zararlı karşılık, karışma gibi kavramlar ortaya çıkmış ve bu kavramlar nitelik olarak savaşa göre nispeten daha sınırlı amaçlar taşımasıyla savaştan ayrılmışlardır.³⁹

Devletler; savaşın bir hak olduğu tartışmasının yanında savaşın gerekliliğini ve savaş nedeninin haklılığını yeniden öne alarak, gerekliliğe kendini koruma hakkını, savaş nedeninin haklılığına da meşru savunma hakkını tamamlayarak bu iki evrensel ilkeyle kuvvete başvurmadan vazgeçmediler sadece savaş adı altında değil de başka adlarla vasıflandırmada bulunmuşlardır.⁴⁰

³⁴ Keskin, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, (AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay. Tezler Dizisi:4, 1998, s.23.

³⁵ Bozkurt, Enver, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, 3. Baskı, Ankara, Asil Yay., 2007, s.6.

³⁶ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.28.

³⁷ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.28-29.

³⁸ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.29.

³⁹ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.29.

⁴⁰ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.29.

1.2.2. Kuvvet Kullanımının Sınırlanması İle Oluşan Sonraki Durum

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımının ardından Milletler Cemiyeti 1920'de kurulmuştur. Kapsayıcı bir ifadeyle MC Misakı'nın yürürlüğe girmesiyle kuvvet kullanmak yani devletlerin savaş yetkisi tamamen yasaklanmamıştır.⁴¹ MC Misakı, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözme hususunda ilk olarak barışçıl yöntemlere başvurma zorunluluğu getirmiş ancak bu yöntemlere başvuru neticesinde elde edilen bir kazanımın veya başarımın olmaması durumunda savaşa başvurma hakkının bulunduğunu da hükme bağlamıştır.⁴²

MC Misakı'nın 12. maddesi ile barışçıl yollara başvurma zorunluluğunun kapsamı olarak; cemiyet üyeleri ya tahkim usulüne ya kazai hal suretine yani mahkemeye ya da MC Konseyi'nin tetkikleri sonucundaki kararı yollarından birine başvurmalıdırlar ve hiçbir durumda, sayılan yollardan ⁴³ birinin sonucunun üstünden üç ay geçmeden savaşa başvurmamayı da kararlaştırmışlardır.

⁴¹ Bozkurt, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, s.10.

⁴² Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.29-30.

⁴³ Gündüz, Aslan, Açıklamalı Bibliyografyalı Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar İle İlgili Temel Metinler, İstanbul, Beta Yay., 1987, s.35;

“MC Misakı 12. madde

1. Cemiyetin bütün üyeleri, aralarında, münasebetlerin kesilmesini tevdi edebilecek bir anlaşmazlık çıktığı takdirde, bunu ya tahkim usulüne ya kazai bir hal suretine yahut Konseyin tetkikine tabi kılma hususunda mutabıktırlar. Hiçbir halde, hakem kararından, kazai bir karardan yahut Konseyin raporundan sonra üç ay geçmeden harbe başvurmamayı da kararlaştırırlar.

2. Bu madde ile derpiş edilen bütün hallerde, karar makul bir müddet içinde verilmeli ve Konseyin raporu anlaşmazlık kendine tevdi edildiği günden itibaren altı ay zarfında hazırlanmalıdır.

MC Misakı 13. madde

1. Cemiyet üyeleri, aralarında, kendi düşüncelerinde göre, bir tahkim veya kazai hal suretine elverişli bir anlaşmazlık çıkar ve bu anlaşmazlık diplomasi yolu ile tatmin edici bir surette halledilemezse; meselenin tamamını bir tahkim veya kazai hal suretine tabi kılmak hususunda mutabıktırlar.

2. Umumiyetle tahkime veya kazai hal suretine müsait anlaşmazlıklar arasında, bir antlaşmanın tefsirine, devletlerarası hukukun her noktasına, tesbit olduğu takdirde milletlerarası bir taahhüdün bozulmasını teşkil edecek her vakıanın hakikiliğine veya bozulmasının doğuracağı tazminin mahiyet ve vüs'atine dair olan anlaşmazlıklar zikredilmektedir.

3. Dava, Milletlerarası Daimi Adalet Divanına yahut tarafların gösterecekleri yahut aralarındaki antlaşmalarda yazılı bulunan herhangi bir kazai mercie yahut mahkemeye tevdi edilecektir.

4. Cemiyet üyeleri verilen hükümleri iyi niyetle icrayı ve bunlara uyacak Cemiyet üyelerine karşı harbe girişmemeyi ve taahhüt ederler. Hükümün icra edilmemesi halinde Konsey bunun icrasını temin edecek tedbirleri teklif eder.

MC Misakı 15. madde

MC Misakı'nda, kuvvet kullanma terimi değil de savaş terimi kullanılmış, savaşa varmayan kuvvet kullanma yolları ise MC Misakında kullanılmamakla birlikte devletler bunu kullanabilme olanağına kavuşmuşlardır.⁴⁴

Briand-Kellogg Paktı olarak bilinen Milli Siyasetin Bir Aracı Olarak Savaşın Terkedilmesine İlişkin Genel Andlaşma, MC Misakı gibi sadece savaşı konu almakta ve MC Misakı'ndan bir adım öteye giderek savaşı kesin olarak yasaklamaktadır.⁴⁵ Bunun yanında Pak't'a göre, savaşa başvurmak açıkça hukuka aykırı sayılacaktır.⁴⁶

Briand-Kellogg Paktı veya Paris Misakı olarak da bilinen andlaşma üç maddeden oluşmaktadır.⁴⁷ Birinci maddesinde, andlaşmaya taraf olan devletlerin milletlerarası

1. Cemiyet üyeleri, aralarında münasebetlerin kesilmesini doğurabilecek mahiyette bir anlaşmazlık çıktığı ve bu anlaşmazlık 13. maddede derpiş edilen tahkim veya kaza usulüne havale edilmediği takdirde anlaşmazlığın Konseye tevdiinde mutabıktırlar. Bu hususta bunlardan birinin, tam bir tahkim ve tetkik zımında her türlü tedbirleri ittiha edecek olan Genel Sekreteri bu anlaşmazlıktan haberdar etmesi kâfidir.

2. Taraflar, davalarının fezlekesini, hakiki vakıalar ve isbat vesikaları ile birlikte en kısa zamanda Genel Sekretere vermelidirler. Konsey, bunların derhal neşrini emredebilir.

3. Konsey anlaşmazlığın hallini temine çalışır. Eğer muvaffak olursa uygun gördüğü nisbette, vakıları, bunların izahlarını ve teklif eylediği hal suretini gösteren bir fezleke yayınlar.

4. Şayet anlaşmazlık hal edilememişse, Konsey anlaşmazlığın hususiyetlerini hakkaniyete ve vaziyete en uygun sayarak tavsiye ettiği hal suretlerini bildirmek için ittifakla veya ekseriyetle kabul ettiği bir rapor tanzim ve yayınlar.

5. Konseyde temsil edilen her Cemiyet üyesi de anlaşmazlığın vakıaları ve kendinin varmış olduğu neticeler hakkında bir rapor yayımlıyabilir.

6. Konseyin raporu ittifakla kabul edilmiş olduğu takdirde, bu ittifakın hesabında anlaşmazlığa taraf devletlerin temsilcilerinin reyleri sayılmamak üzere, Cemiyet üyeleri raporun ihtiva ettiği kararlara uygun hareket eden taraftan hiçbirine karşı harbe tevessül etmemeye taahhüt ederler.

7. Konsey, raporunu anlaşmazlıkta taraf teşkil eden temsilciler müstesna olmak üzere, üyelerinin hepsine kabul ettirmeye muvaffak olmadığı takdirde, Cemiyet üyeleri hakkın ve adaletin korunması için lüzumlu gördükleri tarzda hareket etmek hakkını muhafaza ederler.

8. Eğer taraflardan biri, anlaşmazlığın, devletler hukukunun kendi münhasır selahiyetine bıraktığı bir meseleye taalluk ettiğini iddia eder ve Konsey de bunu kabul ederse, Konsey bunu raporunda tesbit eder, fakat hiçbir hal sureti tavsiye etmez.

9. İşbu maddede derpiş edilen hallerde, Konsey anlaşmazlığı Asambleye tevdi edebilir. Taraflardan birinin talebi üzerine de Asamble anlaşmazlığa bakacaktır. Bu talep, anlaşmazlığın Konseye tevdi edildiğinden itibaren 14 gün içinde yapılmış olmalıdır.

10. Asambleye tevdi edilmiş olan her meselede, işbu maddenin ve 12. maddenin Konseyin faaliyetine ve yetkilerine ait olan hükümleri Asambelenin faaliyet ve yetkilerine de tatbik edilir. Asamble tarafından her meselede tarafların temsilcileri hariç olmak üzere, Konseyde temsil edilmiş olan Cemiyet üyelerinin tasvibi ile ve Cemiyetin diğer üyelerinin ekseriyeti ile tanzim edilmiş olan rapor, Konseyde tarafların temsilcileri hariç olmak üzere, üyelerin ittifakı ile tanzim edilmiş olan rapor ile aynı tesir ve hükmü haizdir."

⁴⁴ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.31.

⁴⁵ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.33.

⁴⁶ Bozkurt, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, s.10.

⁴⁷ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.92;

"Briand-Kellogg Paktı veya Paris Misakı 1. madde

uyuşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmayı reddettiklerini ve bunu takbih ettiklerini yani ayıpladıkları veya kınadıklarını beyan etmişlerdir. İkinci maddesinde ise andlaşmaya taraf devletler, mahiyeti ve kaynağının ne olduğuna bakılmaksızın oluşabilecek uyuşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmeleri gerektiği noktasında mutabık kaldıklarını beyan etmişlerdir.

Briand-Kellogg Paktı veya Paris Misakı savaşı yasaklamakla birlikte savaşa varmayan kuvvet kullanma yollarından bahsetmemekle, kapsam dışı bırakmıştır.

1.2.3. Kuvvet Kullanımının Yasaklanması

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1928 Briand-Kellogg Paktı'nı sona erdirme yönünde bir davranışta bulunulmamıştır, bu sebeple bu Paktın halen geçerliliğini sürdürdüğü söylenebilir.⁴⁸

Uluslararası hukukta kuvvet kullanılmasının yasaklanması olarak kabul edilen temel düzenleme maddesi BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrasıdır. BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrası;

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”⁴⁹

Yüksek Âkit Taraflar, milletlerarası uyuşmazlıkların çözümü için savaşa başvurmayı red ve takbih ettiklerini ve birbirleriyle ilişkilerinde savaşı milli siyasetin bir aracı olarak görmekten vazgeçtiklerini milletleri adına resmî surette beyan ederler.

Briand-Kellogg Paktı veya Paris Misakı 2. madde

Yüksek Âkit Taraflar, mahiyeti ve kaynağı ne olursa olsun, aralarında ortaya çıkabilecek bütün uyuşmazlıkların veya ayrıklıkların hiçbir surette barışçı araçlar dışında çözümlenmeye veya giderilmeye çalışılmayacağı konusunda mutabıktırlar.

Briand-Kellogg Paktı veya Paris Misakı 3. madde

İşbu Antlaşma girişte zikrolunan Yüksek Âkitler tarafından her birinin kendi anayasalarının gereklerine uygun şekilde onaylanacak ve bütün onay belgelerinin Washington'a tevdiinden sonra yürürlüğe girecektir.”

⁴⁸ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.34.

⁴⁹ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.96.

Andlaşma maddesi kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidini yasaklamıştır. Bu maddenin yorumlanması meselesinde ise; dar ve kullanılan terimlere dayalı olarak anlaşılması gerektiğini savunlar olduğu gibi, geniş ve BM Andlaşması'nın amaçlarıyla yorumlanması da savunulmuştur. Bu hükümlerle, yasaklamanın hangi eylemleri kapsadığına ilişkin olarak iki koşulunun anlaşılmasının önemi oluşmaktadır. Birinci koşul, amaçsal nitelikli olup kuvvet kullanmanın ya da tehdidinin şu konularda yapılamayacağıdır; bir devletin ülke bütünlüğüne karşı, bir devletin siyasal bağımsızlığına karşı, BM'nin amaçlarına karşı.⁵⁰ İkinci koşul, fiilin niteliğine ilişkin yasaklanan kuvvet kullanımı ile neyin yasaklanmış olduğu olacaktır ki bu, devletin silahlı kuvvet kullanmasını yasaklamış olduğuna ilişkin bir itirazın bulunmamasının yanında ayrıca diğer silahlı kuvvet kullanımlarını da kapsadığı BM'nin bildiri, belge ve kararlarıyla mevcuttur.⁵¹ Ayrıca kuvvet kullanımının yasaklanmasına ilişkin, kuvvet kullanımının hangi somut olayları kapsadığı hususu ise başlı başına bir tartışma konusunu ihtiva etmektedir.

Ayrıca BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrasının istisnalarını da belirtmek gerekirse, şöyle ki; BM Güvenlik Konseyi çalışmaya başlayana kadar geçerli olan istisnalar, İkinci Dünya Savaşı'nda düşman olan devletlere karşı girişilecek eylemler, meşru savunma ve Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan zorlama önlemleridir. Sayılan bu istisnaların ilk ikisi hiç kullanılmamıştır.

1.3. Savaş İle Savaşa Varmayan Zorlama Yolları Karşılaştırması

Savaş ile savaşa varmayan zorlama yolları arasında, ifade edilişlerinden anlaşılacağı üzere bir sınırlama mevcuttur. Savaşa varmayan zorlama yollarının tatbik edilmesi, kuvvet kullanımının yasak olması sebebiyle kuvvet kullanma içermeyen halleri ihtiva etmektedir. Savaşa varmayan zorlama yollarının uygulanması neticesinde, şiddetin mevcut olmamasından dolayı savaşın yıkıcı sonuçlarının ortaya çıkmayacağı bir gerçektir. Bu sebeple savaş ile savaşa varmayan zorlama yolları arasında benzerlik aranacak ise, her iki yolun da bir şeyleri elde etmek için uygulandıkları gerçeği olacaktır. Fakat amaçlanana ulaşmak için tercih edilen

⁵⁰ Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap, 3. bs., Ankara, Turhan Kitabevi Yay., 2016, s.136.

⁵¹ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap, s.137-138; BM Genel Kurulunun 2625 sayılı Dostça İlişkiler Bildirisi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın 27.06.1986 tarihli Nikaragua'da Askeri ve Yarı-Askeri Faaliyetler Davası ile kuvvet kullanımının yasaklanmasına ilişkin kapsama dair belgelerdir.

bu iki yol, icra edilişleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan sonuçlar açısından birbirlerinden birçok yönden farklılıklar taşımaktadır.

Savaş, y.y.'lar boyunca tercih edilen bir yöntem olduğundan bunun bir yaptırım olup olmadığı tartışılmıştır. Bu tartışmanın boyutlarını ortaya koymak bir çalışmanın ürünü olacağından ve bu çalışmanın esas konusunu ihtiva etmediğinden, savaş hususuna ilişkin tartışmalara değinilmemiştir.

Savaş ile savaşa varmayan zorlama yollarının karşılaştırılmasında bir nokta önemlidir, şöyle ki; savaşa varmayan kuvvet kullanmada bu yollara ancak daha güçlü devletler tarafından daha zayıf devletlere karşı başvurulabilmesidir.⁵² Savaş ile savaşa varmayan zorlama yolları arasındaki benzerliğin, bir amaç doğrultusunda sonuca varmak olduğu belirtildikten sonra savaş ile savaşa varmayan zorlama yolları arasındaki ayrıntılı olmasa da belirgin farklara değinmek gerekecektir. Savaş ile savaşa varmayan zorlama yolları arasındaki ayrımların belirlenmesi hususunda, aralarında üç farkın olduğu söylenebilir;

-Birinci olarak; savaşa varmayan zorlama yollarından herhangi birine başvurulduğunda, kuvvet kullanımı gerektirmekle beraber çoğu zaman, bu yollara başvuran devletin olduğu kadar buna maruz kalan karşı devlet tarafından da bu hareketler, savaş sebebi veya savaş ilanı sayılmamaktadır.⁵³ Çünkü savaş için aranan kuvvet kullanımı ölçüsü şiddetli olmasıdır. Savaşın bir hukuki durum oluşturduğu düşünüldüğünde savaş ilan eden veya ilan etmeden de savaş sebebi sayılabilecek bir davranışta bulunan devlet, savaşa girişmiş sayılacaktır.

-İkinci olarak; savaşa varmayan zorlama yollarından en şiddetlisine başvurulduğunda ancak bazı şiddet içeren yollara başvurulmuş olsa da savaşta, savaşan devletler uluslararası hukukun çizdiği hukuki sınırlar içinde bütün şiddet içeren yollara başvurabilmektedir.⁵⁴

-Üçüncü olarak; savaşa varmayan zorlama yollarından birini tercih eden devlet buna maruz kalan devleti, aralarındaki uyuşmazlığın çözümüne dair ikna edebildiği zaman bu

⁵² Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.81.

⁵³ Meray, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1959, s.288.

⁵⁴ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.289.

yollara başvurmayı terk edebilir veya sonlandırabilir fakat savaş halinde, savaşa başlayınca savaş açan devlet karşı devleti kendi görüşünün veya talebinin kabulüne kadar değil hatta istediği zamana kadar savaş durumunu sürdürebilir.⁵⁵ Savaş sonucunda ise yalnızca savaştan önceki kendi taleplerini değil de savaş galibi olarak istediği başka talepleri de kabul ettirebilecektir.⁵⁶

1.4. Savaşa Varmayan Zorlama Yolları

Savaşa varmayan zorlama yöntemleri, karşı önlemler olarak da nitelendirilebilir. Karşı önlemlerin iki boyutu mevcuttur ki ilki bu önlem yöntemlerine başvuran devletin hakkına yeniden kavuşması, ikincisi ise karşı devlete baskı yaparak hukuka uyulmasını sağlamış olmaktadır.⁵⁷

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yöntemlerine başvuracak olan devletin asıl gayesi, savaşmayı tercih eden devletten farklı olarak, karşı tarafı tümüyle etkisizleştirmek değil, onun belirli haklarına veya çıkarlarına yönelik sınırlı bir amacı vardır.⁵⁸ Bu amaçları nihayete erdirmek için kullanılan yöntemlerin ise uluslararası hukuka uygun fiiller içermesi gerekmektedir.

Devletler karşılıklı olarak birbirlerine, 1919 yılından Milletler Cemiyeti'nin kurulduğu tarihe kadar olan dönem içerisinde ferdi ve münferit müeyyideler tatbik etmişlerdir.⁵⁹ Bu dönem içerisinde müşterek güvenlik sistemlerini kurma çabaları az da olsa karşılığını verinceye kadar devletler, kendilerine karşı girişilen haksız hareketleri tek başlarına ve kendi takdirleri ile zorlama yollarına başvurarak çözmek hususunda serbestlik içerisinde hareket etmişlerdir.⁶⁰ Bu serbestlik içinde hareket eden devletler, savaşa varmayan zorlama yollarından zararlı mukabelede bulunma yoluna başvurarak, karşı devletin haksız hareketlerine karşılık verme amacı güttüğü ifade edilebilir.⁶¹

⁵⁵ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.289.

⁵⁶ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, 289.

⁵⁷ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.284.

⁵⁸ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.269.

⁵⁹ Lütem, İlhan, Devletler Hukuku Dersleri İkinci Kitap Yetkiler-Sahalar-Yetkilerin Kullanılması-Barış ve Güvenliğin Sağlanması, İkinci bsk., Ankara, Balkanoğlu Matbaacılık, 1960, s.344.

⁶⁰ Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.344.

⁶¹ Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.344.

Devletlerin bu şekilde hareket etmelerindeki başlıca sebeplere bakıldığında ise; ilk olarak haksızlığa uğradığını savunan devlet, karşı devletin haksızlığını kendi kuvvetleriyle tamir etmek için, ikinci olarak karşı devlete hukuki yollardan kabul ettiremeyecekleri iradelerini zora başvurarak muzaffer olabilme amaçları vardır.⁶²

Uluslararası hukuk, savaş durumunda uygulanacak hukuk ile barış zamanında uygulanacak hukuk arasında ayırım yapar, savaş durumuna ayrı barış durumuna ayrı kuralları tatbik eder.⁶³ Savaşa varmayan zorlamalar; savaşın olmadığı dönemde uygulanan hukuk veya barış hukuku olarak nitelendirilen dönemdeki normal münasebetler olmadığı gibi, savaşın olduğu dönemde uygulanan hukuk veya savaş hukuku olarak nitelendirilen dönemdeki hallerin gerektireceği hukuki neticeleri de doğurmamaktadır.⁶⁴

Esasen bu dönemin nitelendirilmesi gerekiyorsa, hususi olarak bu dönemin kendine ait yapısıyla değerlendirilmesi gerekir. Şöyle ki; savaşa varmayan zorlama yollarına başvuran devlet veya devletler ve karşı devlet veya devletler, elde etmek istedikleri neticelere ulaştıkları zaman barışın hâkim olduğu dönemdeki hallerine geri dönebilmektedir. Elde etmek istedikleri neticelere ulaşamayan devlet veya devletler ise, bu amacın peşinde gitme yoluna giderlerse savaş ile bu neticeye varmak istediklerinde ise savaş hukukunun prensipleri tatbik edilecektir.

1.4.1. Zararla Karşılık

Zararla karşılık; bir devletin uluslararası hukuka aykırılık teşkil edecek haksız bir fiil işlemesine karşılık olarak, bu haksız fiile maruz kalan devletin de uluslararası hukuka aykırı bir haksız fiil ile karşılık vermesidir.⁶⁵ Zararla karşılığın tanımından anlaşılacağı üzere karşılıklı fiiller uluslararası hukukun çizdiği sınırlar dâhilinde değildir. Bu fiiller uluslararası hukuka aykırıdır.

⁶² Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.209. Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.287.

⁶³ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.22.

⁶⁴ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.287.

⁶⁵ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, 291.

Zararla karşılığın bir haksız fiile, haksız bir fiil ile karşılık verilmesi şeklinde olması bunun meşruluğunu doğal olarak sorgulatmıştır. Genel kabul gören görüşe göre, zararlar karşılık veren devletin fiili meşru sayılmaktadır. Zararla karşılık veren devletin fiilinin meşru sayılmasının amacı; zarar veren devletin, yani ilk haksız fiili işleyen devleti uluslararası hukuka uygun davranmaya zorlamaktır.⁶⁶

1.4.1.1. Zararla Karşılık Yaptırımının Tarihçesi

Zararla karşılık usulünün tarihi geçmişine eskilere dayanmaktadır. Antik Yunan devletlerinde ve Orta Çağ döneminde; bir yabancı bir site vatandaşına zarar verir ise, bu yabancının vatandaşı olan başka bir yabancı yakalanarak cezalandırılıyordu.⁶⁷ Münferit şekilde uygulana gelen zararlar karşılık, 18. y.y.'dan itibaren terk edilmiş, yalnızca devletlerin başvurduğu bir önlem oluşturmuştur.⁶⁸

20. y.y. dönemlerine kadar sınırsız bir yetki biçiminde değerlendirilen ve uygulanan zararlar karşılık, 20. y.y.'dan itibaren sınırlarının çizilmesi ve bu sınırlar dâhilinde uygulanmasına cevaz verilmesi düşüncesi hâkim olmuştur.⁶⁹ Bu konudaki ilk kısıtlama çabaları; 20. y.y. başlarında Drago ve Porter doktrinleri ile başlamış, MC Misakı, Briand-Kellogg ile geliştirilerek BM Andlaşması ile oldukça etkili bir kısıtlama ve düzenleme ile kayıt altına alınmıştır.⁷⁰

20. y.y.'ın başlarında Almanya, İngiltere ve İtalya; kendi vatandaşlarından bir kısmının Venezuela'dan alacaklarını alamadıkları için yani Venezuela borcunu gereği gibi ifa etmediği için, zararlar karşılık yaptırımını saiki ile 1902 yılında bu ülkenin sahillerini abluka altına almış ve çeşitli limanlarını topa tutmuşlardır.⁷¹ Bu durum karşısında dönemin Arjantin Dışişleri Bakanı M. Drago, ABD'ye gönderdiği nota ile; bir devletin kamu borçlarını ödettirmek amacı ile zararlar karşılık yoluna gidilmesinin uluslararası hukuka aykırı olması

⁶⁶ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.271; Le Fur, Louis, Devletler Umumi Hukuku, Çev. Şinasi Z. Devrin, Ankara, Matbaa Yeni Cezaevi, 1942, s.472; Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.231; Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, 291.

⁶⁷ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, 291.

⁶⁸ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.232.

⁶⁹ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.232.

⁷⁰ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.69.

⁷¹ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.69.

gerektiğini savunmuştur, ayrıca Drago doktrinine benzer olarak La Haye İkinci Barış Konferansı'nda ABD temsilcisi Horace Porter tarafından 'her ne kadar borçlu devlet aleyhine bu yola başvurulmasa da buna karşılık borçlu devlet de hakemliğe gidilmesine razı gelmesi gerekir aksi takdirde bu devlete karşı zor kullanmak mümkün olmalı' düşüncesini savunmuştur.⁷²

Drago ve Porter doktrinleri olarak bilinen bu görüşler silahlı şekilde zararlar karşılık verme yoluna getirilmesi istenen kısıtlamalara örnek teşkil etmesi açısından önem teşkil etmektedir. Kısıtlama çabaları; her ne kadar tartışmalara yol açmış olsa da özellikle MC Misaki'nın 12. ve 15. maddeleri ve Briand-Kellogg Paktı ayrıca BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrası ile devam etmiştir. Ayrıca BM Teşkilatı Genel Kurulu'nun 24 Ekim 1970 tarihinde kabul edilen 2625(XXV) kararında; devletlerin "kuvvet kullanmayı gerektirecek zararlar mukabele fiillerinden çekinmeleri gerektiği konusunda" görevleri olduğu belirtilmiştir.⁷³

1.4.1.2. Zararla Karşılık Yaptırımının Şartları

Uluslararası hukuk, bir devletin zararlar mukabele yaptırımını uygulayabilmesi için belli başlı şartların yerine getirilmesi veya şartların sağlanmasını koşul tutmuştur. Bu sebeple uluslararası hukukun çizmiş olduğu sınırlara riayet edilerek bu yaptırım şekli uygulanabilecektir.

Uluslararası hukuka uygun olarak bir devletin zararlar karşılık yaptırımını tatbik edebilmesi için şu şartların sağlanmış olması gereklidir;⁷⁴

- Önceden bir haksız fiil işlenmiş olmalı
- Düzeltilme talebinin reddedilmiş olması
- Zararla karşılık verme haksız fiil ölçüsünde olmalı
- Zararla karşılık vermenin yalnızca haksız fiil işlemiş olan devlete karşı olması

⁷² Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.69-70.

⁷³ Özman, Devletler Hukukunda Müeyyide, s.73.

⁷⁴ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.292-293.

Zararla karşılık yaptırımına başvurabilmek için bir devletin önceden haksız bir fiilde bulunması ön şarttır. Böyle bir haksız fiil çeşitli şekillerde tezahür edebilmektedir. Örneğin; adaletten kaçınma, andlaşma hükümlerine riayetsizlik, devletin şeref ve haysiyetine, ülkesine saldırı gibi fiillerdir.⁷⁵ Uluslararası hukuka aykırılık teşkil edecek bir fiilin işlenmemiş olması durumunda, bir devletin zararla karşılık yaptırımına başvurmaya hakkı bulunmamaktadır.⁷⁶ Böyle durumlarda zararla karşılık yaptırımına başvurmaya kalkışan devlet, bunun sonuçlarından sorumlu olacaktır.⁷⁷

Zararla karşılık yaptırımına başvurabilmek için, haksız fiile uğrayan devletin öncelikli olarak bu haksız fiili karşı devlete bildirmesi gerekir.⁷⁸ Ardından bunun düzeltilmesini istemesi gereklidir. Zararla karşılıkta bulunabilmek için, haksız fiili işleyen devletin, bu fiile maruz kalan devletçe yapılan onarma veya eski hale getirme yani düzeltme taleplerini yerine getirmemesi, adaletten kaçınması veya uyuşmazlıkla ilgili olarak bir tatmin elde edilememesi gerekir.⁷⁹

Zararla karşılık yaptırımına başvurabilmek için gerekli bir diğer şart, zararla karşılığın haksız fiil ölçüsünde olması gerekliliğidir. Zararla karşılıkta bulunacak olan devlet, bu hareketiyle işlenmiş olan haksız fiile karşı yaptırımda bulunacağı hareketiyle, ilk hareketin etkisini oran olarak aşamayacaktır yani zararla karşılık yaptırımının haksız fiil ölçüsünde olması gerekecektir.⁸⁰

Uluslararası hukuka uygunluk için gerekli şartlardan birini de zararla karşılık yaptırımının, yalnızca haksız fiil işlemiş olan devlete karşı uygulanması oluşturur. Ayrıca zararla karşılık yaptırımına başvuran bir devletin, bu hareketini sadece haksız fiili işlemiş olan

⁷⁵ Topçuoğlu, Ali Aslan, Modern Hukukta ve İslâm Devletler Hukukunda Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, TURKISH STUDIES- İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 11/12, Ankara, 2016, s.215.

⁷⁶ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.215.

⁷⁷ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.292. Örneğin, Portekiz ile Almanya arasındaki 1928 tarihli Nauliaa hakemlik mahkemesi kararında, Portekiz'in haksız fiilde bulunmadığına ve haksız fiilde bulunduğu saptanan Almanya'nın tazminata mahkûm edilmesine karar verilmiştir.

⁷⁸ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.233.

⁷⁹ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.215. 1928 tarihli Nauliaa hakemlik kararında, Almanya'nın böyle bir talepte bulunmadan zorlama yollarına gittiğini, hâlbuki "kuvvet kullanmanın ancak zaruret halinde maruz görülebileceğini" belirtmiştir. Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.293.

⁸⁰ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.293. 1928 tarihli Nauliaa hakemlik kararında haksız fiille zararla karşılık arasında tam bir aynılık olmasa bile, Almanya'nın aldığı tedbirleri aşırı, bu yüzden de haksız bulmuştur.

devlete yöneltme gerekliliğinin yanında üçüncü devletlerin menfaatlerini de zarara uğratmaması gerekir.⁸¹ Üçüncü devletlerin menfaatleri, bilhassa barış içinde abluka yöntemiyle zararlar karşılık yaptırımına başvurulduğu zaman zarara uğrayabilmektedir.⁸² Mesela 1902 yılında ABD; Venezuela limanlarının Almanya, İngiltere ve İtalya savaş gemileri tarafından abluka altına alınması üzerine, bu ablukayı kendi gemileri için tanımadığını bildirmiştir.⁸³

1.4.1.3. Zararla Karşılık Yaptırımının Tezahür Etme Şekilleri

Zararla karşılık kavramı ve bunun uygulanmasına ilişkin yöntemler, devletlerin bu konuda önlemler almaya başlaması ile 13. y.y. itibariyle birtakım değişikliklere uğramıştır.⁸⁴ Zararla karşılık yaptırımının somut olarak tezahür etmesi, çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bu çeşitli şekillerdeki yaptırım türlerinin bir kısmı uluslararası hukuka uygunluk açısından tartışılmamış ve kabul görmüştür. Bir diğer kısmı ise tartışmalı bir şekilde ele alınmış ve kimileri için kabul görmemiştir. Tartışmalı, tartışmasız ayrımını belirleyen kıstas esasen, zararlar karşılık yaptırımına silahlı şekilde başvurulması hususudur. BM Andlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrası gereği kuvvet kullanmanın tamamıyla yasaklanmış olması sebebiyle silahlı şekilde bu yaptırım türüne başvurulup başvurulamayacağı tartışılmıştır.

Bu tartışmalara ilişkin bir yorumu aktararak ayrıntıya girilmeyecektir. Şöyle ki;

“Hukuken, zarara uğrayan devlet, kendisine en müessir gözüken zorlama şeklini istediği gibi seçebilir. Mafih seçeceği yolların harp fiillerinden madut olmamasına dikkat etmesi lazımdır. Harp fiili gerektiren bu zararlar mukabele hareketleri Milletler Cemiyeti Misak'ı, Briand-Kellogg Pakt'ı ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının kabulünden beri meşruiyetlerini kaybetmişlerdir.

Bu Paktları imzalamış olanların barış zamanında muhasamat hareketine girişmeleri ve bu harekete zararlar mukabele adını vererek taahhütlerini çiğnemeleri kabul edilemez. Şu

⁸¹ Topçuoğlu, Mukabele Bilgisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.216.

⁸² Topçuoğlu, Mukabele Bilgisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.216.

⁸³ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.293-294.

⁸⁴ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.231.

tedbirler barış hali ile ve dolayısı ile devletlerin ahdi vecibeleri ile kabili telifdir: Boykotaj, tebaanın ihracı, mallarına el konulması, konsolosların(exeqatur) 'lerinin geri alınması, gemilere(ambargo) konulması. Buna mukabil işgal, bombardıman, abluka yukarda sözü geçen paktlar ile kabili telif değildirler. Ancak, haddi zatında harp hareketi teşkil eden ve 1919-1928 ve 1945 Paktları ile yasak edilen bu sonuncu tedbirler suçlu devlet ile zararlar mukabeleye başvurmuş olan devlet arasında harp halinin mevcudiyetini doğuracak mıdır? Meselenin azettiği önem çok büyüktür. Barış hali muhafaza edildiği takdirde diplomatik münasebetler kesilmeyecek, andlaşmalar kıymetini muhafaza edecek, tebaanın hukuki durumunda değişiklik olmayacak, üçüncü devletler tarafsız hale girmeyecektir.

Doktrin bu hususda kararsızdır. Barış hali'nin mevcudiyeti lehinde mahdut veya kısmi harp(bellum imperfectum) fikri veya justa causa veya zararlar mukabele fikrinin mahdut gayesi olduğu ileri sürülmüştür. Fiiliyatda ancak bir kıstas mevcuttur o da aralarında uyumsuzluk mevcut devletlerin iradesidir. Harbi bertaraf etmek hususunda anlaşmış işeler askeri kuvvet kullanılması harp halini gerektirmeyecektir. Fakat içlerinden biri aksine karar verirse harp hali mevcut olacaktır. Demek oluyor ki burada kıymet ifade eden, fiilin objektif mahiyeti değil, ilgililerin subjektif iradeleridir. Şayet, aralarında uyumsuzluk mevcut olanlar, (sarahaten veya hattı hareketleri ile) harp halini bertaraf etmiş işeler zararlar mukabeleye başvurmaları keyfiyeti üçüncü devletlere tarafsızlığın vecibelerini yüklemeyecek üçüncü şahıslar bakımından tesiri olmayacaktır. »⁸⁵

Zararlar karşılık yaptırımının tezahür etme şekilleri olarak şunlar sayılabilir;⁸⁶

- Ambargo
- Abluka
- İşgal
- Boykot
- Bombardıman
- Andlaşmaların feshi ya da askıya alınması
- Zarar veren devletin veya vatandaşlarının gemilerine el konulması ve mallarının müsadere edilmesi

⁸⁵ Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.351-352: Aynen akt., Louis Delbez- Manuel D.I.P. p. 240-241.

⁸⁶ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.272.

1.4.1.3.1. Ambargo

Ambargo, etimolojik köken olarak İspanyolca bir asıldan gelmektedir, anlamı ise Türkçe'de tevkif etmek(tutuklamak) mânâsına gelmektedir.⁸⁷ Ambargo ekonomik anlamda; hedefe mal, hizmet ve/veya teknoloji sağlanmasının tamamen veya kısmen yasaklanması olarak anlaşılmaktadır.⁸⁸

Teknik terim olarak ambargo; bir devletin limanlarında veya karasularında mevcut gemilere, sularını terketmemelerini veya belirli bir yükü nakletmemeleri emrinin verilmesidir.⁸⁹

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yolu olarak ve bir zararla karşılık yaptırım şekli olarak ambargo ise açıklanan şartlara uygun olarak tanımlanması gereklidir. Bu doğrultuda ambargo; bir devletçe kendisine karşı işlenmiş haksız fiili, başka bir şekilde düzeltmek veya tamir etmek imkânı bulamayan bir devletin, limanlarında veya karasularında bulunan ve haksız fiili işlemiş olan devletin bayrağını taşıyan gemilere bu sulardan çıkmamalarını emretmesidir.⁹⁰ Bu şekliyle ifade edilen ambargo, gemilere el konulması manasını taşımamaktadır ve işlenen haksız fiil tamir edildiği veya iki devlet arasında bu hususa ilişkin olarak bir anlaşma sağlandığı zaman bu ilgili gemiler serbest bırakılır ya da denetim ve gözetimi kalkar.⁹¹

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yolu olarak, sayılan şartlara uygun olarak uygulanabilecek olan ambargoya benzeyen fakat bu şartlara uygun düşmeyen önceki zaman uygulamaları vardır. Şöyle ki; önceleri savaş çıkmasının çok yakın olması durumunda karşı karşıya gelen iki devlet birbirlerinin limanlarında bulunan gemileri üzerine bir savaş hazırlığı mahiyetinde ambargo koymaları, bir diğeri olarak, sözde angarya hakkından doğan bir ambargo şekli olarak karşı karşıya gelen devletlerden biri zaruret halinde tarafsızlara ait

⁸⁷ Alsan, Zeki Mesud, Devletler Hukuku Dersleri, Ankara, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınlarından, 1947, s.564.

⁸⁸ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.30.

⁸⁹ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.294.

⁹⁰ Eren, M. Yusuf, Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.2, 2012, s.241.

⁹¹ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.294.

mallara bunu tekrardan tazmin etmek kaydıyla el koymalarıdır.⁹² Ambargoya benzetilen bir diğer uygulama ise, siyasi ve askeri öneme sahip bilgi ve haberlerin dışarıya sızmasını önlemek amacıyla yabancı gemilerin limanı terketmemelerinin sağlanması durumudur.⁹³

Bilinen en eski ambargo örneği, M.Ö. 432’de Megara Kararı ile Atinalıların, Megara ile bütün ticareti keserek ambargo koyması hadisesidir.⁹⁴ Ambargo uygulamasına başka bir örnek olarak; Kırım savaşına sebebiyet veren anlaşmazlıkların başlarında Fransa, İngiltere ve Rusya ambargo uygulamasını ifa etmişler, ayrıca I. Dünya Savaşı içinde, Yunanistan’ı müttefikler lehine çevirmek amacıyla gemilerine ambargo uygulanması verilebilir.⁹⁵

1.4.1.3.2. Abluka

Abluka, savaş ilan edilmeden bir devlet tarafından, karşısında bulunan devlete karşı onun belirli limanları ile olan bağlantılarının kesilmesini ihtiva eder.⁹⁶ Abluka, savaş halindeki abluka ve barış zamanındaki abluka olarak ayırmalara gidilmiştir. Bu ayrımlara gidilmesinin nedeni ise esasen savaş zamanında da fiilen bu uygulamanın tatbik edilmesinden kaynaklanmıştır.

Yakın abluhanın tarihi 18. y.y. öncesine dayanmaktadır. Meşhur örneği, hazırlıklarına Nisan 1452’de Anadolu Hisarı karşısına Rumeli Hisarı’nın inşa edilmesiyle başlanan ve 1453 Nisan ayında kuşatma başlayıncaya kadar 6 ay ve kuşatma boyunca, bu iki hisarla ve donanmayla icra edilen İstanbul’un fethedilmesidir.⁹⁷ Bir başka örnek; 1796-1815 yılları arasında, bütün Avrupa’nın yanında birçok bölgeye yayılmaya çalışan Fransa ile İngiltere’nin başını çektiği çeşitli koalisyonlar arasındaki altı savaş sırasında olmuş, İngiltere bu savaşlar boyunca Fransa’ya 20 yıl boyunca abluka uygulamıştır.⁹⁸

⁹² Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.356.

⁹³ Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.356. Arret de prince denilen bu muamele, devlet tevkifi diye Türkçeye çevrilmiştir. Menemencioğlu, Etem, Devletler Umumi Hukuku II, İstanbul, Devlet Basımevi, T.C. Kültür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınlarından No: 3, 1938, s.13.

⁹⁴ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.4.

⁹⁵ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.564.

⁹⁶ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.567.

⁹⁷ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.8.

⁹⁸ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.8.

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yolu olarak başvuru olan ablukaya; abluka uygulanan devleti bu suretle zorlayarak, abluka uygulayan devletin ileri sürmüş olduğu talepleri kabul ettirmek maksadıyla başvurulmaktadır.⁹⁹ Uygulamada, bu zorlama yoluna daha çok güçlü ve tesiri karşısındakine yüksek olan devletlerin, nispeten daha savunmasız devletlere karşı kullanıldıkları gözlemlenmekte, kuvvetli bir devletin daha savunmasız bir devlete savaş ilan etmesi pek de uygun düşmeyeceği bir hareket teşkil edeceği için bu zorlama yolu ile amacına ulaşma açısından daha uygun ve daha kolay olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁰

Zorlama yolu olarak başvuru olan ablukanın, ihtilafın dışında olan üçüncü devletlerce önemi, bu zorlama yoluna başvurulduğu zaman üçüncü devlet gemilerinin serbest sayılması, ablukanın kendi gemilerine uygulanmaması, dolayısıyla ihtilaflardan zarar görmemeleri olmaktadır.¹⁰¹

Bir zorlama yolu olarak başvuru olan abluka, önceleri savaş ve barış zamanındaki uygulamaları ve uygulamadan dolayı üçüncü devletlerin zarar görmeleri bakımından tartışılmıştır. Nitekim bu tartışmalara ilişkin olarak Devletler Hukuku Enstitüsü bu konuya ilişkin çalışmalar yapmıştır. Devletler Hukuku Enstitüsü'nce 1887 Haydelberg içtimasında ablukanın uluslararası hukukça uygun görülmesi için bazı şartları taşıması gerektiği kabul edilmiştir, şöyle ki;¹⁰²

-Yabancı devletin bayrağını taşıyan gemiler serbestçe abluka uygulanan limanlara girebilir.

-Abluka resmen ilan ve tebliğ edilmelidir ve yeterli olan kuvvetlerle ifa edilmelidir.

-Abluka edilen devlet gemileri, ablukaya riayet etmedikleri zaman haciz ve tevkif edilirler. Ablukanın bitişiyle birlikte bu gemiler yükleriyle beraber sahillerine iade olunurlar.

Savaşa varmayacak şekilde zorlama yolu olarak abluka uygulamasına, sadece bazı talepleri veya kazanımları elde etmek amacı taşınarak da başvurulabilir. Şöyle ki; Yunanlıların, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etme amacını sağlamak adına İngiltere, Fransa ve Rusya 1827'de Yunan sahillerini abluka altına almış, üç devletin elçileri bu ablukadan

⁹⁹ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.567.

¹⁰⁰ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.567.

¹⁰¹ Topçuoğlu, Mukabele Bilimsel Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.217.

¹⁰² Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.568.

sonra Osmanlı Devleti ile sulh halinde kaldıklarını tebliğ etmişlerdir ve nitekim sonunda Osmanlı donanması Navarin’de yakılmıştır.¹⁰³

1.4.1.3.3. Boykot

İngilizce kökenli boykot, vicdansız olarak görülen bir toprak sahibi Charles Boycott’un isminden gelmektedir.¹⁰⁴ Bu kişinin vicdansız yönetiminden bıkan İrlandalı köylüler, bir gün hep beraber toplanarak birlik olup Boycott’un topraklarını ekmeyi bırakmışlardır ve bundan sonra özündeki bu hadise dolayısıyla, boykot kelimesi kullanılmıştır.¹⁰⁵

Boykot, bir devletin vatandaşlarının haksız bir fiili işlediklerine inandıkları bir diğer devletten gelen üretici firmaların mallarını, haksız fiil işlediğine inanılan devletten geldiği için satın almamak ve kullanmamak hususunda müştereken davranmalarıdır.¹⁰⁶ Boykot ekonomik anlamda; hedeften mal ve/veya hizmet alınmasının tamamen veya kısmen yasaklanması hadisesidir.¹⁰⁷

Boykot, genel itibariyle şahıslar, tacirler, şirketler ve pek tabii vatandaşlar arasındaki söz birliği neticesinde gerçekleşen bir iktisadi zorlama yolu olarak; diğer zorlama yolları devletler arasında tatbik edilmesine karşılık, bu zorlama yolu vatandaşlar tarafından veya devletin dışındaki diğer şahıs ve tüzel kişiler arasında ifa olunmaktadır.¹⁰⁸

Boykot uygulamasının örneklerine eski y.y.’larda rastlamak mümkündür. Şöyle ki; M.S. 617 ile 620 yılları arasında Kureyşli kabilelerin toplanarak ortak kararlar Haşimoğulları’nı yıldırma, zor duruma sokma ve kendi isteklerini kabul ettirme amacıyla

¹⁰³ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.568.

¹⁰⁴ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.3.

¹⁰⁵ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.3.

¹⁰⁶ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.218. Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.298.

¹⁰⁷ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.30.

¹⁰⁸ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.565.

üç yıl boyunca bir iktisadi zorlama yolu olarak boykot yöntemini uygulamışlardır.¹⁰⁹ Kureyşli kabilelerin toplanarak aldıkları boykot¹¹⁰ kararı ise şunları içerir;¹¹¹

-Haşimoğulları ve Abdumuttalipoğulları'ndan evlilikler yapılmayacak

-Haşimoğulları ve Abdumuttalipoğulları'na bir şey satılmayacak ve onlardan bir şey satın alınmayacaktır.

Boykot uygulamasına verilecek örnekler; 1908'de Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmesi üzerine Türkler, Avusturya mallarına boykot uygulamışlar, 1909 ve 1910 yıllarında Girit Adası'nın Yunanistan tarafından ilhak teşebbüsleri üzerine Yunan mallarına karşı da boykot uygulanmıştır.¹¹² Başka bir hadise; 1931 yılında Japon Hükümeti, Çin halkının Japon mallarına boykot uygulamasına karşı Çin hükümetinin bundan sorumlu olduğunu iddia etmiştir, bu hadiseyi MC adına tahkik etme görevini üstlenen Lytton Komitesi, 1932 yılında verdiği raporda Çin'deki boykotun "zararla karşılık kategorisine dâhil edilmesi" gerektiği sonucuna varmıştır.¹¹³

1.4.1.3.4. Bombardıman ve İşgal

Devletler, savaşa varmayacak şekilde bir zorlama yolu olarak; savaşın bütün hukuki neticelerine sebebiyet vermeden de haksız fiil işlendiği iddiasıyla karşı devletin ülkesindeki belirli yerleri bombardıman altına aldıkları veya işgal ettikleri görülmüştür.¹¹⁴ Buna benzer şekilde, iki devlet arasında önceden yapılmış bir anlaşma ile sulh anlaşmasında olduğu gibi verilen taahhütlerin ifa edilmemesinden dolayı ifa etmeyen tarafın bir kısım topraklarının işgal edileceği esası kabul edilmiş ise bu şarta dayanarak yapılan işgal hukuki bir esasa dayanacaktır.¹¹⁵ Örneğin; 1923 senesinde Fransa ve Belçika Versay Andlaşmasına dayanarak taahhütlerini ifa etmekten kaçınan Almanların Ruhr Havzası'nı işgal etmişlerdir.¹¹⁶

¹⁰⁹ Ecer, A. Vehbi, İslam Tarihinde İlk Ambargo Uygulaması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.2, 1988, s.154.

¹¹⁰ Ecer, İslam Tarihinde İlk Ambargo Uygulaması, s.148. Her ne kadar yaşanan bu hadise ambargo olarak nitelendirilse de kanaatimce boykot olarak nitelendirilmelidir.

¹¹¹ Ecer, İslam Tarihinde İlk Ambargo Uygulaması, s.149.

¹¹² Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.565.

¹¹³ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.298.

¹¹⁴ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.298.

¹¹⁵ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.218.

¹¹⁶ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.218. Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.570.

Bombardıman ve işgal özellikle MC'nin kurulmasından sonra uygulama ve doktrinde tartışılmaya başlanmıştır. Arnavutluk'un güney sınırlarını tespit etmek amacıyla toplanan bir komisyondaki İtalyan azânın Yunan topraklarında öldürülmesi üzerine yapılan bombardıman ve ardından Korfu adasının İtalya tarafından işgali bir savaş fiili değil de istenilen tazminatın verilmesini temin etmeye yönelik olduğu İtalya tarafından iddia olsa da bu hadise MC'ye taşınınca, konsey bunu bir Hukukçular Komitesine havale etmiş ve bu fiillerin Misakın 12., 13., 14. ve 15. maddelerine uygun olup olmadığının tespitini istemişse de komite bunun takdirinin konseye ait olduğunu bildirmiştir.¹¹⁷

Esasen bombardıman ve işgal fiilleri incelendiğinde hem MC Misakı hem de BM Andlaşması 2. maddenin 4. fıkrası özellikle dikkate alındığında, bu fiillerin uluslararası hukuka aykırılık teşkil edeceği akla en doğru geleni ve kabul edilene olacaktır.

1.4.2. Müdahale(Karışma)

Müdahale; bir devletin, diğer bir devletin işlerine ve yönetme biçimine var olan çeşitli durumları sürdürmek veya değiştirmek amacıyla sahip olduğu gücüne dayanarak otoriter bir şekilde karışması hadisesidir.¹¹⁸

Müdahale, uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümüne yönelik başvuru üçüncü tarafın dâhliyle olan arabuluculuk ve dostça girişim faaliyetlerinden farklı bir özellik teşkil etmektedir.¹¹⁹ Müdahale etmek isteyen devletin kendi iradesini, karşı devlete uygulama gayesi mevcuttur. Bu gayeye ulaşmak için güvencesi ise kendi iradesinin kuvvetinden gelmektedir. Müdahalenin ters düştüğü en önemli ilke şüphesiz, egemenlik ilkesidir.

¹¹⁷ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.570.

¹¹⁸ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.298.

¹¹⁹ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.300-301.

1.4.2.1. Müdahale Etmeme İlkesi

Müdahalenin, devletler için bir hak olarak mı nitelendirileceği yoksa, esasen müdahale etmeme ilkesinin mi var olduğu tartışılmıştır. 9 Nisan 1949 tarihli Korfu Boğazı hadisesine ilişkin olarak Milletlerarası Adalet Divanı bu hususu ihtiva ederek şöyle ifade etmiştir; “Sözde müdahale hakkı ancak bir kuvvet siyasetinin tezahürü olarak mütalaa edilebilir, o siyaset ki, geçmişte en ciddi suistimallere sebep olmuştur ve milletlerarası teşkilatın bugünkü eksiklikleri ne olursa olsun Devletler Hukukunda hiçbir yeri yoktur.”¹²⁰

Müdahale etmeme ilkesine ilişkin olarak BM’nin kendisinin, bir devletin iç ve dış işlerine karışmamasına ilişkin olarak, BM Andlaşması 2. madde 7. fıkrası şöyledir;

“İşbu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler’e herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi, üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke, VII. Bölüm’de öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.”¹²¹

1.4.2.2. Müdahale Şekilleri

Müdahalenin aykırılık teşkil ettiği egemenlik ilkesine rağmen meşru kabul edilebilecek müdahalenin varlığı konusu tartışılmıştır. Meşru ve gayrimeşru müdahale ayırımına gidilerek, müdahalenin niteliğinin ortaya konulması gerekliliği savunulmuştur. Meşru sayılabilecek müdahale olarak iki çeşit müdahaleden bahsedilmiştir. Meşru olarak görülen birinci müdahale örneği, bir devletin meşru hükümetinin daveti üzerine olanıdır ve ikinci olarak da iki devlet arasında akdedilmiş bir andlaşmanın hükümleri doğrultusunda yapılan müdahale olarak kabul görmüştür.¹²²

Müdahalenin meşru kabul edilen iki türünden birincisi, rızaya dayalı bir şekilde devletin kendi isteğiyle davet etmesiyle sübut bulan müdahale türüdür. İkincisi ise iki devlet arasında birbirleriyle yaptıkları sözleşme hükümleri çerçevesinde, bir tarafın diğer tarafın bazı

¹²⁰ Lütem, Devletler Hukuku Dersleri, s.216.

¹²¹ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.96.

¹²² Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.302.

şartlara uymadığı takdirde müdahaleyi kabul etmesi olarak gösterilebilir ki bu örneğin dayandığı temel nokta zorlayıcı veya keyfi de olsa rızaya dayanmasıdır.

Davet üzerine müdahale hususuna ilişkin; İngiltere, 1826 yılında Portekiz'in daveti üzerine iç ayaklanmanın bastırılmasına yardım etmek amacıyla Portekiz'e müdahalede bulunması, 1927 yılında Nikaragua'nın serbest ve tarafsız seçimler yapılmasını sağlamak amacıyla ABD'nin müdahale etmesini talep etmesi, bazı örnekler olarak verilebilir.¹²³

Müdahalenin uygulanma şekline ilişkin olarak diplomatik yollar vasıtasıyla müdahale, kabul edilmemektedir. Nitekim 28 Şubat 1928 tarihli Havana Sözleşmesi'nin 12. maddesi gereği; "Yabancı diplomasi memurları, yanında vazife gördükleri devletin iç veya dış siyasetlerine karışamazlar" diplomatik yollar kullanılarak müdahale reddedilmektedir.¹²⁴

Bir sözleşmeye dayanılarak yapılan müdahale ve davet üzerine yapılan müdahalenin, haklı şekilde müdahale olarak ileri sürüldüğü gibi başka müdahale türleri daha mevcuttur ki bunlar da haklı ve meşru şekilde sayılabilecek müdahale şekilleri olarak ileri sürülmüştür. Bunlar;¹²⁵

-Bir devletin yurt dışındaki vatandaşlarını korumak amacıyla karşı devlete müdahalede bulunması

-Bir devletin kendi ülkesinde kendi vatandaşlarının temel insan haklarını ihlal ediyor olması durumunda, bu devlete müdahalede bulunulması

-Meşru savunma hakkının kullanılması bir ölçüde müdahalede bulunmayı gerektiriyorsa meşru savunma çerçevesinde müdahale etmek. Esasen fiili olarak müdahale olsa da meşru savunma şartları içerisinde yapılan fiiller meşru savunma olarak değerlendirilmelidir.

Uygulama ve nedenleri birbirlerinden farklılık teşkil etmesine rağmen kuvvet kullanmayı içeren müdahale etme olaylarında 1945'ten sonra önemli derecede artış olduğu

¹²³ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.302.

¹²⁴ Lüttem, Devletler Hukuku Dersleri, s.217.

¹²⁵ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.107.

gözlemlenmiştir. ¹²⁶ Örnek olaylar; SSCB'nin 1956'da Macaristan'a, 1968'de Çekoslovakya'ya, 1980'de Afganistan'a müdahalesi ayrıca ABD'nin 1952'de Guatemala'ya, 1961'de Küba'ya, 1964'te Kongo'ya, 1965'te Dominik Cumhuriyeti'ne, 1973'te Şili'ye, 1978'de Zaire ve Vietnam'a, 1982'de Grenada'ya, 1989'da Panama'ya müdahalesi ve buna benzer başka birçok devletin, birçok müdahale örneği, bu hususa ilişkin olarak farklı nedenlerle farklı şekillerde verilebilecek örneklerdir. ¹²⁷

¹²⁶ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.106.

¹²⁷ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.106-107.

İKİNCİ BÖLÜM

MİSİLLEME HUKUKU

Misilleme, bir savaşa varmayan zorlama yoludur. Uluslararası hukuka uygun davranışları barındırmaktadır. Misilleme, bir yaptırım türüdür. Misillemeye ait bu sayılan özellikler çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulacaktır. Önce misillemenin bir fikir olarak ve bir misilleme olarak nitelendirilmesine dayanak teşkil eden karşılıklılık ilkesi incelemeye tabi tutulacaktır. Misillemenin kavram olarak değerlendirilmesinin yanında misilleme yapma biçimleri de ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir. Ayrıca misilleme yapma biçimlerine ait uygulama örneklerine yer verilecektir.

2.1. Misillemenin Fikri Temeli: Karşılıklılık İlkesi

Karşılıklılık(mütekâbiliyet; reciprocity), uluslararası hukuk teamülü olup; bir devletin, karşı devletin kendi vatandaşlarına, diplomatik temsilcilerine vs. icra ettiği uygulamanın aynısını yapmasını ifade etmektedir.¹ Karşılıklılık(mütekâbiliyet) teriminin sözlükteki karşılığı, karşılıklı olma durumudur.²

Uluslararası hukukun tüm unsurlarında prensip ilke olarak kabul edilen karşılıklılık; katı ülkesellik prensibinin, katılığını azaltma amacıyla Hollandalı 17. y.y. hukukçularından Paul Voet ve oğlu Johannes Voet ile Ulricus Huber tarafından geliştirilen comitas gentium(mücamele hukuku; karşılıklı nezâkete dayanan hukuk)'a dayanır.³

Karşılıklılık ilkesi, bir uluslararası hukuk teamülü olup, ilişkilerdeki karşılıklı davranışlara dayanan geleneksel fiili uygulamalardır. Bu sebeple uluslararası hukukun bir kuralı olmadığından, karşılıklılık ilkesine aykırılık teşkil edecek fiili uygulamalar uluslararası hukukun ihlali sayılmayacaktır. İkili iyi ilişkilere uymayan fiili uygulamalar, nezâketsiz karşılanacak ve buna mukabil doğal olarak karşı devlet de aynıyla yanıt verecektir.

¹ Özel, Ahmet, İslam Hukuku ve Modern Devletler Hukukunda Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.5, 2005, s.56.

² Ayverdi, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük 2 H-N, 4. bsk., İstanbul, MAS Matbaacılık, Kubbealtı Lugâtı, 2011, s.2290.

³ Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.56.

2.1.1. Karşılıklılık İlkesinin Tanımlanması

Karşılıklılık veya mütakâbiliyet ilkesine ilişkin birçok tanımlama yapılabilir. Tanımlamalardan birini aktarmak gerekir. Karşılıklılık, bir devletin vatandaşlarına, diplomatlarına veya tüccarlarına karşı devletçe yapılmış olan uygulamalara mukabele yaparak, karşılıklıta bulunması olarak ifade edilebilir.⁴

Mahkemelerin karşılıklılık ilkesine ilişkin yorumu açısından, karşılıklılık ilkesinin ne şekilde nitelendirildiğine ilişkin Türk Yargıtay dairesinin bir görüşü bulunmaktadır.⁵

2.1.2. Karşılıklılık İlkesinin Tarihçesi

İslam Hukuku'nda ziyadesiyle uygulanan ve bir kıstas aracı olarak kullanılan karşılıklılık ilkesinde, karşılıklılık terimi yerine mükâfee ve mücâzât kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir; mükâfee, bir iyiliğe benzeriyle veya fazlasıyla verilen karşılık anlamını taşımakta, mücâzât ise karşı tarafa yaptığının aynıyla karşılık vermek anlamına gelmektedir.⁶

İslam Hukuku'nda karşılıklılık ilkesinin uygulanışına ilişkin bir örnek verilecek olursa; İslam Halifesi Ömer'e, mallarıyla İslam devletine giren yabancı tüccara nasıl muamele edilmesi gerektiği sorulduğunda, ticaret konusunda yabancının mensup olduğu devlette Müslüman tüccara ne şekilde muamele edildiyse veya ediliyorsa yabancıya da aynı şekilde muamele edilmesi yönünde talimat vermiştir.⁷ Bu uygulamadan anlaşılacağı üzere İslam Hukuku'nda karşılıklılık ilkesi, devletin yabancılara muamelede izlenen yöntemlerde

⁴ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.212.

⁵ Yargıtay 2. H.D., E. 2010/11237, K. 2011/2718 (Dost, Süleyman, Milletlerarası Hukukta Mütakabiliyet İlkesi, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.2, 2015), s.8;

“Karşılıklılık, doktrin ve mahkeme kararlarında ahdi, kanuni ve fiili karşılıklılık olarak tasnif edilmiştir. Eğer mütakabiliyet, andlaşma yoluyla tanındığında buna siyasal veya ahdi karşılıklılık denmektedir. Kanuni veya fiili karşılıklılıkta ise hakların bir andlaşmada karşılıklı olarak tanınması aranmaz. Bu sistemi kabul eden devlet, yabancı devlet vatandaşına bir takım haklar tanımak için, aynı hakların kendi vatandaşlarına yabancı devlet mevzuatında veya fiilen tanınmasını aramaktadır. Görüldüğü gibi mütakabiliyet ilkesi ile devletler, egemenliklerini kullanma yetkilerinden kısmen vazgeçerek, vatandaşı olmayan kişilere hak ve özgürlük tanıırken, hangi devlet ya da devlet vatandaşının lehine bir adım atılmış ise aynı adımın ilgili devletten atılmasını talep etmektedir.”

⁶ Mahmutoğlu, Yakup, İslam Hukukunda Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Mukâbele Uygulamaları, Ankara, Gece Kitaplığı, 2017, s.189-190.

⁷ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.192.

belirleyici kıstas olarak görülmüş ve ticaret dışındaki alanlarda da emsal olarak uygulanma kabiliyetine erişmiştir.

Karşılıklılık ilkesinin tesir ettiği ve bir kıstas aracı olarak kullanıldığı bir husus, suçluların iadesidir. Tarihte ispat edilmiş en eski suçlu iadesi anlaşması; yani iki devletten birinden diğerine kaçıp kendi devletine iade edilmesine ilişkin anlaşma, yaklaşık olarak M.Ö. 13 asır evvel Mısır hükümdarı II. Ramses ile Hita hükümdarı Hitasır arasında olmaktadır.⁸ Bu şekilde bir anlaşma; iyi ilişkilerden kaynaklanan veya tehdit üzerine olan bazı suçlu iadeleri istisna olunursa, söz konusu iki hükümdarın icrası, 19. y.y.'a kadar yapılmamıştır ancak 19 y.y.'ın ortalarından itibaren suçlu iadesi, karşılıklılık(mütekâbiliyet) ilkesi esas alınarak uluslararası hukuk çerçevesinde anlaşma yoluna gidilerek çözülmeye başlanmıştır.⁹

Çok eski y.y.'lara dayanan suçlu iadesi meselesi, karşılıklılık ilkesinin tarihsel geçmişinin boyutunu göstermektedir. Suçlu iadesinde karşılıklılık ilkesinin kıstas olarak kullanılması, devletlerin birbirlerine karşı tavır almalarına etki etmekte ve bu tavırların sonucunda diğer hususlara da belirleyicilik sağlamaktadır. Bu sebeple karşılıklılık ilkesi bir konuda ölçü olarak kullanıldığında, tesiri o konuya ilişkin sınırlı kalmamakta diğer ikili konularda da hissedilmektedir.

Karşılıklılık ilkesi tarihsel boyutuyla bir başka alanda, diplomasi konusunda da önem teşkil etmiştir. Elçileri kabul eden hükümdarlar veya devletler, onları öncelikli olarak karşılıklılık ilkesi(mütekâbiliyet) esası üzerine kabul etme mecburiyetindeydiler ve devletlerin aralarındaki ilişkilerin bozulmamasını temin etmek için karşılıklı garantiler verme yoluna giden devletler, muafiyet ve karşılıklı tanınan ayrıcalıklar sisteminin oluşmasına sebebiyet vermişlerdir.¹⁰

Devletlerin aralarındaki ilişkilerde; diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ile kamu malları hakkında karşılıklılık ilkesini tam olarak uyguladıkları düşünülürse ki karşılıklılık ilkesi iki taraflı anlaşma veya ilişkilerde genellikle tam anlamıyla işlemektedir eğer ki taraflardan biri, anlaşmaya uymayı reddederse karşı taraf karşılıklılık ilkesinin gereği olarak

⁸ Turnagil, Ahmet Reşit, İslâmiyet ve Milletler Hukuku, İstanbul, Sebil Yay., 1972, s.115-116.

⁹ Turnagil, İslâmiyet ve Milletler Hukuku, s.116.

¹⁰ Korff, Baron Serge A., Devletlerarası Hukukun Tarihine Giriş, Çev. İlhan Lütem, AÜHFD, C.2, S.1, 1944, s.336.

aynı şekilde davranırsa, iki taraf açısından akdedilmiş olan işbirliğinin faydası kaybedilmiş olacaktır.¹¹

Netice olarak; işbirliği odaklı, devletler tarafından elde edilmek istenen fayda esaslı bir prensip olan karşılıklılık ilkesi, beklentileri karşılıklı şekilde sağlamak amacıyla uygulanan bir devlet teamülüdür. Bu şekliyle karşılıklılık ilkesi, uluslararası hukukun inceleme alanına giren andlaşmalar, diplomasi, insan hakları, ekonomi hukuku ve daha birçok alanda belirleyici kıstas olarak kullanılmış ve kullanılmakta olan bir uluslararası hukuk teamülüdür.

2.1.3. Karşılıklılık İlkesinin Uygulanması

Karşılıklılık ilkesinin uygulanmasına ilişkin ilk olarak genel çerçevede bu husus değerlendirilecektir. Ardından Türk hukukunda, karşılıklılık ilkesinin uygulanmasına ilişkin olarak uygulanan kanunlara değinilecektir.

2.1.3.1. Genel Olarak

Devletler, milli hukuklarını düzenlerken serbestiye sahip olmaları kabulünün yanında uluslararası teamülü dikkate alarak davranmaktadırlar. Karşılıklılık ilkesi de bu hususta belirleyici olmaktadır. Devletler temel veya zaruri konularda örneğin cezai tatbikatta yabancıya, vatandaşının sahip olduğu hakkı tanımaktadır. Karşılıklılık ilkesinin uygulaması temel konularda öylesine yerleşmiş bir uygulamadır ki sükût edilerek uygulanması bile alışagelmış bir ilke olduğunun belirgin bir ispatıdır. Bir devletin bir hakka ilişkin, ‘herkese bu hakkı tanıyorum ayrıca bunu hukuk kuralı koyarak güvence altına alıyorum’ demesi, bir başka devletin de aynı şekilde muamelede bulunması, karşılıklılık ilkesinin bir tezahürüdür. Çünkü tanınan hak sadece vatandaşa değil, yabancı da dâhil edilerek herkese tanınmaktadır. Ayrıca, özellikle bir devletin hedef olarak belirlediği devlete karşı, ‘şu devletin vatandaşlarına bu hakkı tanımıyorum’ demesi ve bunu kanunlaştırması karşısında, karşı devletin de aynı şekilde muamele etmesi de karşılıklılık ilkesinin tezahürü olacaktır. Başka bir ihtimal olarak da karşılıklı devletlerden birinin bir hakka ilişkin yabancıya müracaat hakkı tanıyıp, diğerinin tanımaması da devletlerin kendi tercihleri olarak değerlendirilecektir.

¹¹ Dost, Milletlerarası Hukukta Mütakabiliyet İlkesi, s.4.

Karşılıklılık ilkesinin iki şekilde uygulanması mümkündür. Karşılıklılık ilkesi; yabancılara haklar verilmesi konusunda devletlerin uyguladığı kıstaslardan biri olup, andlaşmaya dayanması halinde ahdi karşılıklılık; bir devletin kendi vatandaşlarına mevzuatında tanıdığı hakları o devletin vatandaşlarına tanınması durumunda da kanuni karşılıklılık olarak adlandırılmaktadır.¹²

Karşılıklılık ilkesinin ihlalinin uluslararası hukukun ihlali sayılmayacağına ilişkin Konsolosluk İlişkileri Hakkında 1963 Viyana Sözleşmesi'nin 72. maddesi¹³ belirgin bir uluslararası hukuk metni örneğidir. Bu madde ile sözleşmeyi kabul etmiş olan devletin sözleşmeyi uygularken herhangi bir ayrımcılıkta bulunmayacağını taahhüt altına alırken karşı devlet kısıtlı uyguluyor ise bunu uygulayan devletin de kısıtlı uygulayabilme imkânının var olduğu belirtilmektedir. Ayrıca anlaşarak veya devlet geleneğinin bir gereği olarak bu uygulamanın daha genişletilmiş şekliyle icra edilmesi, ayırım olarak nitelendirilmeyecektir.

Anlaşıldığı üzere kıstas aracı olan karşılıklılık ilkesi gereğince, Sözleşme hazırlanmıştır. Esasen teamül kabul edilen karşılıklılık ilkesi, uluslararası hukuk kuralı olmasa da uluslararası hukuk kurallarının belirlenmesinde temel teşkil edecek hüviyete sahip olduğundan, karşılıklılık ilkesinin ihlalinin sonuçlarının sadece kınama açıklamalarıyla geçirilmeyeceği bir gerçektir. Ancak elbette ki karşılıklılık ilkesini ihlal eden ve bundan zarar gören ülkenin askeri, ekonomik, gelişmişlik, bağımlılık gibi konulardaki düzeyi de tepkiyi belirleyecektir.

¹² Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.56.

¹³ Bozkurt, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, s.492;

“Madde 72- Ayırım yapmama

1-Kabul eden Devlet, bu Sözleşmenin hükümlerini uygularken Devletler arasında ayırım yapmayacaktır.

2-Bununla beraber

a)Bu Sözleşme'deki hükümlerden birinin gönderen Devlet'te kısıtlı biçimde uygulanması nedeniyle kabul eden Devlet'in anılan hükmü kısıtlı olarak uygulaması; ve

b)Devletler'in birbirlerine teamül veya anlaşma ile, bu Sözleşme hükümlerinin gerektirdiğinden daha müsait muamelede bulunması;
halleri ayırım olarak nitelenmeyecektir.”

İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 6. maddesi¹⁴, Adil Yargılanma Hakkı'nı ihtiva etmektedir. Bu maddenin karşılıklılık ilkesi ile ilişkisi, maddenin her şahıs hitabı ile başlamasıdır. Sözleşmenin bu maddesi, vatandaşa uygulanan adil yargılanma hakkının yabancıya da aynı şekilde uygulanacağını kayıt altına almıştır. Karşılıklılık ilkesine aykırılık teşkil eden bir görünüme sahip bu madde, karşılıklılık ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir.

Karşılıklılık(mütekâbiliyet) ilkesinin ihlal edilmesi, uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmese de diğer devletlere karşı, misillemeye bulunma imkânı vermektedir.¹⁵

Karşılıklılık ilkesinin bu çalışma için gerekliliği hususunda şunlar söylenebilir; karşılıklılık ilkesinin savaşa varmayan zorlama yolları olarak üç ana kısma ayrılan zararlar karşılık, misilleme ve müdahale konularına, özellikle ilk ikisinin doğrudan fikri altyapısına etki eden düşünce temel alınarak ortaya çıkmış olması, karşılıklılığın incelenmesini ve aktarılmasını gerektirir. Şöyle ki; zararlar karşılık(mukabele bilmisil) olarak ifade edilen zorlama yolu, aynı hasarı verme amacına sahip olduğu düşünüldüğünde, karşılıklılık(mütekâbiliyet) ilkesiyle fikri temelde örtüşmektedir. Bir haliyle de karşılıklılık ilkesinin ihlaline karşı gidilen bir zorlama yolu olarak da düşünülebilecektir. Aynı şekilde misillemeye başvurma da karşılıklılık ilkesinin ihlaline denk gelmekte, misillemenin fikri temelleri de karşılıklılık(mütekâbiliyet) ilkesinden oluştuğu söylenebilecektir.

¹⁴ Bozkurt, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, s.326;

“Madde- 6 Adil yargılanma hakkı

1-Her şahıs gerek medeni hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar gerek cezai sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan, kanuni, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir.

Hüküm aleni olarak verilir, şu kadar ki demokratik bir toplulukta amme intizamının veya milli güvenliğin veya ahlakın yararına veya küçüğün menfaati veya davaya taraf olanların korunması veya adaletin selametine zarar verebileceği bazı hususi hallerde, mahkemece zaruri görülecek ölçüde, aleniyet davasının devamınca tamamen veya kısmen Basın mensupları ve halk hakkında tahdid edilebilir.”

¹⁵ Nomer, Ergin, Devletler Hususi Hukuku, 20. bs., İstanbul, Beta Yay., 2013, s.373.

2.1.3.2. Türk Hukukunda Uygulanması

Karşılıklılık ilkesinin veya mütekabiliyetin Türk hukukunda düzenlenmiş olan kanunları vardır. Bu kanunlar genel karşılıklılık ilkesine uygun çıkarıldığı gibi, bazı münferit olaylara karşı da çıkarılmıştır. Netice itibariyle karşılıklılık ilkesine ilişkin çıkarılan kanunlar, ülkenin menfaatlerini korumak için alınan kararlar doğrultusunda kanunlaştırılmıştır. Çalışma konusunun esas içeriğini oluşturmadığından dolayı, karşılıklılık ilkesine ilişkin çıkarılan kanunların neler olduğu belirtilmiş ayrıca bu kanunlar incelenmemiştir.

Adli Sicil Kanunu 7. maddenin 2. fıkrası, Avukatlık Kanunu 44. maddenin 4. fıkrası, Deniz İş Kanunu 4. maddesi, Gümrük Kanunu 167. maddenin 2. fıkrası, Harçlar Kanunu 85. maddenin g bendi, Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun 5. maddenin 2. fıkrası, Sigortacılık Kanunu 29. maddenin 2. fıkrası, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 4. maddenin 2. fıkrasının c bendi ve 60. maddenin 1. fıkrasının d bendi, Tebligat Kanunu 26. maddenin 1. fıkrası ve Vakıflar Kanunu 2. maddenin 2. Fıkrası; Türk mevzuatında düzenleme altına alınan, karşılıklılık ilkesini ihtiva eden hükümlerdir.¹⁶

2.2. Misilleme Kavramı

Misilleme kavramının incelenmesine yönelik olarak, misillemeyi olduğu yerde aktarma amacıyla kavram kargaşasına sebep olan durumlar incelenecektir. Bunun dışında misillemeye ilişkin tanımlamalar aktarılacaktır. Uluslararası hukuka uygun şekilde misilleme yapmak için gerekli şartların neler olduğuna değinilecektir. Ayrıca misilleme yapmak ile hedeflenen amaçların ne olduğu ve neler olması gerektiğine ilişkin bilgi ve aktarımı yapılacaktır.

2.2.1. Kavram Kargaşası

Uluslararası hukukta birbirlerinden bazı farklarla ayrılan zararlar karşılık(mukâbele bi'l-misl, reprisals), misilleme(muâmele bi'l-misl, retorsion) ve karşılıklılık(mütekâbiliyet,

¹⁶ Çelikel, Aysel/Gelgel(Öztekin), Günsel, Yabancılar Hukuku, 20. bs., İstanbul, Beta Yay., 2014, s.61; Ayrıca Tapu Kanunu'nun 35. maddesi de 03.05.2012 tarihli 6302 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce yabancı devlet vatandaşlarının gayrimenkul edinmesinde, karşılıklılık ilkesinin tatbik edildiği bir hükmü ihtiva etmekteydi.

reciprocity) olarak nitelendirilen uygulamalar, mukâbele terimiyle açıklanabilir.¹⁷ Mukâbele, sözlükteki karşılığı itibariyle; karşı davranış, karşılık verme anlamlarına gelmektedir.¹⁸ Mukâbele bi'l-misil ise, bir söz veya davranışa karşı aynısını söyleyerek yâhut yaparak karşılık verme anlamına gelmektedir.¹⁹ Kavramsal açıdan mukâbele, bu mânâda bir üst kavram niteliğine haizdir.

Uluslararası hukukta birbirlerinden belirli farklılıklarla ayrılan bu üç uygulama esasen mukabele kavramıyla nitelendirilmektedir.²⁰ Bu üç uygulamaya ilişkin olarak; ilki, daha önce meydana gelmiş bulunan bir hak ihlaline karşı devletin başvurmuş olduğu şeklen hukuka aykırı muamele(reprisals), ikincisi, hukuka aykırılık meydana gelmemekle birlikte bir devletin menfaatlerinin ihlal edilmesine sebebiyet veren muameleye karşı benzeri şekilde karşılık verme(retortion) ve üçüncüsü, bir devletin karşı devletin vatandaşına uyguladığı muamelenin aynısını bu sefer de karşı devletin ilk muamelede bulunan devletin vatandaşlarına uygulamasıdır(reciprocity).²¹

İlk uygulama için genellikle Türkçede mukabele bilmisil, zararlar mukabele, mütekebil muamele, Arapçada mukabele bilmisil, muamele bilmisil, el-ahz bi's-se'r, el-intikam fi'lkânünüd-düvelî, a'mâlû's-se'r mukabeleten bi'l misl, el-a'mâlû'l-intikâmiyye; ikinci uygulama için Türkçede misliyle mukabele, misilleme, karşı işlem, Arapçada el iktisâs mukâbeleten bi'l-misl, dırâr, a'mâlû'l-unf el-cevâbiyye, reddü'l-fi'li'l-aks; üçüncü uygulama için ise Türkçede karşılıklılık(mütekebiliyet), karşılıklı muamele, Arapçada muâmele bilmisil gibi tabirler kullanılmaktadır.²² Bu uygulamalardan birine karşılık gelen kelime veya kelimelerin, diğer uygulamalardan birine veya diğerinin başka birisinin yerine kullanılmasına sık rastlanılmaktadır. Hatta bu hususlardaki araştırmacıların da nitelendirme için farklı kelimeleri kullanmaları, kavram kargaşasının katlanmasına sebebiyet vermektedir. Esasen kavram kargaşasına sebebiyet veren sorunun kaynağı burada başlamaktadır.

Görüldüğü üzere bir fiilin, hangi kavramın içine dâhil edileceği ve bu şekilde nitelendirileceği önemlidir. Kavramların öteden beri kullanılagelişi, zamanla farklılık teşkil

¹⁷ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.140.

¹⁸ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s.470.

¹⁹ Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük 2 H-N, s.2159.

²⁰ Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.49.

²¹ Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.49.

²² Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.49-50.

etmesi doğal karşılanabilecekse de nitelendirmelerde, bunu karşılayacak kavramın seçimi; yürüyen bir insanın gideceği yere ulaşmak için atacağı adımlara benzemektedir, ne kadar doğru adımın o kadar hedefi yakınlaştırması doğalsa, doğru kavram seçimi de doğru anlaşılmaya o kadar yaklaştırır.

2.2.2. Misillemenin Tanımı

Misilleme, kötü ve zararlı bir davranışa aynı şekilde karşılık verme, aynını yaparak karşılama mânâsına gelir.²³ Misillemenin başka bir anlamı da ‘dengiyle karşılama’ anlamına gelmektedir.²⁴ Ayrıca misillemenin bir anlamı da ‘kısasa kısas’ demektir.²⁵

Misilleme, hukuk sözlüğündeki karşılıkları itibariyle misliyle davranma; karşılıklı; bir devletin, diğer bir devletin davranışına aynı biçimde davranması anlamlarına gelmektedir.²⁶

Uluslararası hukuk açısından misilleme; bir devletin, karşı devletin hukuka aykırı olmayan ancak çıkarlarını zedeleyen fiiline karşı uluslararası hukukun yasaklamadığı fiiller ile karşılık vermesidir.²⁷

Misillemenin görünür hali; bir devletin, kendisine karşı yapılmış olan muameleyi aynı fiil ve araçlarla olmasa da aynı karşılığı onu yapan devlete karşı tatbik etmesi hadisesi olmakla, kısas(talion) hadisesine benzemektedir.²⁸

Misillemeye ilişkin bir başka ama geniş tanım; bir devletin, kendisine karşı diğer bir devlet tarafından yapılan dostluktan uzak, nazik olmayan, comitas gentium’a veya ahlaki vazifelere aykırı olmakla birlikte uluslararası hukuk kurallarına aykırılık teşkil etmeyen

²³ Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük 2 H-N, s.2111.

²⁴ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük 2 K-Z, 9. bsk., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s.1570.

²⁵ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, 11. bsk., Ankara, Türk Dil Kurumu Yay., Saray Matbaacılık, 2011, s.1690.

²⁶ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s.470.

²⁷ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.211. Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.270.

²⁸ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.212. Alsan, Zeki Mesud, Yeni Devletler Hukuku İkinci Cilt (Milletlerarası Camianın Düzenlenmesi), Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından, 1951, s.373.

fiillerine, aynı şekilde mukabele etmesidir.²⁹ Anlaşılacağı üzere ilk fiil ve buna karşılık verilen fiilin her ikisi de uluslararası hukuka aykırı bir fiil değildir. Karşılıklı fiiller; nazik olmayan, devletlerin aralarındaki saygıya dayalı ilişkilerine uygun olmayan şekilde tezahür etmektedir. Karşılıklı iki fiilin belirleyici farkı; misilleme yapılan fiil, ilk fiili yapan devleti, davranışından vazgeçirme ve bir karşı önlemede bulunma amacı ile icra edilmektedir.

Misillemenin kurucu tanımını değiştiren bir bölüm görüşüne göre; misilleme, yalnızca hukuka uygun fiillere karşı değil, aynı zamanda hukuka aykırı fiillere karşı da uygulanan bir önlem olarak anlaşılmasında hukuksal açıdan hiçbir engel yoktur.³⁰ Zira misillemedeki önemli olan husus, uluslararası hukuka uygun fiiller ile misillemenin icra edilmesidir.³¹

Misillemeye ilişkin iki tanım ortaya çıkmış olmakla, bu tanımlar arasındaki önemli farkı ortaya koymak gerekmektedir. İlk hareketin hukuka uygun olup olmamasının bir öneminin olmadığı görüşüne katılmıyorum. Nedenlerini ise anlaşılır şekilde ortaya koymak gerekir. Şöyle ki; genellikle kabul gören ve geleneksel olarak nitelenen ilk tanım ile bir bölüm farklı görüşteki tanım arasındaki fark; ilk tanıma göre, ilk fiilde bulunan devletin hareketi nezaket kurallarına ve devletlerin kendi aralarındaki saygıya dayalı ilişkilere aykırılık taşısa bile uluslararası hukuka aykırı bir hareket değildir. Oysaki farklı görüşteki tanımda; ilk hareketin uluslararası hukuka uygun olup olmamasının bir anlamı yoktur, uluslararası hukuka aykırıda olabilir, uluslararası hukuka uygunda olabilir zira misillemede bulunan devletin hareketinin uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmemesi yeterlidir. Fark şudur; bir bölüm görüşüne göre ilk hareketin uluslararası hukuka aykırı olması durumunda da bu davranışın misilleme olarak kabul görebilmesidir.

İki tanım arasındaki belirleyici farkı bu şekilde tespit ettikten sonra incelenilmesi gereken husus, bir diğer savaşa varmayan zorlama yolu olan zararlar karşılığının tanımını incelemek olacaktır. Öyle ki zararlar karşılığındaki ilk hareket uluslararası hukuka aykırı bir hareket teşkil eder. Buna karşılık yapılan karşı hareket; zarar veren devlete karşı, onu hukuka

²⁹ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.289; Alsan, Devletler Hukuku İkinci Cilt, s.373; Meray, Seha L., Uluslararası Hukuk ve Örgütler, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No:399, 1977, s.229; Berki, Şakir, Devletler Umumi Hukuku, Ankara, Yargıçoğlu Matbaası, 1968, s.114; Seviğ, Muammer Raşit, Özel Devletler Umumi Hukuku, 2. bs., İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1958, s.210.

³⁰ Topçuoğlu, Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği, s.212.

³¹ Bu görüş için bkz. Pazarıcı, Uluslararası Hukuk III. Kitap, s.228.

uygun davranmaya zorlamak amacıyla şeklen hukuka aykırı olsa da uluslararası hukuka uygun bir hareket olarak kabul görmektedir.³² Dikkat edilmesi gereken benzerlikler mevcuttur. Şöyle ki zararlar karşılık açısından; ilk hareketin uluslararası hukuka aykırı buna karşılıkta bulunulan hareketin uluslararası hukuka uygun hareket olarak sayılması gerekliliği, ayrıca misillemeye ilişkin bir bölüm farklı görüşün ifade ettiği ilk hareketin uluslararası hukuka aykırı veya uluslararası hukuka uygun fark etmez, ikinci hareketin uluslararası hukuka uygun sayılması düşüncesidir. Sonuç olarak, bir bölüm farklı görüşün misillemeye ilişkin tanım görüşü, zararlar karşılık yoluna ilişkin tanıma yaklaşmaktadır.

Tüm bu ortaya konulmak istenen benzerlik ve farklılıklardan çıkan netice ve kanaat; misillemeyi misilleme yapan ayırtıcı kıstas, her iki karşılıklı hareketin uluslararası hukuka uygun fiiller olmasıdır. Bu sebeple misillemenin kurucu tanımını değiştiren diğer tanımlamalara katılmamakla birlikte misillemeyi ayırt edici kılan kıstasın da korunması gerekliliği kanaatini taşımaktayım.

2.2.3. Misilleme Yapma Şartları

Misilleme zorlama yoluna başvurmak ve bunun uluslararası hukuka uygun ve kabul edilebilir şekilde yerine getirmek için misilleme yapmaya ilişkin şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Misillemenin kabul edilebilir bir şekilde icra edilebilmesi için gerekli şartlar, misillemenin tanımından çıkarılabilir. Bu sebeple misillemenin şartlarının, tanım odaklı ortaya konulması gerekir.

Misilleme yapma şartlarını maddeler halinde sayarak açıklamak gerekirse;

-İlk harekette bulunan devletin fiili uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyecek bir fiil olmalıdır,

-Misillemede bulunulan fiil, uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyecek bir fiil olmalıdır,

³² Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.271.

-İlk harekette bulunan devletin fiili ile nezâket kurallarına, devletlerin kendi aralarındaki saygıya dayalı ilişkilere uygun olmayan ve en önemlisi de karşı devletin çıkarlarının zedelenmesinin söz konusu olması gerekir.

Misillemeye ilişkin şartların bu şekilde sayılmasının yanında şart olmayan bir hususu da belirtmekte fayda vardır. Öyle ki; misilleme yapma amacı taşıyan fiilin, buna sebebiyet veren ilk fiile karşı mutlaka aynı şekilde ve aynı vasıtalarla yapılması gerekmemektedir.³³ Yani ilk harekete karşı yapılan misilleme hareketinin de aynı fiille yapılması gerekmez. Buna karşılık aynı fiille misilleme yapılmasına bir engel de yoktur. Hatta karşılıklı iki fiil arasında kuvvetsel anlamda denklik olması da gerekli değildir.³⁴

BM Andlaşması'nda genel kural olarak belirlenen ancak özel olarak misilleme yapmayı birebir etkileyen kuralı belirtmekte fayda vardır. BM Andlaşması 2. madde 4. fıkra gereği olarak, kuvvet kullanımı ve hatta bunun tehdidi yasaklanmıştır. Bu sebeple BM Andlaşması gereği, kuvvet kullanımının yasaklı olması nedeniyle, misillemenin kuvvet kullanımını veya tehdidini içermemesi bir zorunluluk teşkil etmektedir.³⁵

Misilleme yapmaya ilişkin şartların bu şekilde sayılmasından sonra, bir devletin karşısında bulunan devlete misilleme yapmasında hedeflediği amaç önem kazanmaktadır. Misilleme yapma hususunda devletlerin karşılıklı ilişkilerinin devamı için amacın belirleyici olduğu söylenebilir.

2.2.4. Misilleme Yapmada Hedeflenen Amaç

Misilleme yapmanın ilk ve esas hedefi; ilk harekette bulunan devlete karşı, bu hareketinin adil olmadığını, ikili ilişkilere uygun bir davranış biçimi olarak kabul edilemeyeceğini bir yönüyle duyurmak ve esasen ilk hareketini yapan devleti bu hareketinden vazgeçirmek amacını taşır.³⁶

³³ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.290.

³⁴ Eren, Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları, s.235.

³⁵ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.270.

³⁶ Alsan, Devletler Hukuku İkinci Cilt, s.373.

Misillemeyle karşılık veren devlet, ilk harekette bulunan devletin yaptığı davranışların kendisine karşı yapılmış olan, hakkaniyete aykırı hareketler olarak görmektedir. Nitekim uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmese de hakkaniyete aykırılık olarak kabul edilen davranışları misilleme yapan devlet, kendisine yapılmı karşılıksız bırakmama amacıyla hareket etmektedir. Bir takım misilleme hareketlerini yapan devlet, bunu intikam olarak görmekten ziyade karşı tarafın çıkar zedeleyici hareketlerini önleme ve vazgeçirme amaçlarıyla hareket etmelidir.

Bir yönüyle misilleme, uluslararası hukukun ihlalini önleme amacını da taşımaktadır. Şöyle ki; misilleme yapan devletin misillemesinin gerekçesini, kendi çıkarlarının ihlaline değil de uluslararası hukuk düzeninin ihlal edildiğine dayandırması ve buraya vurgu yapması kamuoyunda uluslararası hukuku korumaya yönelik olarak hukuka uygun şekilde misillemede bulunduğu düşüncesi ile kabul görecektir.³⁷ Ayrıca bu kabul; önceleri sıkça görülen kendi menfaatlerini münferiden, şahsi şekilde koruma düşünce ve reaksiyonunda bulunan devletler için, misillemede bulunmanın meşruiyetini artıran, sağlamlaştıran ve özellikle geniş kitleler olmak üzere birçok devlet tarafından tanınmasını ve buna hak verilmesini sağlamıştır.³⁸

Ayrıca önemli bir husus şudur; misillemenin uluslararası hukuka uygun niteliğinin gereği olarak, hususi bir karşı iddia yoksa herhangi bir hukuksal açıdan misilleme yöntemine başvurulmasına ilişkin olarak, misillemeye neden başvurulduğunun açıklanması gibi bir zorunluluğun bulunmamasıdır.³⁹

Netice olarak; çıkarların ihlaline yönelik olan hareketler uluslararası hukukun ihlali olmasa da nezaket ve saygıya dayalı olan düzeninin ihlal edildiği gerekçesiyle bir devlet, yaptığı misillemenin meşru oluşunu ve tepki çekmemesini sağlamış olmaktadır. Bu durumda misilleme yapan devlet kendi çıkarını korumuş olmakla birlikte uluslararası toplum düzenini de korumuş olmaktadır.

³⁷ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.143.

³⁸ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.143.

³⁹ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.438.

2.3. Türk Hukukunda Misilleme

Bu başlık altında incelenecek hususlar önemli tarihsel boyutuyla, misilleme yapmaya verilecek örnekleri teşkil edecektir. Bu sebeple birkaçı ayrıntılı şekilde incelenecektir.

2014 yılının Nisan ayında yürürlüğe giren 6458 sayılı ve 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yürürlükten kaldırılan Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun'da karşı işlem yapma esas 2. madde 2. fıkra, 28. madde 3. fıkra ve 30. madde 2. fıkrada düzenlenmişti.⁴⁰

Bahsedilen 2. maddede yabancıların, memleketin belirli bölgelerinde tek veya toplu halde ikamet etme veya seyahatte bulunmalarının Bakanlar Kurulu kararı ile men edilebileceğini, aynı maddenin ikinci fıkrasında ise; bu gibi tedbirleri mukabele-i bilmisil olmak üzere mukabelede bulunan devlet vatandaşlarına uygulama konusunda Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştı.⁴¹ Yürürlükten kaldırılan Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 28. maddesinin 3. fıkrasında; Türkiye'de görevli bulunan yabancı devletin siyasi veya konsolosluk memurları ve onların aileleri için ikamet izni ile ilgili olarak kanunda yazılı yükümlülüklerin uygulanmayacağını, kendilerine harç ve resme tâbi olmadan hüviyet verileceğini bildirmekle birlikte bu maddede yazılı olan ayrıcalıkların bazılarını veya hepsini misilleme tedbiri olarak kaldırmaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılındığını bildirmekteydi.⁴² Aynı kanunun 39. maddesinin 2. fıkrasında; ikamet izni ile ilgili olmak üzere Kanunda kabul edilmiş olan sürelerin Bakanlar Kurulu tarafından mukabele bilmisil esasına dayanılarak mukabelede bulunan devlet teb'asına etki etmek üzere değiştirilebileceğini kabul etmişti.⁴³

1932 tarihli, 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Meslek ve Sanatlar Hakkında Kanun'un 7. maddesi gereği; Türk vatandaşlarının çalışma hakları konusunda idari ve kanuni kayıtlar koyan devletlerin, Türkiye'deki vatandaşlarının Türkiye'de yapabilecekleri sanat ve hizmetlerin mukabele bilmisil esasına göre Bakanlar

⁴⁰ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.66.

⁴¹ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.66.

⁴² Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.67.

⁴³ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.67.

Kurulunca yasaklanabileceği kabul edilmiş, 2007 sayılı Kanun ise 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁴⁴

Türk hukukunda mukabele-i bilmisil/karşı işlem olarak nitelendirilen hususlara ilişkin, bunun icracısı olan Hükümet tarafından yapılan tasarruflar yargı denetiminin dışındadır.⁴⁵ Bunlara ilişkin kanunların yapılış amaçlarında ve bu hususlara ilişkin verilen yargı kararlarında da bu hususa ilişkin sonuçlara varılmıştır. Türk hukuk mevzuatında misillemeye konu teşkil edecek iki önemli kanun çıkarılmıştır; ilki 28.05.1927 tarihinde 1062 sayılı kanun, ikincisi ise 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 9. maddesidir.⁴⁶

2.3.1. 28.05.1927 Tarihli 1062 Sayılı Kanun

28.05.1927 tarihli, 1062 sayılı, “Hudutları dâhilinde tebaamızın emlakine vaziyet eden Devletlerin Türkiyedeki Tebaaları emlakine karşı mukabele-i bilmisil tedabir itihazı hakkında” adlı kanunun ilk maddesi, “İdari mukarrerat veya fevkalâde veya istisnai kanunlarla Türkiye Tebaasının hukuku mülkiyetini kısmen veya tamamen tahdideden Devletlerin Türkiyedeki tebaasının hukuku mülkiyetinin dahi İcra Vekilleri Hey’eti kararile Hükümet tarafından mukabele-i bilmisil olamk üzere kısmen veya tamamen tahdit ve menkulât ve gayri menkulâtına vaziyet olunabilir.” şeklindedir.⁴⁷

1062 sayılı kanunun uygulanışına ilişkin hadiselere değinmek gerekecektir. Bu hadiseler o zamanki adıyla Devlet Şûrası(Danıştay)’nın kararlarına yansımalarıyla bilinmektedir. Ayrıca 1062 sayılı kanun, bu kanunun uygulanışından kaynaklı olarak doğacak durumlara ve çıkabilecek ihtilaflar hakkında bir hüküm belirlemiş olmakla beraber, Devlet Şûrası’nın kararlarından anlaşıldığı üzere bunlar birer hükümet tasarrufu olarak değerlendirilmiş ve Devlet Şûrası bu ihtilafları incelemekten imtina etmiştir.⁴⁸ Esasen 1062 sayılı kanunun uygulanmasından kaynaklı olarak, bunun bir hükümet tasarrufu mu yoksa bir kanun oluşundan kaynaklı olarak, tabii olduğu hukuki statüsünün değerlendirilmesinin mi

⁴⁴ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.67; R.G. 05.03.2003-25040.

⁴⁵ Ekşi, Nuray, Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, 4. bsk., İstanbul, Beta Yay., 2012, s.141.

⁴⁶ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.290.

⁴⁷ Giritli, İsmet, Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Hükümet Tasarrufları, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yay. No.770, Hukuk Fakültesi No:160, 1958, s.91.

⁴⁸ Giritli, Hükümet Tasarrufları, s.91.

gerektiği tartişmalarından ziyade çalışmaya fayda sağlayacak olan hadisenin kendisinin tetkikine yoğunlaşmak olduğudur.

1062 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin bir olayı aktarmak gerekir. İkinici Dünya Savaşı'ndan sonra 1947 yılında Arnavutluk, sosyalizme geçmiş ve toprak reformu başlatmıştır. Aynı yıl bu durumun, Türk vatandaşlarının mülkiyet haklarına nasıl etki edeceği netleşinceye kadar, Arnavutluk vatandaşlarının Türkiye'de mülk edinme taleplerinin yerine getirilmemesi yönünde karar alınmış, daha sonrasında 24.08.1961 tarih ve 5/1142 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile miras yoluyla intikaller hariç, Arnavutluk vatandaşlarının mülk edinmeleri ve mevcut mülkleri üzerinde tasarruf işlemleri yapmaları yasaklanmıştır.⁴⁹

1062 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin olarak Bulgaristan hadisesine de değinmek gerekecektir. 1948 yılında Bulgaristan devletleştirme başlattı, şehirdeki bütün gayrimenkulleri içeren bir kanun yapılıncaya Türk vatandaşlarının 1925 tarihli andlaşma altındaki haklarının durumu netlik kazanıncaya kadar Bulgar vatandaşlarının Türkiye'de mülk edinmemeleri yönünde karar alınmış, ardından Bulgaristan'ın devam eden uygulamasına karşı 10.06.1954 tarih 4/3133 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile miras yoluyla intikal ve mirasçıların kendi aralarında tasarrufla hariç olmak üzere Bulgar vatandaşlarının yeni mülk edinmeleri ve mevcut mülkleri üzerinde tasarrufla bulunmamaları kararı alındı.⁵⁰

1062 sayılı kanuna dayanak gerekçeyle, Türkiye'deki hadisenin yaşandığı zamandaki hükümet, Beyaz Ruslardan bir vatandaşın mallarına el koymuş, mallarına el konulan kişi Devlet şûrası'nda dava hakkını kullanmış ve kendisinin bundan önce Türk vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunduğu, başvurusunun da kabul edilmek üzere olduğunu iddia ederek işbu davaya konu mallarla ilgili kararın iptalini talep etmiştir.⁵¹ Hkmet temsilcisi, bu hadisenin bir hükümet tasarrufu olduğunu beyan ederek davanın reddini istemiş ve Devlet şûrası Birinci Deavi Dairesi 29/2504 sayılı ve 14.10.1931 tarihli kararı ile davaya konu hadiseyi hükümet tasarrufu olarak değerlendirerek, davayı reddetmiştir.⁵²

⁴⁹ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.437-438.

⁵⁰ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.438.

⁵¹ Giritli, Hkmet Tasarrufları, s.92.

⁵² Giritli, Hkmet Tasarrufları, s.95.

1935 yılında Sokoni Vakum Şirketi Romanya'dan dönemin parasıyla 200.000 liralık petrol ithal etmiş, bu bedeli ödemek için Kambiyo Müdürlüğü'ne başvuru yaparak 200.000 liralık döviz istemiş, Kambiyo Müdürlüğü 200.000 liralık dövizin derhal ve toplu şekilde verilmesini doğru bulmamış ancak her gün 3000 ila 4000 liralık döviz vermek suretiyle Şirketin Romanya'ya olan borcunu ödemesine karar vermiş, ödemeler bu şekilde devam ederken Romanya, davacının iddiasına göre; Türkiye ile yapmış olduğu ticaret anlaşmasına aykırı olarak, Türkiye'den aldığı malların dövizlerine izin vermemiştir.⁵³ Bunun üzerine Türkiye hükümeti 1062 sayılı kanuna dayanak gerekçeyle henüz bedelleri ödenmemiş olan Romanya mallarının bedellerini Merkez Bankası'nda bloke etmiş, önceden Romanya'dan petrol almış olan ilgili şirkete bildirilmiş ve artık bu şirkete döviz verilmemiş ve bunun üzerine ilgili şirket, Devlet Şûrası'nda dava açmıştır.⁵⁴ İlgili şirket, Kambiyo Müdürlüğü'nden 200.000 liralık müsaade aldığını ileri sürerek bu kararın kendisini kapsamayacağını iddia ederek iptalini istemişse de Devlet Şûrası Birinci Dava Dairesi 36/474 karar 2077 sayılı 24.09.1936 tarihli kararıyla bir hükümet tasarrufu olduğundan, yargısal incelemeye tabi olmadığı gerekçesiyle, davayı reddetmiştir.⁵⁵

Türkiye'de Yunan vatandaşlarının mallarına karşı, karşı işlem uygulanması hakkında 02.11.1964 tarih ve 6/3801 sayılı Bakanlar Kurulu kararı kabul edilmiştir, bu karara göre;

-Yunan uyruklu şahısların taşınmaz malları üzerinde aynı haklara ilişkin bütün temlik tasarrufların durdurulmasına,

-Bu kişilerin bu Kararname tarihinden sonraki tabiiyet değiştirmelerinin nazara alınmamasına,

-Kararnamenin Yunan asıllı olmayanlara uygulanmamasına,

-Bu hususların mahkemeler ve sair adli ve idari mercilerce nazara alınmasına, karar verilmiştir.⁵⁶

Bakanlar Kurulu'nun 02.11.1964 tarihli 6/3801 sayılı Kararnamesi, 03.02.1988 tarihinde, hükümetin çıkardığı diğer bir Kararname ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁵⁷

⁵³ Giritli, Hükümet Tasarrufları, s.92.

⁵⁴ Giritli, Hükümet Tasarrufları, s.92.

⁵⁵ Giritli, Hükümet Tasarrufları, s.93.

⁵⁶ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.65-66.

1062 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin olarak bir başka hususu, Türkiye-Suriye arasındaki emlak sorunlarından kaynaklı olarak 1062 sayılı kanunun tatbik edilmesi oluşturmaktadır. Türkiye-Suriye arasındaki emlak sorunlarının başlangıcında, dönemin Suriye Hükümetince Suriye’de taşınmaz malı bulunan Türk vatandaşlarının tasarruflarına yönelik olarak bazı kısıtlamalar uygulanmıştır.⁵⁸ Türkiye hükümetleri de bu kısıtlamalara karşı 1062 sayılı kanuna dayanarak Suriye uyrukluların Türkiye’de mevcut bulunan tüm taşınmazlarına el koymuştur.⁵⁹ Suriye uyrukluların yeni taşınmaz mal sahibi olabilmesi de yasaklanarak, el konulan taşınmaz mallar maliye kuruluşları tarafından idare edilmektedir.⁶⁰ Sonuç olarak Suriye uyrukluğunda olanların taşınmaz malları Türkiye’nin denetimi altına alınmıştır.

2.3.2. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu Madde 9

Türk hukuk mevzuatında misillemeye ilişkin düzenlenen bir başka önemli madde, 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nda düzenlenen mukabele-i bilmisil başlığında düzenlenen 9. maddedir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu madde 9;

“Bakanlar Kurulu, hâkimiyetleri veya idareleri altında bulunan memleketlere Türk vatandaşlarının girmelerini kayıt ve şartlara tâbi kılan veya meneden devletler tebaaları hakkında münasip görülecek kayıt ve şartları koymaya veya bunların memlekete girmelerini menetmeye ve bu kanunda derpiş edilen bilcümle mali hükümlere nispetle Türk vatandaşları hakkında daha az müsait hükümler tatbik eden devletler tebaaları hakkında mukabele-i bilmisil tedbirleri almaya yetkilidir.”⁶¹

5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 9. maddesi, 04.04.2013 tarihli 6458 sayılı kanun ile mülga edilmiştir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun uygulandığı dönemde, misillemede bulunma yetkisi mevzuat ile icracılara verilmiştir. Pasaport Kanunu’yla hükümete, madde hükmünden anlaşılacağı üzere; herhangi bir devletin, sınırları içerisinde Türk vatandaşlarının

⁵⁷ Çelikel/Gelgel(Öztekin), Yabancılar Hukuku, s.66; R.G. 06.02.1988-119717; Ek Kararname, 23.03.1988/12757, R.G. 24.03.1988-19764.

⁵⁸ Şığva, Sinan, İdari Yargı Kararları Işığında 1062 Sayılı Mukabele-i Bilmisil Kanununun Uygulanışı, Hacettepe HFD, C.6, S.2, 2016, s.193.

⁵⁹ Şığva, Mukabele-i Bilmisil Kanununun Uygulanışı, s.193.

⁶⁰ Şığva, Mukabele-i Bilmisil Kanununun Uygulanışı, s.193.

⁶¹ Sevig, Vedat R., Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Ord. Prof. Dr. Charles Crozat’a Armağan, C.43, S.1-4, 1977, s.379.

girmesini kayda ve şarta tabi kılması veya girmelerine müsaade etmemesi üzerine uygun görülen kayıt ve şartları koyarak kısıtlamada bulunmak veya bunların Türk devletine girmelerini yasaklamak veya bu kanunda düzenlenen hükümlere rağmen Türk vatandaşları hakkında kısıtlayıcı hükümleri uygulayan devletlerin vatandaşlarına yönelik olarak mukabele bilmisil yani misilleme yapma yetkisi verilmiştir.⁶² Pasaport Kanunu'yla yetkilendirilen hükümet, kanuna dayanak teşkil eden nedenlerin oluştuğuna ilişkin kanaatiyle, mukabele bilmisil denilen misillemede bulunma hakkını kullanabilecektir. Bunu uygularken, ölçülerini belirleme ve bunun kayıt altına alınmasıyla beraber misilleme yapmadaki sınırdaki belirlenmiş olmaktadır.

Pasaport Kanunu'nun hükümete, yabancı yani Türk vatandaşı olmayanların, Türk devletinin sınırlarından girişleriyle ilgili olarak yetkilendirmiş olduğu mukabele bilmisil veya misilleme yapabilme hakkı bir istisnai tedbir niteliğine sahiptir.⁶³ Kural olanın giriş-çıkış yapabilmek için gerekli şartları taşıyan yabancıların giriş-çıkış yapabileceğiyle, kanunun belirlediği nedenlerin oluşması sonucunda ise istisnai tedbir niteliğinde olan misilleme yapma hakkının hükümete verilmesiyle, bu yetki kullanılabilir.

Bazı devletler Türk vatandaşlarından, ülkelerine giriş için Türk vatandaşlarının pasaportlarının nevi'ne göre farklı uygulamalarla vize isterken, Türk devleti mukabele-i bilmisili düzenleyen 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 9. maddesine dayanarak sadece İngiltere'ye karşı misillemede bulunmuştur.⁶⁴ 5682 sayılı Pasaport Kanunu dönemin ihtiyaçlarına yetmemesi gerekçesiyle 6458 sayılı kanunla 2013 yılında mülga edilmiştir. Bununla misillemede bulunma ortadan kalkmamış, çeşitli nedenlerle çeşitli şekillerde çeşitli kanunlarla misilleme yapma devam etmiştir.

2.4. Misilleme Yapma Yöntemleri

Misilleme yapma yöntemleri tabirinden anlaşılması gereken şudur; misilleme yapma yöntemlerinin, bir devletin misillemede bulunma iradesinin tezahür etmesinde kullanılan

⁶² Berki, Osman Fazıl, Türkiyede Yabancılar Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, S.1, 1955, s.175-176.

⁶³ Tiryakioğlu, Bilgin, Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.46, S.1, 1997, s.72.

⁶⁴ Özkan, Işıl, Türk Vatandaşlarının Avrupa Ülkelerine Giriş Hakkı ve Vize Sorunu, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, Özel Sayı, 2007, s.445.

yöntemler olması, bu iradenin görünür hale gelmesine yarayan araçların ifade edilmiş biçimi olmasıdır. Misilleme yapmada başvurulan yöntemler, misillemenin kendisinin uluslararası hukuka uygun bir zorlama yolu olması nedeniyle uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyen yöntemler olması gerekir.

İncelenecek misilleme yapma yöntemleri; uygulana gelen fiillerin uluslararası hukuku oluşturan tüm unsurlarca kabul görmesi ve meşruiyete uygunluğuyla oluşan kalıcı ve örnek yöntemlerdir. Misilleme yapmada başvurulan yöntemler tahdidi(sınırlı) sayıda bir belgede sayılmış değildir. Bu yöntemler uluslararası kuruluş ve örgütlerce yayımlanan belgelerde veya bunlara üye devletlerce bir anlaşma sonucu yayımlanan belgelerde de bulunmamaktadır. Fakat misilleme yapma yöntemleri bu türlü kabul edilen anlaşma maddelerinde, şu olursa bu şekilde davranılmasında bir aykırılık yoktur şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca bir veya birden çok devletin, nezaket kurallarına aykırılık teşkil etse de uluslararası hukuka aykırı olmayan davranışlarına karşılık olarak, karşı devletin bu davranışlara misilleme yapmak için başvurduğu uluslararası hukuka uygun yöntemleri teşkil etmektedirler.

Misilleme yapma yöntemleri çeşitli şekillerde tezahür edebilir. Misilleme yapma yöntemleri sınırlı sayıda olmadığından, uygulamada yer eden yöntemlere değinilecektir. Misilleme yapma yöntemleri;

- Diplomasi temsilcilerinin istenmeyen kişi ilan edilmesi(persona non grata)
- Diplomasi temsilcilerinin ülke içindeki hareketlerinin sınırlandırılması
- Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi
- Karşı devlet vatandaşlarından vize istenmesi ve ülkeye girişlerinin yasaklanması
- Ekonomik ve teknik yardımın anlaşmalara aykırı düşmeyecek biçimde kesilmesi
- Limanların ilgili devlet gemilerine kapatılması
- Karşı devletten mal ithaline izin verilmemesi
- Karşı devletle ticari ilişkilerin kesilmesi
- Aşırı vergi oranları ve farklı gümrük tarifeleri belirleme
- Karşı devlet vatandaşlarına sıkı kurallar uygulama

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımına, bir menfaatin(çıkarın) ihlal edilmesinde de başvurulması sebebiyle, misilleme yöntemlerinden biri olarak değerlendirilmesi ve incelenmesinde bir engel bulunmamaktadır. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımının uygulamada nasıl kullanıldığına da değinilerek ayrıntılarıyla incelenecektir.

Misilleme yapmada başvuru olan bu yöntemler, genel kabul gören yöntemlerdir. Ancak ilerleyen zamana uygun şekilde devletler, farklı ve yeni yöntemlerle misilleme yaparak, amaçlarına ulaşmak isteyebileceklerdir.

2.4.1. Diplomasi Temsilcilerinin İstenmeyen Kişi İlan Edilmesi(Persona Non Grata)

Türk hukuku ve uygulamasında, diplomasi temsilcileri ve görevlilerinin ne şekilde hareket edeceğine ilişkin mevzuat, Türk devletinin taraf olduğu 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi hükümleridir, öyle ki başka devletlere gönderilen Türk diplomasi temsilcileri veya Türk devletine başka devletlerden gönderilen diplomasi temsilcilerinin statü değerlendirmesi, bu sözleşme esas alınarak geçerli kabul edilmektedir.⁶⁵

Diplomasi temsilcileri, devletleri adına hareket eden ve özel olarak diplomasi alanında görevlendirilen kişiler olarak uluslararası hukuk açısından diplomasi temsilcilerinin statü değerlendirmesi ilk olarak 19.03.1815 Viyana Kongresi Son Senedi'nde yer alan Yönetmelik ile belirlenmiştir.⁶⁶ Türkiye'nin 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi'ni yürürlüğe koyması 1985 yılında olmuş, 1985 yılına kadar Türkiye'de görev yapan yabancı devlet diplomasi temsilcileri ve öteki görevlilerin statü olarak kabul ve değerlendirilmesi uluslararası uygulamaya uygun şekilde 09.12.1931 tarihli 12010 sayılı Bakanlar Kurulu kararı⁶⁷ ile

⁶⁵ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.84.

⁶⁶ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.83.

⁶⁷ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.280-281;

Türkiyede Diplomasi Memur ve Mensuplarına Tanınan İmtiyaz ve Muafiyetler

Türkiye'de diplomasi memur ve mensuplarına, her bakımdan, ne gibi ayrıcalık ve muafiyetler tanındığı Bakanlar Kurulunun 9/12/1931 tarihli kararıyla tesbit edilmiştir. Aşağıdaki kararname ile ilişigi olan cetvel bunları etraflı ve açık bir şekilde göstermektedir.

Kararname

gerçekleştirilmiştir.⁶⁸ 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi'nin 1985 yılındaki kabulüne kadar geçen süre ve bu sözleşme öncesi zaman dilimi açısından, uluslararası temsile uygun biçimde davranılmaya özen gösterilmiştir.

1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, diplomasi temsilcilerinin görevlerini saymaktadır.⁶⁹ Ayrıca diplomasi temsilcilerinin görevlerinin son bulmasını da düzenlemektedir.⁷⁰

Hariciye Vekâletinden yazılan 1/11/1931 tarih ve 21592/618 numaralı tezkerede Türk kanunlarına göre hariç ez memleket hukukundan müstefit zevatın kimler olduğu ve bilhassa bu imtiyazatın misyonların bütün siyasi ve tâli memurlarına ve aileleri efradına şâmil olup olmadığı ve bundan istifade için bahsi geçen zevatın temsil edilen Devlet tebaasından olmaları iktiza edip etmediği (Leh) Sefareti tarafından sorulması ve Ankara'da mevcut sefaretlere mensup diplomat sıfatını gayri haiz memurin ve müstahdemine Ankara Polis Müdürlüğüne her sene tecdiden verilmekte olan hüviyet varakalarının bu memur ve müstahdemler arasında mevcut ve temsil edilen devletten başka bir devletin tabiiyetini haiz eşhasa da teşmilen itâsı muvafık olup olamayacağı hakkında bir karar ittihazı lüzumlu görülmesi ve Ecnebi Sefaret ve Konsoloshanelerde müstahdem ve Türkiye tabiiyetini haiz kimselere ve mezkûr sefaret ve konsolosluklarda tabiiyeti ecnebiyeyi haiz müstahdemine resmi tebliğatın sureti icrası hakkında takibedilen usulün alâkadar dairelerce sorulmakta olması üzerine mezkûr hususat hakkında ecnebi memleketlerde cari usul ve muamelât nazarı itibara alınarak Hariciye Vekâleti Encümeninde bir karar titihaz edilmiş olduğundan bu esaslar muvafık görüldüğü takdirde muamelâtın ittihadını teminen devaire tebligat yapılması için bir karar ittihazı teklif edilmiş ve Adliye Vekâletinden yazılan 7/12/1931 tarihli ve 249 numaralı mütalâanamede Hariciye Vekâletince ittihaz olunan karar ve mertubu lise esas itibariyle muvafık görülmüş ise de diplomasi masuniyetinden istifade edecek resmi memurların efradı aileleri için bir arada ikamet kaydına infak ve iaşe ile mükellefiyet kaydının ilâvesi tatbikatta bazı müşkilât tevhit edeceği gibi faydalı dahi olmayacağı ve nazariyatta bu cihet aranmayıp gerek Hukuk Düvel Enstitüsünün 1895 tarihli Kembriç içtimasında kabul ettiği diplomasi muafiyetlerine dair nizamnamenin 2 nci maddesinden ve gerekse Pan Amerikan Kongresinin 1928 tarihli içtimasında kabul ettiği diplomasi memurlarına ait mukavelenin 14 üncü maddesinde aile efradının masuniyet imtiyazından istifadesi için yalnız bir çatı altında ikamet kaydı kabul edilmiş olduğu cihetle infak ve iaşe ile mükellefiyet kaydının dahi muvafık olacağı ve ancak bu memurların karıları ayrılma sebebiyle muvakkaten ayrı bir binada ikamet etseler dahi karı kocalık rabitası henüz baki olduğundan bu kadınların masuniyet ve muafiyetten istifadeleri nazariyatta ve mahakim kararlarında kabul edilmekte olduğu bildirilmiştir.

⁶⁸ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.85.

⁶⁹ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.480;

“Madde 3

1. Bir diplomatik misyonun görevleri, diğerleri meyanında, şunları da kapsar:
 - a) Gönderen Devleti kabul eden Devlette temsil etmek;
 - b) Kabul eden Devlette, uluslararası hukukun müsaade ettiği sınırlar içinde gönderen Devletin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumak;
 - c) Kabul eden Devlet Hükümeti ile müzakereler yapmak;
 - d) Bütün yasal imkânlarla kabul eden Devletin durumunu ve gelişmelerini tespit etmek ve bunlar hakkında gönderen Devlet Hükümetine bilgi vermek;
 - e) Gönderen Devlet ile kabul eden Devlet arasında dostane ilişkileri ilerletmek ve ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerini geliştirmek.

2. Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm konsolosluk görevlerinin bir diplomatik misyon tarafından yürütülmesini önleyecek şekilde yorumlanamaz.”

⁷⁰ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.486;

“Madde 43

Bir diplomatik ajanın görevi, diğer haller dışında aşağıdaki şekillerde son bulur:

Uluslararası hukuk açısından devletler, ilişkilerinde hangi hâl ve şartlarda diplomasi temsilcisinin istenmeyen kişi (persona non grata) sayılacağını kesin kurallar ile belirlememişlerdir.⁷¹ Bu sebeple herhangi bir devlet başka bir devlete sebebini bildirmeden veya izah etmeden veya kendi görüşüne uygun sebepler ileri sürerek temsilcisini geri çağırabilir.⁷² Diplomasi temsilcisini gönderen devletin iradesi ile diplomasi temsilcilerinin görevinin sona ermesine sebebiyet veren başlıca iki neden vardır; ilki iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesi durumu, ikincisi ise diplomasi temsilcisinin mesleki durumudur.⁷³ İki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesine sebebiyet veren çeşitli durumlar meydana gelebilir ve bu ortaya çıkan sebepler dolayısıyla diplomatik ilişkilerin kesilmesi sonucunda, diplomasi temsilcisini gönderen devletin iradesi ile diplomasi temsilcisinin görevi son bulmuş olur. İkinci sebep olan diplomasi temsilcisinin mesleki durumunda ise, diplomasi temsilcileri görevlendirildiği devletteki çalışma süresini; emeklilik, normal görev süresinin dolması veya başka bir görev ya da başka yere atanma gibi ulusal mevzuatında yer alan çeşitli sebeplerle görevini bitirebilir. Her durumda diplomasi temsilcisinin istenmeyen kişi ilan edilmesi (persona non grata) durumunda devlet, bunun nedenini açıklama zorunluluğu yoktur.⁷⁴

Diplomasi temsilcisini kabul eden devletin iradesi ile gönderen devletin diplomasi temsilcilerinin görevinin sona ermesinin başlıca nedenlerini de ikiye ayırarak incelemek mümkündür; ilki, iki devlet arasındaki ilişkilerin durumu, ikincisi ise gönderen devletin diplomasi temsilcisinin durumudur.⁷⁵ İlk olarak iki devlet arasındaki ilişkilerin durumunun belirleyici olduğu bu durumda, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmiş olması, askıya alınmış olması gibi çeşitli nedenlerden ötürü iki devlet arasındaki durumlar diplomasi temsilcisinin görevinin de son bulmasına sebebiyet vermektedir.

a) Gönderen Devlet tarafından kabul eden Devlete diplomatik ajanın görevinin son bulunduğu bildirilmesi ile;

b) 9. maddenin 2. fıkrası gereğince, kabul eden Devletin gönderen Devlete diplomatik ajanı misyonun bir üyesi olarak tanımayı reddettiğini bildirmesi ile.”

⁷¹ Meray, Seha L., Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.11, S.3, 1956, s.114.

⁷² Meray, Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü, s.114.

⁷³ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.93.

⁷⁴ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, 257.

⁷⁵ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.94.

Kabul eden devletin, gönderen devletin diplomasi temsilcilerinin görevlerinin sona ermesine sebebiyet vermesi diplomasi temsilcinin istenmeyen kişi(persona non grata) ilan edilmesiyle olurken, bu diplomatik temsilcinin istenmeyen kişi ilan edilmesi genellikle temsilcinin kabul eden devletin kanunlarına uymaması, kabul eden devletin iç işlerine karışma girişimleri ya da hukuka aykırı yollarla bilgi toplaması gibi çeşitli nedenlerden dolayı olmaktadır.⁷⁶ Bu gibi çeşitli nedenlerden ziyade kimi zaman iki devlet arasındaki ilişkilerin genel durumunun iyi bir seyirde ilerlememesi sonucunda da bir yaptırım olarak bu yola başvurulduğu görülmektedir.⁷⁷

1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, bir devletin diplomatik temsilcisinin istenmeyen kişi(persona non grata) ilan edilmesine ilişkin düzenlemede bulunmuştur.

1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi 9. maddesi;

“1. Kabul eden Devlet, herhangi bir zaman ve kararının gerekçesini açıklamak zorunluluğunda olmaksızın, gönderen Devlete misyon şefinin veya misyon Diplomatik kadrosunun herhangi bir üyesinin istenmeyen şahıs (Persona non grata) olduğunu veya misyon kadrosunun herhangi bir başka üyesinin kabule şayan olmadığını bildirebilir. Bu takdirde, gönderen Devlet, duruma göre, ilgili şahsı geri çağırır veya misyondaki görevine son verir. Bir şahıs kabul eden Devletin ülkesine gelmeden önce de istenmeyen veya kabule şayan olmayan şahıs olarak ilân edilebilir.

2. Gönderen Devlet bu maddenin 1. fıkrasında kayıtlı yükümlülüklerini yerine getirmeyi reddeder veya makul bir süre içinde yerine getirmezse, kabul eden Devlet ilgili şahsı misyonun bir üyesi olarak tanımayı reddedebilir.”⁷⁸

Bir diplomasi temsilcisinin, devlet başkanını ve devleti temsil ettiği kabul edilir. Bu sebebin yanında ayrıca Viyana Sözleşmesi'nin önsözü gereğince diplomasi temsilcisi ve heyetinde yer alan idari ve teknik personel, kabul eden devlette hususi bir mahiyete sahip

⁷⁶ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.94.

⁷⁷ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.95.

⁷⁸ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.481.

olacaklardır.⁷⁹ Bu sebeple diplomasi temsilcisinin istenmeyen kişi ilan edilmesi kararı, karşı devletle olan ilişkilerin tümünü etkileyebilecek öneme haizdir.

Diplomasi temsilcileri, sürekli ve geçici(ad hoc) diplomasi temsilcileri olarak ayrı değerlendirmeye tabi tutulur. Diplomasi temsilcisi kavramına misyon şefi ve diğer diplomatik personel dahil olurken, misyon şefleri üç gruba ayrılır;⁸⁰

-Devlet Başkanları nezdinde akredite edilen Büyükelçiler veya Nonslar ile muadili rütbede yer alan diğer misyon şefleri

-Devlet Başkanları nezdinde akredite edilen Murahhaslar, Elçiler ve Enternonslar

-Dışişleri Bakanları nezdinde akredite edilen Maslahatgüzarlar

1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi madde 41/1. uyarınca; diplomasi temsilcileri kabul eden devletin kanunlarına uygun biçimde, iç işlerine müdahil olma niteliği taşıyan davranışlarda bulunmadan görevlerini ifa etmelidirler, aksi takdirde; kanun dışı istihbarat faaliyetleri, bir siyasal partiyi desteklemek, iç siyasi olaylar hakkında açıklamalarda bulunmak, çıkan veya çıkarılması muhtemel bir kanun hakkında görüş açıklamak gibi davranışlar ortaya koyan diplomasi temsilcisi, istenmeyen kişi(persona non grata) ilan edilebilir.⁸¹

1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi 41 ve 42. maddeleri uyarınca;

-Misyon üyeleri, diplomatik temsilciyi kabul eden devletin kanunlarına ve düzenine uygun davranmalıdır,

-İç işlerine karışmama yükümlülüğü çerçevesinde, misyon üyeleri buldukları ülkelerde terör eylemlerine girişemezler ve örneğin kendi siyasi muhaliflerine karşı, şiddete ve adam kaçırmaya gibi eylemlere girişemezler,

⁷⁹ Eroğlu, Hamza, Devletler Umumi Hukuku, 2. bsk., Ankara, Turhan Kitabevi Yay., Olgaç Matbaası, 1984, s.293.

⁸⁰ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.218.

⁸¹ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.258.

-Misyon binalarının misyon fonksiyonlarıyla bağdaşmayan faaliyetler için kullanılması yasaktır, örneğin kanun dışı istihbarat ve propaganda faaliyeti ve bazı durumlarda suçlunun sığınması bu türden bağdaşmayan hareketlerden sayılır,

-Diplomasi temsilcilerinin, kişisel kazanç amacıyla herhangi bir ticari faaliyette bulunması yasaktır.⁸²

Bu sayılan sınırlamalara uymayan diplomasi temsilcisi, istenmeyen kişi(persona non grata) ilan edilebilir ayrıca bu durumda dahi söz konusu kişi makûl süre boyunca diplomatik ayrıcalık ve bağımsızlıklardan yararlanmaya devam edecektir.⁸³

2.4.2. Diplomasi Temsilcilerinin Ülke İçindeki Hareketlerinin Sınırlandırılması

1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 47. maddesi;

“1. Kabul eden Devlet, bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında Devletler arasında ayırım gözetmez.

2. Ancak, aşağıdaki hallerde ayırım yapılmış sayılmaz:

a) Kabul eden Devlet bu Sözleşme hükümlerinin herhangi birini, bu hükmün gönderen Devlet dahilindeki kendi misyonuna kısıtlamalı uygulanması sebebiyle kısıtlamalı olarak uyguladığı takdirde;

b)Devletler birbirlerine teamül veya anlaşma yoluyla bu Sözleşme hükümlerinin gerektirdiğinden daha müsait muamele bahsettikleri takdirde.”⁸⁴

Madde'den anlaşılacağı üzere Sözleşme, bir devlete sözleşme hükümlerinin uygulanması ile bir başka devlete uygulanmasında farklılık olmaması gerekliliğini ortaya koymuştur. Sözleşme; farklılıkların olabileceğini fakat ya daha kısıtlayıcı bir muameleye karşı kısıtlayıcı muamele yapılabileceğini ya da teamüllere göre daha geniş şekilde uygulama

⁸² Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.258-259.

⁸³ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.259.

⁸⁴ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.487.

varsa karşı devletin de bu şekilde muamelede bulunabileceğini ve bunun bir ayırım olarak nitelendirilmeyeceğini kayıt altına almıştır.

Misilleme hususu bakımından; bir devletin sözleşme hükümlerini kısıtlayarak muamelede bulunmasına karşılık, karşı devletin de sözleşme hükümlerini kısıtlayarak uygulamasına değinilmesi gerekecektir. Karşı devlet, bunu misillemede bulunma amacıyla yapar. Bir devlet nezaket kurallarına aykırı şekilde, sözleşmeye uygun olarak muamelede bulunan devletin, diplomasi temsilcisinin ülke içindeki hareketlerini veya kendisine tanınan ayrıcalık ve bağışlıkları kısıtlayabilir. İşte bu durumda karşı devlet diplomasi temsilcisine yapılan muameleye karşılık olarak, kısıtlayıcı muamelede bulunan devletin diplomasi temsilcisini misilleme amacına uygun şekilde misilleme yaparak diplomasi temsilcisinin ülke içindeki hareketlerinin sınırlandırılmasına yönelik muamelelerde bulunabilir veya uluslararası hukuka aykırı olmamak kaydıyla başka bir davranışına karşı da bu davranışı tatbik edebilir.

Diplomasi temsilcilerinin bulunduğu ülke içindeki hareketlerinin sınırlandırılması, diplomasi temsilcisine tanınan bazı hususlardaki dokunulmazlıklarına yönelik olmaktadır.⁸⁵

Ayrıca diplomasi temsilcisine tanınan bazı hususlardaki bağışlıklara yönelik de olabilmektedir.⁸⁶

Diplomasi temsilcilerine tanınan dokunulmazlık ve bağışlıklar, bir devleti temsil ettikleri için tanınan bazı ayrıcalıkları kapsamaktadır. Misilleme yaparak bu tanınan ayrıcalıklara getirilen kısıtlamalar esasen karşı devleti yaptığı davranıştan vazgeçirmeye yönelik bir zorlama ve yaptırım uygulamasıdır. Misillemede, davranışın aynısıyla karşılık verilmesi şart olmadığından, diplomasi temsilcisine tanınan başka bir ayrıcalığa ilişkin de uygulamada bulunulabilecektir.

⁸⁵ 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi madde 22, 24, 26, 27, 29, 30 bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.482-483.

⁸⁶ 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi madde 28, 31, 33, 34, 36, 37/2 bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.483-485.

2.4.3. Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi

Bir devlet ile herhangi bir devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımının uygulanmasına sebebiyet veren nedenler, bir kural veya kurallar bütünü ile belirlenmemiştir.⁸⁷ Devletlerin, diplomatik ilişkilerini tesis etmek ve bunları yürütürken takdirlerine göre davranmak imkânına sahip oldukları kabul edilir.⁸⁸ Bu sebeple diplomatik ilişkilerinin kesilmesine karar vermek yetkisine de haiz oldukları kabul edilmektedir.

Bir devlet, diğer bir devletin kendisine veya başka bir devlete yapmış olabileceği bir davranışı uygun görmezse, bu davranışın düzeltilmesi hususundaki talebinin de yerine getirilmemesi durumunda, bu devlet diplomatik ilişkilerini kesebilmektedir.⁸⁹

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, devletlerden biri tarafından, diğerinin hak ve menfaatlerinin zarara uğratılması durumunda başvurulmuş bir yaptırım yöntemidir.⁹⁰

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımına başvurma iki boyutu olduğu söylenebilir. Birincisi bir hak ihlali durumunda, ikincisi bir çıkar veya menfaat ihlalinin varlığı durumlarında diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımına başvurulabilir. Esasen diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımının misilleme yöntemlerinden biri olarak sayılmasına dayanak teşkil eden kısmı, bir devletin çıkarının zarara uğratılması olmaktadır. Diplomatik ilişkilerin kesilmesinde bir hak ihlali sebebiyet de verilebilir, bir çığara zarar da verilebilir. Diplomatik ilişkilerin kesilmesinin misilleme yöntemi olarak sayılması için, uluslararası hukuka aykırı davranış değil de uluslararası hukuka uygun davranış olması ve buna karşı misillemede bulunulabilmesi gerekir. Bir hak ihlali uluslararası hukuka aykırı davranış, bir çıkarın ihlali ise uluslararası hukuka uygun ancak nezaket ve iyi ilişkilere aykırı davranış işaret etmektedir. Netice olarak uygulamadaki olaylarda kullanılma nedeni ve kullanılma biçimi de dikkate alındığında, diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımı bir devletin çıkarlarına zarar veren davranışlara karşı misilleme yöntemi olarak başvurulabilecek mahiyete sahiptir.

⁸⁷ Bozkurt/Poyraz/Erdal, Devletler Hukuku, s.215.

⁸⁸ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.38.

⁸⁹ Meray, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s.38.

⁹⁰ Menemencioğlu, Devletler Umumi Hukuku II, s.15.

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, BM Andlaşması 41. maddesi⁹¹ gereği bir yaptırım yöntemi olarak sayılmıştır. Bu madde hükmünde sayılan yaptırımlar, kuvvet kullanımı içermeyen alınabilecek örnek yaptırımları belirtmiştir. BM Andlaşması'nın bu maddesi, misillemenin devletlerin kendi aralarındaki davranışlara karşı birbirlerine uygulanabilmesi sebebiyle bir dayanak olarak alınması söz konusu değildir. Fakat birçok devletin anlaşmaya vararak akdettikleri sözleşmenin bu hükmü, diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımını kuvvet kullanımı içermeyen bir yaptırım olarak sayması ve bunun misilleme yöntemi olarak başvurulmasına engel teşkil eden bir şartı içermediğinin tespiti açısından önemli saymak gerekir.

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırımına birçok nedenle başvurulmuştur, öyle ki; Sırbistan'da hanedan değişikliği sebebiyle, İngiltere Sırbistan'la ilişkilerini 11 Haziran 1903'te kesmiş ancak 20 Ağustos 1906'da ilişkilerini yeniden tesis etmiş; İngiltere, Atina'daki askeri hükümet darbesi sebebiyle Yunanistan ile diplomatik ilişkilerini Nisan'dan Aralık 1924'e kadar kesmiştir.⁹² Ayrıca; Fransa ile Venezuela arasında ekonomik anlaşmazlıklar sebebiyle 1881'den 1885'e, 1895'den 1902'ye, 1906'dan 1913'e kadar; İngiltere ile Sovyet Rusya arasında, Londra'daki Sovyet ticaret bürosunun polis tarafından aranılması üzerine 26 Mayıs 1927'den 30 Ekim 1929'a kadar; İngiltere ile Liberya arasında, Liberya'nın vasıtalı bir şekilde krallığı ihdas teşebbüsü üzerine, 1931'den 1936'ya kadar; İngiltere ile Meksika arasında, petrol şirketlerinin devletleştirilmesi üzerine 14 Mayıs 1938'den 22 Ekim 1941'e kadar; ABD ile İran arasında ABD basınında çıkan bazı yazılar üzerine 1 Nisan 1936'dan 25 Ocak 1939'a kadar; Fransa ile İran arasında, bir Fransız mizah gazetesinin uygun olmayan bir nüktesi yüzünden 28 Aralık 1938'den 21 Şubat 1939'a kadar; Sovyet Rusya ile Londra'daki Polonya hükümeti arasında, Katın Ormanı Katliamı hadisesi üzerine 26 Nisan 1943'ten itibaren; Brezilya ile Sovyet Rusya arasında, Sovyet Rusya basınıının başkan Dutra'ya karşı yazıları üzerine, 21 Ekim 1947'den itibaren diplomatik ilişkiler kesilmiştir.⁹³

⁹¹ Gündüz, Milletlerarası Hukuk, s.100-101;

“BM Andlaşması 41. Madde

Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta telgraf, radyo ve diğer ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.”

⁹² Meray, Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü, s.115.

⁹³ Meray, Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü, s.115-116.

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ortada olan ihtilafların çözümlenmesi için en iyi çözüm yolu olan doğrudan doğruya müzakereyi engeller nitelikte olmakla birlikte, karşılıklı devletlerin halini savaşa götürmemekte, mutlaka anlaşma ve sözleşme hükümlerinin uygulanmamasına, vatandaşların ticaretine ve seyahatlerine de tesir etmemektedir.⁹⁴ Yani diplomatik ilişkilerin kesilmesi yaptırım, savaşa varmayan zorlama yolu olan misillemeye uygun nitelik taşımaktadır. Diplomatik ilişkilerin kesilmesine sebebiyet veren uluslararası hukuka aykırı davranışlar ise inceleme konusu dışındadır.

2.4.4. Karşı Devlet Vatandaşlarından Vize İstenmesi ve Ülkeye Girişlerinin Yasaklanması

Vize, yabancıların bir ülkeye girmelerine engel bir durumun olmadığını gösterir.⁹⁵ Vize almak, Türkiye'ye giriş için mutlak bir hak sağlamaz, yani Türk konsolosluktan vize alan her yabancı giriş-çıkış yapamayabilir, vize alınmasına rağmen yabancının Türkiye'ye girmesi giriş-çıkış kapısındaki yetkililerin takdirine bağlıdır.⁹⁶ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, ülkeye giriş yaparken vize zorunluluğundan muaf tutulan kişileri saymıştır. Bunlar;

“Vize Muafiyeti

MADDE 12

(1)Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye girişte vize şartı aranmaz:

a)Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Cumhurbaşkanı kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları

b)Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibariyle, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar

c)15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 18 inci maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri

ç)29/5/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olduğu anlaşılanlar

(2)Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayabilir:

⁹⁴ Menemencioglu, Devletler Umumi Hukuku II, s.15.

⁹⁵ Ekşi, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 5. bsk., İstanbul, Beta Yay., 2018, s.76.

⁹⁶ Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, s.77.

a)Mücbir nedenlerle, Türk hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişiler

b)Deniz limanlarına gelip, yetmiş iki saati geçmemek kaydıyla, liman şehrini veya civar illeri turizm amaçlı gezecek kişiler”⁹⁷

Vize muafiyetine sahip bulunan bu yabancılar mutlak olarak vizeden muaf sayılır, söz konusu yabancılar vize olmadan Türkiye’ye giriş yapabilirler, hatta giriş kapılarındaki yetkililerin sadece vizelerinin olmaması sebebiyle bunların Türkiye’ye girişini engelleme yetkisi bulunmamaktadır.⁹⁸ Vize muafiyetine sahip olan yabancılar, bu yöntemle misillemeye başvurulduğunda, yönelilecek unsur oluşturmaktadırlar. Karşı devlet vatandaşlarından vize istenmesi misilleme yöntemi tatbik edildiğinde, ülkeye giriş yapabilmek için vize alma zorunluluğu olan yabancılardan ziyade vize muafiyetinden yararlanan yabancılar söz konusu olacaktır.

Vize muafiyetine sahip olan yabancılar bu şekilde belirtildikten sonra, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, misilleme yapmaya elverişli olan bir madde mevcuttur. Şöyle ki;

“Cumhurbaşkanının vize ve pasaport işlemlerinde yetkisi

MADDE 18

(1)Cumhurbaşkanı;

a)Pasaporta ve vizeye dair işlemlerin belirlenmesine ilişkin anlaşmalar yapmaya ve gerek gördüğü hâllerde bazı devletlerin vatandaşları için vize zorunluluğunu tek taraflı olarak kaldırmaya, vizelerin harçtan muaf tutulması da dâhil olmak üzere vize kolaylığı getirmeye ve vize sürelerini belirlemeye,

b)Savaş hâlinde veya diğer olağanüstü hâllerde ülkenin bir bölgesini veya tamamını kapsamak üzere, yabancılar için pasaporta dair kayıt ve şartlar koymaya,

c)Yabancıların Türkiye’ye girişlerini belli şartlara bağlayıcı veya kısıtlayıcı her tür önlemi almaya,

yetkilidir.”⁹⁹

⁹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (Erişim tarihi, 19.04.2019)

⁹⁸ Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, s.81.

⁹⁹ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (Erişim tarihi, 19.04.2019)

Misillemede bulunmak için yetkilendirme açısından Türk hukuk mevzuatında karşı devlet vatandaşlarından vize istenmesi yaptırımına, bu maddeye dayanılarak başvurulabilecektir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 9. maddesi mukabelei bilmisil başlığıyla açıkça düzenlemede bulunurken, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu madde hükmünü mülga etmiş ancak 6458 sayılı kanun 18. maddesiyle misillemede bulunmaya kanuni dayanak teşkil etmiştir.

Bir devletin Türk vatandaşlarından vize istenmeyecek durumda olmasına rağmen vize istemesi, yani şartları ağırlaştırması durumunda; Türk devleti, uluslararası hukuka uygun şekilde misillemede bulunarak karşı devlet vatandaşlarından vize istenmeyen durumda olanlardan da vazgeçirme ve önleme saikiyle bu yaptırımını tatbik ederek vize isteyecektir.

Bu başlığın ikinci boyutunu misilleme yaparak, karşı devlet vatandaşlarının ülkeye girişlerinin yasaklanması hususu teşkil etmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 9. maddesinde¹⁰⁰, Türkiye'ye giriş yasağı başlığıyla genel bir hüküm içermekle birlikte misilleme yapmaya dayanak teşkil edebilecek, özellikle 1. fıkrası öneme haizdir.

Ayrıca, karşı devlet vatandaşlarının ülkeye girişlerinin yasaklanmasına 6458 sayılı kanunun 18. maddesi de dayanak teşkil edebilecektir. Özellikle 18. maddenin c bendi ile yabancıların Türkiye'ye girişlerinin belli şartlara bağlanması veya kısıtlayıcı her türlü önlemin alınmasına dair kanuni yetkilendirmesiyle misilleme yapılarak karşı devlet vatandaşlarının Türk devletine girmesi engellenmiş olacaktır.

¹⁰⁰ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (Erişim tarihi, 19.04.2019);

**“Türkiye’ye giriş yasağı
MADDE 9**

(1) Genel Müdürlük, gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir.

...

(7) Kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle bazı yabancıların ülkeye kabulü Genel Müdürlükçe ön izin şartına bağlanabilir.”

2.4.5. Ekonomik ve Teknik Yardımın Andlaşmalara Aykırı Düşmeyecek Biçimde Kesilmesi

Misillemenin tanımında da ifade edildiği üzere karşılıklı iki hareketin de uluslararası hukuka uygunluk teşkil etmesi şarttır. Ekonomik ve teknik yardımın kesilmesi misilleme yöntemine başvuracak olan devlet, uluslararası hukuka aykırılık teşkil edecek şekilde ikili andlaşmalara aykırı şekilde bu misilleme yöntemini uygularsa, bu durum uluslararası hukuka uygun olmayacak ve kabul görmeyecektir. Bu sebeple ekonomik ve teknik yardımın kesilmesi misilleme yönteminin, karşılıklı iki devletin aralarında sözleşilen andlaşma veya andlaşmalara aykırı düşmeyecek şekilde uygulanması şarttır. Ayrıca misilleme yapmanın amacı olan vazgeçirme ve önleme saikin de bu yöntemi uygulayan devletçe dikkatle tatbik ederken uyması gerekli bir başka husustur.

Devletler, bir başka devletten veya bir uluslararası kuruluş veya örgütten ekonomik ve teknik yardım alabilirler. Bu yardım veya yardımları alan devletlerin, yardım alınan konuda yeterli olmadıkları için bu yardımları almaları beklenir. Doğal olarak yardım alınan konulardaki yetersizliklerden dolayı yardımda bulunulan devletin fiili, yardım yapan devletin çıkarlarını zedeleyen bir davranışsa, yardımda bulunulan devlet; o husustaki davranıştan vazgeçirmek ve karşı önlemlerde bulunmak amaçlarıyla, bu misilleme yöntemine başvurulabilecektir. Devletlerin uluslararası kuruluşlardan aldıkları ekonomik ve teknik yardım, misillemenin tanımından da anlaşılacağı gibi devletlerin kendi aralarında uygulanma kabiliyetinden dolayı, incelemenin dışındadır.

Ekonomik ve teknik yardımların özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, gelişmiş olarak nitelenen ülkeler tarafından diğer ülkelere yapılan yardımlar olarak sübut bulunduğu ortadadır. Hatta II. Dünya Savaşı başlamadan önce, bu şekilde bir yaklaşımın habercisi olarak 14 Ağustos 1941 tarihinde ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill tarafından 8 maddelik Atlantik Demeci'nin yayımlanması görülebilir. Özellikle Atlantik Demeci'nin 4. ve 5. maddeleri, ekonomik ve teknik yardımlara ilişkin yaklaşımı ortaya koymasından bakımından belirleyici bir öneme sahiptir.¹⁰¹

¹⁰¹ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.579;

Ekonomik yardımdan anlaşılması gereken, bir devletin ekonomisinin unsurları olan alanlardaki yetersizliklerinin kapatılması için sağlanan karşılıksız veya karşılıklı maddi katkıdır. Teknik yardımla ise genel bir ifadeyle, bilgi ve tecrübe yetersizliklerinin kapatılması için, bilgi ve tecrübenin aktarıldığı teknik işbirliği anlaşılmaktadır.¹⁰²

Misilleme olarak bu yöntemin kullanılması; bir devleti nezâket kurallarına aykırı bir biçimde ancak uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyen bir davranışından vazgeçirmek veya bunu önlemek amacıyla, karşısında bulunan devlet tarafından sağladığı ekonomik veya teknik yardımların aralarındaki anlaşmalara aykırı düşmeyecek şekilde kesilmesi olacaktır.

2.4.6. Limanların İlgili Devlet Gemilerine Kapatılması

Liman, deniz vasıtalarının emniyetle barınmalarını, yükleme boşaltma yapmalarını, yolcu indirip bindirmelerini teminen gerekli araç, gereç ve personelle donatılan deniz tesisleri olarak tanımlanabilir.¹⁰³

Limanların ilgili devlet gemilerine kapatılması misilleme yönteminin içeriğinin ve kapsamının anlaşılması için gemi ile kastedilenin ne olduğunun ifade edilmesi gerekecektir.

Gemi, uluslararası hukuk açısından iki türü mevcut olan ulaşım aracıdır. Uluslararası hukuk açısından gemi; ticaret gemisi ve devlet gemileri olarak ayrı değerlendirilmektedir.¹⁰⁴ Ticaret gemisi, esas görevi ticari amaçlarla yük ve yolcu taşımak olan, özel kişilerin mülkiyetinde bulunan araçtır.¹⁰⁵ Devlet gemileri ise, adından anlaşılacağı üzere mülkiyeti devlete ait olan gemiler olmakla beraber, üç türü mevcuttur, bunlar; ticari amaçlarla kullanılan

4-)İki memleket, mevcut taahhütlerini gözönüne almakla beraber, büyük veya küçük, yenen veya yenilen bütün devletin, ekonomik refahları için ihtiyaçları bulunan dünya ilk maddelerine ve ticarete, eşit şartlarla iştiraklerini kolaylaştırmaya çalışacaklardır.

5-)İki memleket, herkese daha iyi çalışma şartları, ekonomik ilerleme ve sosyal güvenlik temini için ekonomik sahada milletlerarasında en tam işbirliği vücade getirmek arzusundadır.”

¹⁰² Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.225.

¹⁰³ Özman, Aydoğan, Deniz Hukuku I Giriş-Kaynaklar-Kişiler-Nesneler-Ulusal Alanlar, Ankara, Turhan Kitabevi Yay., 2006, s.249; Yabancı Silâhlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç Sularına ve Limanlarına Gelişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik madde 3, R.G. 24 Kasım 1983, No.18252.

¹⁰⁴ Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, 4. bsk., Ankara, Turhan Kitabevi Yay., 1996, s.72.

¹⁰⁵ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s.73.

devlet gemileri, savaş gemileri ve savaş gemileri dışındaki ticari olmayan devlet gemileridir.¹⁰⁶

Uluslararası sözleşmelerde ticaret gemisinin tanımına rastlanmamakta, hatta Gemilerin Tescil Şatları Sözleşmesi ve Gemilerin Alıkonulması Sözleşmesi bu konuya dair doğrudan ilgili sözleşmeler olsa da ticaret gemisi tanımlanmamıştır.¹⁰⁷ Ticaret gemisi, deniz ticaretine tahsis edilme durumu olmasa da fiilen deniz ticaretinde kullanıldığı için ‘‘ticaret gemisi’’ olarak nitelendirilen taşıttır.¹⁰⁸

Ticaret gemisi; Türk Ticaret Kanunu’nun 931. maddesinin 2. fıkrasında tanımlanmıştır;

“(2) Suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın ‘‘ticaret gemisi’’ sayılır.”¹⁰⁹

Savaş gemisinin tanımlanması, 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi¹¹⁰ ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde¹¹¹ yapılmıştır. Bu sözleşmelerde ifade edilenlerin doğrultusunda bir geminin savaş gemisi niteliğine sahip olabilmesi için şu özelliklerin bulunması gerekecektir;¹¹²

- Bir devletin silahlı kuvvetlerine ait olmak
- Bayrak devletinin askeri gemilerinin dış işaretlerini taşımak
- Bu devletin hizmetinde olan ve adı subaylar listesinde ya da eş bir belgede kayıtlı olan bir deniz subayının komutasında bulunmak
- Geminin mürettebatının askeri disipline ait kurallar ile yönetilmesi gerekir

¹⁰⁶ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s.73.

¹⁰⁷ Özman, Deniz Hukuku I, s.182.

¹⁰⁸ Özman, Deniz Hukuku I, s.182.

¹⁰⁹ Pulaşlı, Hasan, İsviçre ve Alman Hukuku ile Karşılaştırmalı, Notlu ve İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Ticari Mevzuat, 1. bsk., Ankara, Adalet Yay., 2013, s.500.

¹¹⁰ Madde 8 fıkra 2 bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk Temel Metinler, s.291.

¹¹¹ Madde 29 bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk Temel Metinler, s.320-321.

¹¹² Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s.74.

Limanların ilgili devlet gemilerine kapatılması misilleme yöntemine ilişkin olarak gemiden anlaşılması gereken, bu sayılan gemilerdir. Bir devletin bir devlete karşı, uluslararası hukuka uygun ancak nezâket kurallarına aykırılık teşkil eden bir davranışta bulunması karşılığında, buna maruz kalan devlet tarafından limanlarının, bu davranışından vazgeçirmek veya önlemek amacıyla karşı devlete karşı kapatılması, bu misilleme yöntemini ihtiva eder. Bu misilleme yönteminin tatbik edilmesinden sonra türleri sayılan yabancı gemiler, misillemede bulunan devletin limanlarına girmesi engellenmiş olacaktır.

Kıyı devleti, iç sularına girişleri düzenleme yetkisinde egemenliğinin gereği olarak serbestiye sahiptir. Bununla birlikte, kıyı devletleri, diğer devletlere iç suları ile ilgili birtakım haklar tanıyabilirler. Karşılıklılık ilkesi gözetilerek; yabancı gemilerin limanlara giriş çıkışları ve buralarda barınmaları ile ilgili idari, gümrük, sağlık formalitelerinin basitleştirilmesi, yabancı geminin limanda bulunduğu esnada kıyı devletinin bazı yargısal yetkilerinin sınırlandırılması gibi hususlar genel olarak, ikili veya çok taraflı anlaşmalar ile kayıt altına alınmaktadır.¹¹³ Kıyı devletinin iç sularına girişlere ilişkin kuralları belirlemede serbest olmasına bir istisna olarak, zor durumda bulunan gemilerin durumlarıdır. Zaruret halinde, askeri limanlar da dâhil olmak üzere hiçbir liman gemilere kapalı tutulmamakta, zor durumda bulunan bir geminin en yakın limana sığınma hakkına sahip olduğu, uluslararası uygulamanın yerleşmiş bir ilkesini teşkil etmektedir.¹¹⁴

Limanlara girişlere ilişkin haklı sebeplere dayalı istisnai durumlar bir yana bırakılırsa; devletler, limanlara giriş şartları konusunda karşılıklılık ve eşit işlem ilkelerine dayalı olarak katı davranmamakta, esasen devletlerin çoğu tarafından akdedilmiş iki taraflı denizcilik anlaşmalarında, limanlara giriş ve bu alanlarda tâbi olunacak kurallara ilişkin hususlarda, bu ilkeler esas alınarak kayıt altına alınmaktadır.¹¹⁵ Savaş gemilerinin limanlara girişleri ile ilgili herhangi bir uluslararası ortak düzenleme bulunmamakla birlikte, devletler; limanlarına kabul ederken kabul şartlarını ticaret gemilerine göre çok daha kısıtlı tutmakta hatta devletlerin büyük çoğunluğu savaş gemilerinin limanlarına girişlerini ön bildirim, ön izin alma şartına

¹¹³ Kuran, Selami, Uluslararası Deniz Hukuku, 5. bsk., İstanbul, Beta Yay., 2016, s.38.

¹¹⁴ Özman, Deniz Hukuku I, s.252.

¹¹⁵ Özman, Deniz Hukuku I, s.252-253.

bağladığı gibi bunların sayıları, tonajları, limanlarda kalış süreleriyle ilgili bir takım kısıtlamalara da gidebilmektedirler.¹¹⁶

20. y.y. ikinci yarısı özellikle, yoğunlaşan deniz taşımacılığı faaliyetleri ile ayrı bir önem kazanmış, devletlerarası ilişkilerin gelişmesi ile malların ve petrolün deniz yolu ile taşınması artmıştır.¹¹⁷ Limanların ilgili devlet gemilerine kapatılması misilleme yöntemi, ekonomik alanda birbirleriyle ilişkilerinde deniz yolunu kullanan devletler açısından, gemi ile sağlanan ulaşımın boyutu göz önüne alındığında oldukça etkili bir yöntem olabilmektedir. Özellikle ihracat ve ithalatta bulunan devletler için taşınan malların boyutu, hacim, ağırlık dikkate alındığında elverişli ve sık tercih edilen bir aktarım yöntemidir. Ayrıca bunlara ek olarak gemi ile sağlanan aktarımın bedeli, diğer yöntemlerle birlikte değerlendirildiğinde maliyeti düşük bir aktarım aracı olarak kabul görmektedir.

Netice itibariyle limanları bulunan ve limanları işlerlik açısından yoğun bir devletin, başka devletlerce uluslararası hukuka aykırı olmamakla beraber nezâket ve ikili ilişkilere aykırılık teşkil eden davranışlara karşı, bu misilleme yöntemini uygulaması, vazgeçirme ve karşı önlemlerde bulunma amaçlarını sağlamak için kuvvetli bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.

2.4.7. Karşı Devletten Mal İthaline İzin Verilmemesi

Bir devlet, karşı devletin uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyen ancak nezâket kurallarına ve ikili ilişkilere uygun düşmeyen bir davranışına karşı, karşı devletin ürettiği malların kendi ülkesine ithal edilmemesi misilleme yöntemine başvurabilir. Bu misilleme yöntemine başvurulmasının sebebi, karşı devleti yapmış olduğu davranışından vazgeçirmek veya bu devlete karşı, önlemlerde bulunmak olacaktır.

Karşı devletten mal ithalatına izin verilmemesi veya mal ithal edilmemesi misilleme yöntemi, uluslararası hukuka aykırı davranışta bulunan bir devlete karşı uygulanan, zararlı karşılık yöntemi olarak kabul gören boykota benzemektedir. Boykot yönteminde misillemede bulunan devletin vatandaşları, karşı devlette üretimi sağlanan veya menşei bu devlete ait olan şirket mallarına karşı boykot uygulayarak, bu ürünleri tüketmemeye dönük bir davranış

¹¹⁶ Özman, Deniz Hukuku I, s.253.

¹¹⁷ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, s.10.

yöntemiyle karşı devleti yaptığı uluslararası hukuka aykırı davranıştan vazgeçirmek veya bir karşı önlem uygulaması icra etmektedir. Misillemede bulunulan devlet menşeli malların ithaline izin verilmemesi yaptırımını, uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyen fakat çıkar zedeleyici karşı devlet davranışından, onu vazgeçirmek veya karşı önlemede bulunmak için tatbik edilir. Ayrıca mal ithaline izin verilmemesi uygulamasını devlet yapmaktayken, boykotta malların bojkotunu devlet desteğiyle bojkot uygulayan devletin vatandaşları uygulamaktadır. Bu sebeple iki yöntemin birbirleriyle benzer yönleri bulunsa da ayrı yöntemler olduğuna dair, sayılan sebeplerden ötürü ayrıca değerlendirilmesi gereken yöntemlerdir.

Bu misilleme yönteminin ambargoya ilişkin benzerlikleri mevcuttur. Şöyle ki, genel ambargo olarak nitelendirilen durumların kapsamına ihracat ve ithalat dâhil olmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin Güney Rodezya için aldığı 253 sayılı 1968 tarihli karar ilk genel ambargo olarak kabul edilmektedir.¹¹⁸ Her ne kadar bir uluslararası örgüte ait bir karar olsa da karşı devletten mal ithaline izin verilmemesine ilişkin bir örnek olması sebebiyle değinilmiştir.

Karşı devletten mal ithalatına izin verilmemesi misilleme yöntemi; ticari ilişkilerinde bağımlı tabiri kullanılan ülkelere karşı kullanılacak etkili bir yöntemdir. Üretim veya tüketim malları konusunda yeterli düzeyde olmayan ülkeler için bu misilleme yönteminin uygulanması, o ülkede yaşayan vatandaşların tükettiği ürünlerin bir kısıtlama sonucunda sekteye uğramasına veya tamamen durdurulması sonucunda birçok zorlukların yaşanacağı aşikârdır. Misilleme yapan devlet açısından, vazgeçirme ve karşı önlemede bulunma amaçlarına ulaşması açısından zaman olarak çabukça sonuç elde edilebilmesi ve karşı devletin istenilen davranışta bulunmasını sağlamak açısından etkili bir yöntem aracı olarak kabul görmektedir.

¹¹⁸ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.161;

“Bütün üye devletler, kendi vatandaşları tarafından veya kendi topraklarından Southern Rhodesia'da bulunan veya burada iş yapan herhangi bir kişi veya kuruma herhangi bir emtia veya ürün (kendi toprakları orijinli olsun veya olmasın) satılmasını veya sağlanmasını, ve kendi vatandaşlarına ait veya kendi topraklarındaki söz konusu satış veya sağlamaya katkıda bulunan veya katkıda bulunacağı tahmin edilen herhangi bir aktiviteyi önleyecektir.”

2.4.8. Karşı Devletle Ticari İlişkilerin Kesilmesi

Bir devletin uluslararası hukuka aykırı olmayan ancak nezâket kurallarına ve iyi ilişkilere uygun düşmeyecek bir davranışta bulunması karşısında, buna muhatap olan devlet tarafından karşı devletle olan ticari ilişkilerinin kesilmesi bu misilleme yöntemini ihtiva etmektedir. Yapılan davranıştan vazgeçirme veya bir karşı önlem olarak ticari ilişkilerin kesilmesi, bu misilleme yöntemine başvurma gerekleridir. Karşı devlet ile ticari ilişkilerinin kesilmesi, özellikle ticari yönüyle yetersiz bulunan devletlerin aleyhine teşkil eden sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Öyle ki ticari ilişkilerinde bağımlı olarak nitelendirilen devletler, doğal olarak bu misilleme yöntemine maruz kalmak istemezler. Ayrıca tatbik edildiğinde karşı devletin, yaptığı davranıştan vazgeçmesine sebep olacak bir yöntem olması sebebiyle de karşı devlet, sonraki davranışlarında da dikkatli olması gerekecektir. Bu misilleme yöntemini uyguladığında etkili sonuçlar elde edecek devlet için ticari ilişkilerini kesme yaptırımı, karşısındaki ekonomik bağımlılığı bulunan devletlere karşı uygulanabilecek etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.

Karşı devletle ticari ilişkilerin kesilmesi, ihracat ve ithalatı kapsayan bir misilleme yaptırımıdır. Buna ilişkin bir örnek olarak; BM Güvenlik Konseyi'nin 253 sayılı 1968 tarihli kararı verilebilir.¹¹⁹ Güvenlik Konseyi kararını uygulayan devletler açısından bu misilleme yöntemi bir örnek teşkil edecektir.

Karşı devlet ile ticari ilişkilerin kesilmesi misilleme yöntemi icra edilirken, iki devletin anlaşması sonucu akdedilen andlaşmalarına aykırı düşmemesi de gerekecektir. Şöyle ki, andlaşmalardan ayrılma, uymama, feshetme uluslararası hukukta benimsenmiş ilkeler doğrultusunda, andlaşma metinlerinde yazılmaktadır. Bunlara uygun şekilde değil de bu kurallara aykırı şekilde davranışlar uluslararası hukuka aykırı kabul edilecektir. Bu sebeple uluslararası hukuka uygun şekilde ticari ilişkilerin kesilmesi misilleme yöntemine başvurulduğu kabul görmeyecektir.

¹¹⁹ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.164;

“Bütün üye devletler, Southern Rhodesia orijinli her türlü emtia ve ürünün kendi topraklarına ithalini ve oradan ihracını (söz konusu emtia ve ürün, kendi topraklarında tüketim veya işlenmek için olsun veya olmasın, ithal edildiği veya depolandığı liman veya diğer yerde herhangi bir özel hukuki statüye tabi kılınmış olsun veya olmasın) önleyecektir.”

Karşı devlet ile ticari ilişkilerin kesilmesi misilleme yöntemi, teknik olarak olsa da hakikatte tüm devletlerin uygulayabileceği bir yöntem değildir. Bu yöntemi uygulayabilme kabiliyeti olan devletlerin uygulayabileceği bir yöntem olarak kabul görmesinin nedeni, esasen bu devletlerin üretimde bulunma icra kabiliyetlerinin üst seviyelerde olmasından kaynaklanmaktadır. Üretim konusunda yetersiz noktada bulunan devletlerin bu misilleme yöntemine başvurması zor olduğu gibi, bu yaptırıma maruz kalması beklenebilecek bir olasılık olarak kabul edilir.

Tüm bunların değerlendirilmesinden bir sonuç ortaya koymak gerekir ise, uluslararası hukuktaki yaptırımların incelenmesi, olaya mahsusluk ve bununla kalması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bir yönüyle ağır davranışa ağır davranış olarak görülen davranışın, hafif davranışa hafif davranış olarak görülen davranıştan daha az tesirli olması bunun göstergesidir. Yaptırımların uygulanma kabiliyetleri ve tesirleri karşılaştırıldığında, bu tespitte bulunulacaktır.

2.4.9. Aşırı Vergi Oranları ve Farklı Gümrük Tarifeleri Belirleme

Ekonomik yaptırımlar içinde değerlendirilen bir misilleme yöntemi de misillemede bulunulan devletin aleyhine aşırı vergi oranları ve farklı gümrük tarifeleri belirlemektir. Bu yöntem herhangi bir nezaket kurallarına aykırı davranışa karşı icra edilebilir. Ayrıca karşılıklı uygulanan vergi düzenlemelerine ilişkin kuralların ihlalinde de bu yönteme başvurulabilir.¹²⁰ Uluslararası ticaret konusunda, haklar ve bunun yanında sorumluluklar açısından düzenlenen 1948 tarihli Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(GATT), düzene ilişkin önemli bir akit teşkil etmektedir. Bunun yanında mevzuat bakımından bu

¹²⁰ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.1190-191;

ABD’de uzun süredir kullanılan Manifesto Sistemi Otomasyonu (AMS) adlı bir gümrük sistemi vardır. AB’de de, 2011 yılında gümrük mevzuatında önemli değişiklikler yapılarak, bu sistemi model alan Yüksek Deklarasyon Rejimi adlı bir sisteme geçildi. Mesela, İran hakkındaki BMGK kararları uyarınca yürürlüğe konan, bazı ilave yaptırımlar da kabul eden 961/2010 sayılı Konsey Düzenlemesi’ne göre; yasak yüklerin ithal ve ihracının önlenmesi için, AB gümrüklerine ve İran gümrüğüne giren ve çıkan bütün mallarla ilgili olarak, AB yetkili gümrük makamlarına, “giriş öncesi bildirim” ve “çıkış öncesi bildirim” verilmesi gerekir. Bu bildirim uygulanacak kurallar, bildirim kimin vereceği, süresi ve içeriği hakkında (EEC) No 2913/92 sayılı Düzenleme ve (EEC) No 2454/93 sayılı Düzenleme uygulanır. Bildirim yükümlüsü, yükün bu düzenleme kapsamına girip girmediğini ve şayet izne tabi ise verilen izin numarasını ayrıca bildirir. Bu yükümlülüklerin ihlali halinde, gerek gümrük mevzuatı ve gerekse ekonomik yaptırım düzenlemeleri uyarınca yürürlüğe konan ikincil düzenlemeler uyarınca, para cezaları, el koyma, müsadere, vb. yaptırımlar uygulanır. Amerikan düzenlemeleri de benzerdir.

konuyu ilgilendiren 4458 sayılı 1999 tarihli Gümrük Kanunu, Türkiye'nin diğer devletler ile olan ticaretindeki gümrük tarifeleri ve gümrük vergilendirilmelerine ilişkin bir kanun metnini ihtiva etmektedir.

Uluslararası hukuka uygun ancak nezâket kuralları ve ikili ilişkilere aykırılık teşkil eden bir devletin fiiline karşılık buna muhatap olan devlet tarafından misillemeye bulunarak bu hareketten vazgeçirme veya bir karşı önlem olarak, karşı devlet aleyhine aşırı vergi oranları koyma ve farklı gümrük tarifeleri belirleme yoluna gidilebilir. Bu şekilde bir fiille karşılıkta bulunma, misilleme yaptırımını teşkil etmektedir.

Gümrük Kanunu, Türk devletinin misillemeye bulunma gerektirecek durumlar dâhilinde, yetkilendirmede bulunmuştur. Gümrük Kanunu 55. maddesi gereği;

“1. Aksine hüküm bulunmadıkça; niteliğine, miktarına, menşesine, yükleme veya varış ülkesine bakılmaksızın, bir eşya, belirlenmiş şartlar altında her zaman gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanımlardan birine tabi tutulabilir.

2. Cumhurbaşkanı; kamu ahlakı, kamu düzeni, kamu güvenliği, insan, hayvan ve bitki sağlık ve hayatlarının korunması, sanatsal, tarihi veya arkeolojik değeri olan ulusal hazinelerin korunması, fikri ve sınaî mülkiyet haklarının korunması gerekçeleri ile eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına yasaklama veya kısıtlamalar koyabilir.

3. Türkiye ile ticaret, gümrük, taşımacılık anlaşması bulunmayan ve imzalanmış anlaşmaları süresinden önce tek taraflı olarak kısmen veya tamamen hükümsüz bırakan veya Türk kara, hava ve deniz taşıtlarına karşı yasaklama ve kısıtlamalar koyan veya bunlar hakkında farklı işlemler uygulayan yabancı ülkelere ait eşya ve taşıtlara, karşılık olmak üzere, yasaklama veya kısıtlamalar koymaya ve farklı işlemler veya farklı tarifeler uygulamaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.”¹²¹

Özellikle bu kanun maddesinin 3. fıkrası, karşı devletin fiillerine karşılık olmak üzere tabiriyle, misillemeye bulunma yetkisine dayanak gerekçe olmaktadır. Ayrıca gümrükten geçişi sağlanan mallara ve gümrük vergisine ilişkin hükümleri de bu kanun ihtiva etmektedir.

¹²¹ (Çevrimiçi) www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4458.doc, (Erişim tarihi, 07.05.2019).

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Gümrük Kanunu mevzuatları dışındaki anlaşma ve kanun metinleri de ticarete ilişkin düzenleme sağlamaya ve misillemeye ilişkin hükümleri ihtiva etmektedirler.

Aşırı vergi oranları ve farklı gümrük tarifeleri belirleme misilleme yöntemi, ekonomik yaptırımlara dâhil olan bir yöntemi içerdiği için icra kabiliyeti bakımından ekonomik yeterliliği bulunan devletlerin, ekonomik yeterliliği bağımlı olarak nitelendirilen devletlere uygulaması beklenebilecek bir yöntemdir. Bu sebeple bu yöntem, ithalat ve ihracattaki normal seyri değiştirebilecek bir misilleme yöntemi olarak kullanılabilme kabiliyetine sahiptir.

Uluslararası hukuka uygun ancak nezâket kuralları ve ikili ilişkilere aykırılık teşkil eden bir devletin fiiline karşılık, buna muhatap olan devlet tarafından misillemede bulunarak bu hareketten vazgeçirme veya bir karşı önlem olarak karşı devlet aleyhine aşırı vergi oranları koyma ve farklı gümrük tarifeleri belirleme yoluna gidilebilir. Bu şekilde bir fiille karşılıklı bulunma, bu misilleme yaptırımını teşkil etmektedir.

Misilleme yaptırımında, bir devletin fiiline karşılık aynı fiille karşılık vermenin şart olmaması nedeniyle aşırı vergi oranları ve farklı gümrük tarifeleri belirleme misilleme yöntemini, karşı devlet aynısını yaptığı için yapmak gerekmemeli, tercihen ve etkili olduğu düşüncesiyle bu misilleme yöntemine başvurulması gerekmektedir.

2.4.10. Karşı Devlet Vatandaşlarına Sıkı Kurallar Uygulama

Uluslararası hukuk kurallarına aykırı düşmeyen ancak nezâket kurallarına aykırı davranışta bulunan devlete karşı misilleme yöntemi olarak, karşı devletin vatandaşlarına sıkı kurallar uygulama yoluna başvurulabilir. Bu misilleme yöntemine, karşı devleti yaptığı davranışından vazgeçirmek veya bir karşı önleminde bulunmak amacıyla başvurulabilir.

Bu misilleme yöntemine ilişkin varlık dondurma hususunu belirtmek gerekir. Varlık dondurma, birbirine bağlı iki yasaklama ve sınırlama içeren bir finansal yaptırımdır.¹²² Birincisi; hedefe ait veya onun kontrolü altındaki fonlar, diğer finansal varlıklar ve ekonomik

¹²² Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.222.

kaynakların dondurulması, ikincisi; dondurulan varlıkları hedef veya onun kontrolü altındaki bir kişi için kullanılabilir kılmama hadisesidir.¹²³ Varlık dondurma uygulaması, karşı devlet vatandaşlarına sıkı kurallar uygulama misilleme yöntemi içinde değerlendirilecek bir yaptırım şeklidir.

Bir devletin sınırlarında bulunan başka devlet vatandaşlarına ülkede kalma süresince uymaları gereken kurallar; andlaşmalar ve mevzuatlarla belirlenmiştir. Bu kuralların gevşetilmesi veya sıkılaştırılması, bulunulan devletin kurallarıyla mümkün hale getirilmiştir. Türk devletinin sınırlarına geçiş ve burada bulunma konusundaki kurallar ise Pasaport Kanunu ve diğer ilgili mevzuatlarla belirli haldedir. Başka bir misilleme yöntemi olan karşı devlet vatandaşlarından vize istenmesi ve ülkeye girişlerinin yasaklanması, vize istenilmeyen yabancılardan vize istenmesi ve yabancıların ülkeye girişlerinin yasaklanmasını ihtiva ederken karşı devlet vatandaşlarına sıkı kurallar uygulama, genel bir yöntemi ve diğer misilleme yönteminin ihtiva etmediği alanları dolduran bir yöntemi teşkil etmektedir.

2.5. Misilleme İle Diğer Yöntemlerin Karşılaştırması

Uluslararası hukuk yaptırımları ve misilleme hususlarına değindikten sonra, birbirlerine benzer ve birbirlerinden farklı yönleri bulunan konuların, hususi olarak aktarılması ve anlaşılması için karşılaştırılması gerekliliği vakidir. Karşılaştırma yapılacak olan konuların her biri bir çalışma konusunu ihtiva etmektedir. Bu sebeple karşılaştırma yapılacak konular, sadece benzerlik ve farklılık nitelikleriyle değerlendirilecektir. Netice olarak misillemeyi hususileştirmek için karşılaştırmalar yapılacaktır.

2.5.1. Misilleme İle Meşru Müdafaa

Misilleme ile meşru müdafaa ilişkisi MC dönemi öncesinde sıkı bağlara dayanmaktadır. Misilleme ile meşru müdafaa birbirleriyle karıştırılan kavramları oluşturmaktadır. Misilleme; yüzyıllarca bir menfaat ihlali veya herhangi bir haksız fiil ve

¹²³ Acar, Ekonomik Yaptırımlar, s.222.

saldırı durumları olduğunda meşru müdafaa durumlarının oluştuğundaki gerekçe veya gerekçelerle uygulanmıştır.¹²⁴

Meşru müdafanın kabul gören şartları şunlardır;¹²⁵

-Bir silahlı saldırıda bulunma veya yakın olan ve tehlikenin yoğun hâlinde, meşru müdafaa söz konusu olabilmektedir. Ancak, olabilme ihtimali bulunan tehlike yeterli sayılmamaktadır

-Savunma fiili, saldırıya nispeten orantılı bir şekilde olmalıdır

-Meşru müdafaa, önceki mevcut durumda olabilmek amacıyla sınırlı tutulması gerekmektedir

Bunlara ek olarak meşru müdafanın uluslararası hukuka uygunluğuna ilişkin başka bir şartı, BM Andlaşması'nın 51. maddesinde açıkça yazdığı gibi, alınan meşru müdafaa önlemlerinin acilen Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi ve Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararlara uyulması oluşturmaktadır.¹²⁶

Meşru müdafaa; her devletin doğal olarak sahip olduğu, kendisini işgal veya saldırıdan korunmak için başvuracağı ve şartlarının oluştuğuna kendisinin karar vereceği bir hak olarak, 1928 tarihli Briand-Kellogg Paketi ile ortaya çıkmıştır ve ancak 1945'ten itibaren açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.¹²⁷

Misilleme ile meşru müdafanın birbirlerinin yerini alacak şekilde kullanımı MC dönemi sonrası 20. y.y.'da, misilleme ve meşru müdafanın hususi şekilde konumlandırılmasından sonra sona ermiştir. Ayrı kullanımların oluşmasında birçok devletin bir araya gelerek anlaşmalarıyla akdettikleri sözleşmelerdeki kanaatleri belirleyici olmuştur. Nitekim meşru müdafaa BM Andlaşması 51. madde¹²⁸ ile kayıt altına alınmış, uluslararası

¹²⁴ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.142-143.

¹²⁵ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.294-295.

¹²⁶ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap, s.145.

¹²⁷ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.43.

¹²⁸ Bozkurt, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, s.527;

“BM Andlaşması madde 51

İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silâhlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya

hukuka uygun şekilde saldırıya karşı yapılan savunma amaçlı fiil veya fiiller bütünüdür ve kuvvet kullanımını içerebilir. Bu kavramların birbirleri ile karıştırılması veya ayırt edilmemesi, birbirleri ile benzerlik yönünden sıkı yönlerinin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Birbirleri arasındaki ayrımların yapılmasından sonra dahi benzer yönlerinin sıkı olması, önceleri birbirleri ile karıştırılmasına şaşırılmamasını göstermektedir.

Bir saldırıyı savmak ve saldırılan husustaki mağduriyeti gidermek amacıyla gerçekleştirilen meşru müdafaa fiili veya fiilleri, saldırı fiilinin ve ona verilen tepkinin niteliği bakımından farklı şekilde adlandırılmış olsa da mukabele olması bakımından, mukabelele misilleme ile benzerlikler barındırması dolayısıyla, bu fiil veya fiiller misilleme terimiyle ifade edilmiştir.¹²⁹ Ortaya konulmak istenen; meşru müdafaa amacıyla hareket edildiğinde, bunu gerçekleştirmek için kullanılan fiil veya fiiller, savaşa varmayan zorlama yolları için kullanılan terimlerin hepsi için tek kavramla ifade edilişi olan mukabele ile nitelendirilmektedir. Bunun sonucunda, mukabele üst kavram olarak kabul edildiğinden bu kavramın içinde bulunan misilleme teriminin de meşru müdafaa yapmak için kullanılan fiil veya fiiller ile bağdaştırılmasından dolayı, misilleme ile meşru müdafaa zaman zaman birbiri yerine kullanılmıştır.

Misilleme ile meşru müdafaa arasındaki sıkı benzerliklerin bulunmasının yanında, bu iki yolun ayırt edilmesi ve hususi olarak değerlendirilmesine neden olacak ayrımları da ifade etmek gerekecektir. Misilleme ile meşru müdafaa arasındaki belirgin farklılık; meşru müdafaa, zarar veren veya menfaat ihlal eden fiilin ardından zaman geçirmeksizin hemen karşılık vermekle oluşmakta, zarar veren veya menfaatlerin ihlal edilmesine sebebiyet veren fiilin sona ermesinden yani araya zaman girmesinden sonra yapılması ise söz konusu olmayan fiillerdir.¹³⁰ Oysaki misillemede, ilk yapılan fiil ile misilleme yapmada kullanılan fiil arasında fiili bir bağ bulunmamaktadır.¹³¹ Yani ilk fiil, misilleme yapmada kıstas değildir. Misilleme yapılırken ilk fiilin aynısı ile karşılıklıta bulunmak bir şartı ihtiva etmemekle birlikte, anında karşılık vermek de misilleme yapmada şart koşulmamaktadır.

kadar, tabii olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak Üyelerin aldığı tedbirler derhal Güvenlik Meclisine bildirilir ve Meclisin, işbu Andlaşmaya dayanarak milletlerarası barı ve güvenliğin muhafaza veya iadesi için lüzumlu göreceği şekilde heran hareket etmek yetki ve ödevine hiçbir veçhile tesir etmez.”

¹²⁹ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.143.

¹³⁰ Özel, Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık, s.54.

¹³¹ Mahmutoğlu, İslam Hukukunda Mukâbele Uygulamaları, s.144.

2.5.2. Misilleme İle Zararla Karşılık

Savaşa varmayan zorlama yollarından ikisini oluşturan misilleme ile zararlar karşılık arasındaki farklar, her ikisinin de tanımlarına dayanılarak ifade edilebilir. Misilleme ile zararlar karşılık zorlama yolları arasındaki belirgin farklar;¹³²

-Misilleme, uluslararası hukuka uygun yöntemlerle çıkarları zedeleyici fiillere karşı zorlama yolunu teşkil ederken, zararlar karşılık zorlama yoluna başvurmak için uluslararası hukuka aykırı bir fiilin varlığı zorunluluk teşkil etmektedir

-Misillemede karşı önlemin uluslararası hukuka uygun bir davranış olma zorunluluğu bulunsa da zararlar karşılık zorlama yolunda karşı önlemin, uluslararası hukuka aykırı bir davranış olması gerekmektedir

Misilleme ile zararlar karşılık savaşa varmayan zorlama yolları arasındaki bir fark da icrası bakımındandır. Bu farklılık misilleme yöntemleri ile zararlar karşılık yöntemlerinin etki etmesi yönünden değerlendirilmesinde görünecektir. Öyle ki zararlar karşılık yöntemi misillemeye göre daha ağır bir zorlama yolunu teşkil etmektedir.¹³³

Misilleme ile zararlar karşılık zorlama yolları arasındaki benzerliklere değinmek gerekecektir. Her ikisinin de savaşa varmayan zorlama yolu olması sebebiyle; karşı devleti yaptığı davranışından vazgeçirmek veya bir karşı önleminde bulunmak amacıyla icra edilmesi esas benzerliği oluşturmaktadır. Ayrıca misilleme ile zararlar karşılık zorlama yollarının icra edilmesinde kullanılan yöntemlere bakıldığında benzerlik tespit edilebilir. Bir zararlar karşılık yöntemi kabul edilen boykot ve bir misilleme yöntemi kabul edilen karşı devletten mal ithaline izin verilmemesi yöntemleri birbirlerine birçok yönleriyle benzemektedir. Ancak bu iki yöntemi ayıran, değinilen belirgin özellikten dolayı birisinin zararlar karşılık yöntemi diğerinin misilleme yöntemi olarak kabul görmesine sebep olmaktadır. Uluslararası hukukta belirli zararlar karşılık yöntemlerinin kullanılması gibi bir şart mevcut değildir, yani zararlar karşılık yöntemine başvuran bir devlet, herhangi bir yöntemi benimsemek zorunda değildir,

¹³² Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, s.231.

¹³³ Alsan, Devletler Hukuku Dersleri, s.561.

dilediğini seçebilir, hatta daha önce hiç kullanılmamış olan bir yöntemi de kullanmakta serbesttir.¹³⁴ Tıpkı misilleme yönteminde olduğu gibidir. Misilleme yönteminde de bir devlet, uygulamada sıkça kullanılan ve genel kabul gören yöntemleri kullanmak zorunda değildir. Bu yöntemler sınırlı sayıda sayılmamıştır, başkaca yöntemlere başvurarak misilleme yapabilir.

2.5.3. Misilleme İle Müdahale

Misilleme ile müdahale, savaşa varmayan zorlama yolları olarak kabul edilir. Müdahalenin kuvvet kullanmanın yasaklanması sonrasında kuvvet kullanma yoluyla icrası, uluslararası hukukça uygun görülmecektir. Esasen müdahalenin, uluslararası hukuka uygun görülmemesinden dolayı devletler müdahale etmeme ilkesini benimsemelidir. Egemenlik ilkesini ihlal eden müdahaleye karşı, müdahale etmeme ilkesi savunulmaktadır.

Uluslararası hukuka uygun görülen müdahale yöntemlerinden biri ile misilleme yöntemleri arasındaki ortak noktanın; karşı devleti yapmış olduğu davranışından vazgeçirmek veya karşı devlete karşı bir karşı önlemden bulunmak olduğu ifade edilebilir. Müdahale yalnızca kuvvet kullanılarak değil ekonomik ve siyasi yollarla da yapılmaktadır, öyle ki misilleme yöntemlerinden olan ekonomik yardımın kesilmesi yöntemi, aynı zamanda ekonomik müdahaleye de bir örnek yöntemi teşkil etmektedir.¹³⁵ Bu ortak amacı gerçekleştirmek dışında tatbik edilme şekli ve misilleme ile müdahalenin tanımlarından anlaşılacağı üzere farklı şekillerde yöntemler olmalarından dolayı başka bir benzer yanları bulunmamaktadır.

Misilleme ile müdahale savaşa varmayan zorlama yolları arasındaki farklar ise, bir hayli fazla görünmektedir. Esasen savaşa varmayan zorlama yollarının ortak noktası olan; karşı devleti yaptığı davranıştan vazgeçirmek veya karşı önlemden bulunmak gayesinin dışındaki diğer noktalar, farklarını teşkil etmektedir. Benzerlikler dışında, bu yöntemler arasındaki farklar göz önüne alındığında, bu iki savaşa varmayan zorlama yolu arasında benzemezliğin olduğu ifade edilebilir.

¹³⁴ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.95.

¹³⁵ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.106.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİSİLLEME YAPTIRIMININ UYGULANMASI

Bir devlet tarafından, başka bir devlete karşı uygulanan misilleme yaptırımı yöntemlerine değinilmiştir. Uygulanan bu misilleme yaptırımları sınırlı sayıda sayılmış değildir. Bu misilleme yöntemleri uygulanmakla, devletlerce benimsenen ve devletlerin uygulamadaki yer edinmiş olan yöntemleridir. Misilleme yöntemlerine ilişkin bilgilere değinildikten sonra bunların tatbik edilmesine ilişkin olarak, misilleme yöntemlerinin nasıl uygulandığına da değinilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla incelenen misilleme yöntemlerinin tatbikine ilişkin bazı olaylara değinilmiştir.

3.1. Uygulamada Diplomasi Temsilcilerinin İstenmeyen Kişi İlan Edilmesi (Persona Non Grata)

-20. y.y. başlarında Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Ahmed Rüstem Bey, ABD'nin başka ülkelerdeki fiili durumlarına ilişkin tenkitle bulunmuş, bunun üzerine dönemin ABD Başkanı, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Ahmed Rüstem Bey'in derhal ABD'yi terk etmesini istemiş, ABD Hariciye Vekili 14 Eylül 1914 tarihli mektubu ile Büyükelçinin "*istenmeyen adam*" olduğunu ilan etmiştir.¹

¹ Kantarcı, Şenol, Osmanlı'da Onurlu Bir Diplomat ve Milli Mücadele'nin Önemli Siması: Ahmed Rüstem Bey, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.42, Kasım 2008, s.258-260;

"20. y.y. başlarında Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Ahmed Rüstem Bey bir demeç vermiştir. Bu demeçte ABD'nin başka ülkelerde, o dönemki yaptığı fiili durumları tenkit etmiştir. Ayrıca Fransa ve İngiltere'nin ABD'yi savaşa sokmak için bir tuzak hazırladığını ve ABD'nin bu tuzağa düşmemesi için tavsiyelerde bulunmuştur. Büyükelçi ABD'yi, siyahî vatandaşlarına ve Filipinlerde yaptıklarını zulüm olarak tenkit etmiştir, Büyükelçinin bu tutumu hem ABD Başkanı hem de ABD bürokratlarını Büyükelçiyi, ABD içişlerine karışmakla suçlamasına sebebiyet vermiştir. ABD dışişleri vekili Büyükelçi ile görüşmüş daha sonra Büyükelçi ABD Dışişleri Bakanlığına bir yazı göndermiştir. Bu yazıda; daha önceki demeciyle ilgili geri adım atmadığını, hatta iddialarının kanıtına yarar ifadeler kullanmıştır. ABD basınının Türkiye aleyhine paylaşımları nedeniyle ABD kamuoyunun Türkiye aleyhine olumsuz fikir sahibi olduğunu ve bunun Türkiye aleyhine olduğunu bu sebeplerle yaptığının, Türk milletinin bir üyesi olarak icra ettiği Türk elçiliği görevinin bütün bu suçlamalara karşılık vermekten ibaret olduğunu ve harekete geçmekten başka bir çaresinin olmadığını ifade etmiştir. Bunun akabinde ABD Başkanı, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Ahmed Rüstem Bey'in derhal ABD'yi terk etmesini istemiştir. ABD Hariciye Vekili bunun üzerine, 14 Eylül 1914 tarihli mektubu ile Büyükelçinin "*istenmeyen adam*" olduğunu ilan etmiştir. ABD Dışişleri Vekili tarafından bir mektup daha gönderilerek, Büyükelçinin pişmanlık duyduğunu belirtip özür dilemesi durumunda yaşanan tatsız hadisenin yerini önceki mevcut iyi ilişkilerin devamının alacağını belirtmiştir. Ayrıca bunun ABD Başkanı tarafından da arzu edildiğini belirtmiştir. Tüm bu hadiselerle karşı Büyükelçi cevap mektubunda, ABD Başkanı'nın görüşlerine katılmadığını dolayısıyla özür dilemeyeceğini ve 15 gün içerisinde ABD'den ayrılacağını bildirmiştir. Büyükelçinin bu tavrı karşısında ABD yönetimi hayretler içerisinde kalmıştır."

-Venezuela hükümeti, Almanya'nın Caracas Büyükelçisi'ni; diplomasi temsilcilerinin istenmeyen kişi ilan edilmesi gerekçelerinden biri olan, iç işlerine karışma iddiasıyla istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiş ve ülkeyi terk etmesi için makul süre olduğunu düşündüğü 48 saatlik süre tanımıştır.²

-İran; 2018 yılının haziran ayında İran'ın Lahey Büyükelçiliği'nde görevli iki kişinin Hollanda tarafından sınır dışı edilmesi üzerine, Hollanda'nın Tahran'daki Büyükelçiliği'nde çalışan iki görevliyi istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiştir, bunun üzerine Hollanda, istenmeyen kişi ilan edilen iki görevli nedeniyle Hollanda'nın İran'daki Tahran Büyükelçisi'ni ülkelerine geri çağırmıştır.

-Venezuela, ABD'nin bu ülkeye karşı uyguladığı yaptırımlara karşı, misilleme olarak ABD'nin Caracas Büyükelçisi'ni ve iki üst düzey diplomatını sınır dışı etmiş, bunun üzerine ABD, buna misilleme olarak Venezuela'nın Washington Büyükelçiliği maslahatgüzarı ile Houston'daki konsolosu istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiştir.³

² (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezuela-alman-buyukelciyi-istenmeyen-kisi-ilan-etti-407483.html>, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

Venezuela, Alman büyükelçiyi "istenmeyen kişi" ilan etti

...

"Kararda, Almanya'nın Caracas Büyükelçisi Daniel Kriener'i "istenmeyen kişi" ilan ettiği ve Büyükelçi Kriener'e ülkeyi terk etmesi için 48 saat süre verildiği kaydedildi.

Büyükelçi Kriener'in Venezuela muhalefetine "aşırı uçlarının komploları ile uyumlu siyasi bir figür gibi hareket ettiği" belirtilen kararda, bunun kabul edilemez olduğu ifade edildi.

Kararda, Büyükelçi Kriener'in davranışlarının uluslararası ilişkileri düzenleyen esaslarla çeliştiğine dikkat çekilerek, "Venezuela'nın içişlerine sürekli müdahale girişiminde" bulunduğu vurgulandı."

...

³ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=abdden-venezuelaya-misilleme-diplomatlar-istenmeyen-kisi-ilan-edildi&news_id=366855&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

ABD'den Venezuela'ya misilleme: Diplomatlar "istenmeyen kişi" ilan edildi

"Venezuela, ABD yaptırımlarına misilleme olarak ABD'nin Caracas Büyükelçisi Todd Robinson'un ardından iki üst düzey diplomatı daha sınır dışı etti.

Bu karara ABD yönetiminden cevap gecikmedi. Venezuela'nın Washington Büyükelçiliği maslahatgüzarı ile Houston'daki konsolosu "istenmeyen kişi" ilan edildi.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Heather Nauert, Venezuelalı maslahatgüzar ve konsolosun geri gönderilme kararına dair yazılı açıklama yaptı.

48 saat süre tanındı

Nauert, bu kararın Vienna Anlaşması kapsamında aldığını vurgulayarak, "ABD Dışişleri Bakanlığı, Venezuela Elçiliği'ndeki maslahatgüzarı ve Venezuela'nın Houston'daki konsolosunu istenmeyen kişi ilan etti. Bu kişilerin ABD'den ayrılması için 48 saat süre tanındı" ifadelerini kullandı.

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da, Nicolas Maduro'nun Venezuela Devlet Başkanlığı'nı ilk turda kazanmasın ardından yaptığı açıklamada, seçimlerin "hileli" olduğunu iddia etmişti.

-İspanya; Venezuela hükümetinin İspanya Büyükelçisi'ni istenmeyen kişi ilan etmesine karşılık misilleme olarak, Venezuela'nın Madrid Büyükelçisi'ni istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiş ve ülkeyi terk etmesi için 72 saatlik süre tanımıştır.⁴

-Rusya 2018 yılının Mart ayında; İngiltere'nin eski bir Rus ajanı ve kızının zehirlenmesine ilişkin "provokatif suçlamaları" nedeniyle, 23 İngiliz diplomatı istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiş, bu kişiler hakkında Rusya'dan sınır dışı etme kararı almış ve bir hafta içinde ülkeyi terk etmeleri istenmiştir.

-Arnavutluk, ülkesinin güvenliğine tehdit oluşturan eylemlere karışıklarından şüphelenilen İran Büyükelçiliği'nden iki diplomatı istenmeyen kişi(persona non grata) ilan etmiştir.⁵

Pompeo, "ABD, 20 Mayıs'ta gerçekleşen Venezuela'daki hileli seçimleri kınıyor. Bu sözde seçimler anayasaya saldırı ve Venezuela'nın geleneksel demokrasisine hakarettir" görüşünü savunmuştu."

⁴ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=ispanya-venezuela-buyukelcisini-istenmeyen-kisi-ilan-etti&news_id=347859&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

İspanya, Venezuela Büyükelçisi'ni 'istenmeyen kişi' ilan etti

"İspanya Hükümet Sözcüsü Inigo Mendez de Vigo, kabine toplantısı sonrası Venezuela'nın Madrid Büyükelçisi Mario Isea'nın "istenmeyen kişi" ilan edilmesi hakkında açıklamalarda bulundu.

Vigo, Caracas yönetiminin İspanyol elçisini "istenmeyen kişi" ilan etme kararı karşısında üzüntü duyduklarını ancak "orantılı" bir şekilde cevap vermek durumunda olduklarını söyledi.

Hükümet Sözcüsü Vigo, "Diplomaside mütakabiliyet ilkesi, İspanya Büyükelçisine gösterdikleri muameleyi aynı şekilde yapmamız, yani onları istenmeyen kişi ilan etmemiz ve ülkeden ayrılmaları için 72 saat süre vermemiz anlamına geliyor." dedi.

Venezuela, "içişlerine karıştığı" gerekçesiyle dün İspanyol Büyükelçi Jesus Silva Fernandez'i "istenmeyen kişi" ilan etmişti.

Diplomaside istisnai durumlarda kullanılan bu seçenek, İspanya'nın da içinde yer aldığı AB ülkelerinin Venezuelalı 7 üst düzey yetkiliye yönelik ekonomik yaptırım ve seyahat yasağı kararı almasının ardından kullanılmıştı."

⁵ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=abdden-arnavutluka-iran-tesekkuru&news_id=398579&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

"ABD'den Arnavutluk'a 'İran' teşekkürü

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, İranlı iki diplomatı "istenmeyen kişi" ilan eden Arnavutluk'un Dışişleri Bakanı Ditmir Bushati'yi arayarak tebrik etti.

...

İki diplomat 'istenmeyen kişi' ilan edilmişti

Arnavutluk Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Edlira Prendi, "Arnavutluk, ülkenin güvenliği için tehdit oluşturan eylemlere karışıklarından şüphelenilen İran Büyükelçiliğinden iki diplomatın 'istenmeyen kişi' ilan edilmesi yönünde karar aldı." demişti.

Prendi, bu iki diplomatın Arnavutluk'taki eylemlerinin diplomatik statülerine karşı olduğunu ve söz konusu kişilerin "istenmeyen kişi" ilan edilmeleri kararının, müttefik ülkelerle istişare edilerek alındığını açıklamıştı.

..."

3.2. Uygulamada Diplomasi Temsilcilerinin Ülke İçindeki Hareketlerinin Sınırlandırılması

-ABD; Venezuela Dışişleri Bakanı'na, ABD'de bulunan doğrudan veya dolaylı olarak yüzde 50'sinden fazlasına sahip oldukları kuruluşlara ait ABD'deki veya ABD vatandaşlarının uhdesinde bulunan tüm mal varlığı ve bu varlıklardan doğan menfaatlerin bloke edildiğini açıklamıştır.⁶

3.3. Uygulamada Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi

-Venezuela; ABD'nin Venezuela'da iç karışıklığa ve şiddete yol açmak istediği iddiasıyla ABD ile diplomatik ilişkilerini kestiğini ve ABD'li diplomatların ülkeyi terk etmesi için 72 saat süre tanıdıklarını açıklamıştır.⁷

⁶ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-venezuela-disisleri-bakanina-yaptirim-413289.html>, (Erişim tarihi, 11.05.2019);

ABD'den Venezuela Dışişleri Bakanı'na yaptırım

"ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisi (OFAC), Venezuela Dışişleri Bakanı Jorge Alberto Arreaza'yı yaptırım listesine aldığını açıkladı.

OFAC'tan yapılan yazılı açıklamada, "Bugün atılan adımın sonucu olarak, bu şahıslara ait ve bu şahısların doğrudan veya dolaylı olarak yüzde 50'sinden fazlasına sahip oldukları kuruluşlara ait ABD'deki veya ABD vatandaşlarının uhdesinde bulunan tüm mal varlığı ve bu varlıklardan doğan menfaatler bloke edilmiştir." ifadeleri kullanıldı.

ABD vatandaşlarının veya ABD yasalarına tabi kuruluşların söz konusu şahıslarla herhangi bir iş yapmalarının yasaklandığı belirtilen açıklamada, ABD yaptırımlarının şu aşamada kalıcı olmadığı ve Venezuela hükümetinin tutumunu olumlu yönde değiştirmesine yönelik olduğu kaydedildi.

"Seyirci kalmayacağız"

Açıklamada değerlendirmelerine yer verilen ABD Hazine Bakanı Steven Mnuchin, "ABD meşru olmayan Maduro rejiminin Venezuela halkını zenginliklerinden, insanlığından ve demokrasi haklarından mahrum etmesine seyirci kalmayacaktır." ifadelerini kullandı.

Hazine Bakanlığının Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro yönetimindeki yetkilileri hedef almaya devam edeceğini kaydeden Mnuchin, "Yönetim, Venezuela halkının ve Venezuela'nın trajik çöküşünün sorumlularından hesap sorma konusunda kararlı olan uluslararası koalisyonun yanındadır." değerlendirmesinde bulundu..."

⁷ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezuela-abd-ile-tum-diplomatik-iliskilerini-kesti-402338.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

Venezuela ABD ile tüm diplomatik ilişkilerini kesti

"Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro ABD ile tüm diplomatik ilişkileri kestiklerini ve ABD'li diplomatların ülkeyi 72 saat içinde terk etmelerini istedi.

Venezuela'nın başkenti Caracas'ta, hükümet karşıtı gösteriler sırasında Ulusal Meclis Başkanı Juan Guaido'nun "geçici devlet başkanı" olarak yemin etmesinin ardından Devlet Başkanı Maduro Devlet Başkanlığı Sarayı Miraflores'de halka hitap etti.

Maduro, Guaido'nun kendisini "geçici devlet başkanı" ilan etmesine cevaben, "Bu başkanlık sarayına halkın oylarıyla geleli 20 yıl oldu. Biz, devlet başkanını seçen halkın oylarıyla burada olduk ve olmaya devam edeceğiz. Dolayısıyla devlet başkanını yalnızca halk seçip halk geri alabilir" ifadelerini kullandı.

-Venezuela; Kolombiya'nın muhalefete verdiği destekten dolayı, bu ülkeyle diplomatik ve siyasi ilişkileri kestiklerini açıklamıştır.⁸

Konuşmasında ABD'yi sert dille eleştiren Maduro, "Latin Amerika ve Karayip bölgesini ülkesinin 'arka bahçesi' haline getirmeye çalışan emperyalist ABD'nin müdahaleci politikalarına şahit olduk. ABD müdahalelerini artık istemiyoruz. Venezuela halkı darbeciliğe, müdahaleciliğe ve emperyalizme hayır diyor" şeklinde konuştu. Maduro, ABD'nin Venezuela'da darbe planı kurduğuna dikkati çekerek "Emperyalist ABD hükümeti, askeri darbeye teşebbüs ederek kendisine Venezuela'da kukla hükümet getirmek için bir operasyon düzenledi. Venezuela'ya yasa dışı yollardan devlet başkanı atamaya kalkıştı. Şimdi size soruyorum, Venezuela'da devlet başkanını kim seçiyor? Önüne gelen devlet başkanlığı yemini mi ediyor yoksa Venezuela halkı mı devlet başkanını seçiyor?" diye konuştu."

Emperyalist ABD hükümetiyle diplomatik ilişkileri kestik

"Devlet Başkanı Maduro, ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence'in, muhalefete olan desteğine ilişkin şunları kaydetti:

"ABD Başkan Yardımcısı Pence bir emir verdi ama başarısız oldular. Bu yüzden hür Venezuela halkı önünde, emperyalist ABD hükümetiyle politik ve diplomatik ilişkileri kestiğimizi açıklıyorum. ABD'nin bütün diplomatik ekibine, ülkeyi terk etmesi için 72 saat veriyorum. Bütün Venezuela halkını bu hür ve gerekli kararı desteklemeye çağırıyorum. Venezuela halkı olarak bu topraklara saygı duyulmasını sağlamalıyız. Ne darbecilik ne de müdahalecilik... Venezuela barış, demokrasi ve bayındırlık istiyor. Venezuela'da iç karışıklığa ve şiddete yol açmak istemek ABD hükümetinin yaptığı oldukça büyük bir sorumsuzluktur."

Venezuela halkını aktif bir şekilde barış, refah ve dirlik hakkını korumaya çağırın Maduro, "Darbeciliğe, şiddete hayır diyoruz. Venezuela'nın meseleleri ancak Venezuela'nın kendi halkını ilgilendirir. Hiç kimse ülkemizin iç meselelerine karışmamalıdır" dedi.

Konuşmasında egemenlik vurgusu yapan Maduro, "Tarihi bir savaş içerisindeyiz, kimse gardını indirmesin. Biz, vatanımızın, Bolivarçı Venezuela Cumhuriyeti'nin var olma hakkını savunmaktayız. Benim başkanlığumdaki hükümet de ülkenin egemenliğini savunacaktır. Venezuela'yı Washington'dan yönetmek istiyorlar. Sizler kukla bir hükümet istiyor musunuz?" diye konuştu."

ABD'ye güvenmeyin onların dostları yok, çıkarları var

"Venezuela'nın özgür, bağımsız ve egemen bir şekilde kendi kendini yönetmeye hakkı olduğunu vurgulayan Maduro, "Venezuela'nın ulusal çıkarlarını korumaya hakkı vardır. ABD'ye güvenmeyin, onların dostları yok, kimseye sadakatleri yok, çıkarları var. Venezuela'nın petrolüne ve zenginliklerine karşı açılmış pençeleri var" ifadesini kullandı.

ABD'nin ülkesinin zenginliklerini sömürmek istediğini belirten Maduro, "Biz ABD'ye diyoruz ki; bu petrol ve bu zenginlikler sizin değildir. Bunlar egemen Venezuela halkına aittir. Şimdi ve gelecekte de öyle olmaya devam edecektir" dedi.

Maduro, orduya sadakat çağrısında bulunarak "Burada her türlü komplo ve darbe girişimi karşısında halkın iradesi, ulusal egemenlik ve Venezuela Cumhuriyeti Anayasası galip gelecek. Hem ekonomik savaşa karşı hem de halkına daha iyi hizmet eden bir hükümet için güçlü olmamız gerekiyor. Ben Bolivarçı silahlı kuvvetlerinden en yüksek sadakati ve birlik olmayı talep ediyorum. Bu şekilde galip geleceğiz" diye konuştu.

Venezuela Kurucu Meclis Başkanı Diosdado Cabello'nun halkı sokak nöbetlerine çağırmasına ilişkin Maduro, "Halkın bir eliyle çalışarak diğer eliyle de ülkesinde barışı desteklemesi için bugünden itibaren darbeye karşı kalıcı sokak nöbetleri tutmasını sağlayacağız" ifadesini kullandı."

...

(Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezueladan-kolombiya-ile-iliskileri-kesme-karari-406183.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

Venezuela'dan Kolombiya ile ilişkileri kesme kararı

Kolombiya ile her türlü ilişkinin kesilmesi kararını aldım

"Muhalefete verdiği destekle bilinen komşu Kolombiya'yı da eleştiren Maduro, bu ülkeyle diplomatik ve siyasi ilişkileri kestiklerini açıkladı.

"Faşist Kolombiya hükümetinin saldırganlıklarına daha fazla tahammül edemem, bu yüzden Kolombiya ile her türlü ilişkinin kesilmesi kararını aldım." diyen Maduro, bu ülkenin diplomatlarına Venezuela'yı terk etmeleri için 24 saat verdi..."

-Fas; İran'ın Fas'ın aleyhine tutum sergilediği ve din işlerine karıştığı gerekçesiyle Mart 2009'da İran ile diplomatik ilişkilerini kesmiş, aradan 7 yıl geçtikten sonra büyükelçi atamıştır.

-Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve Yemen çeşitli gerekçelerle Katar ile diplomatik ilişkilerini kestiklerini açıklamışlardır.⁹

⁹ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bes-ulke-katarla-diplomatik-iliskilerini-kesti-317954.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

Beş ülke Katar'la diplomatik ilişkilerini kesti

“Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve Yemen, Katar ile diplomatik ilişkilerini kestiklerini duyurdu.

Suudi Arabistan Resmi Haber Ajansı SPA'da yayınlanan Dışişleri Bakanlığı açıklamasında, ülkenin milli güvenliği için Katar ile tüm diplomatik ilişkilerin kesildiği, deniz ve hava sınırlarının da kapatıldığı bildirildi. Açıklamada, "Doha'nın açık ve gizli gerçekleştirdiği ciddi ihlaller, terör örgütlerini barındırarak teröre destek vermesi, basın yayın organlarında terör örgütlerinin propagandasını yapması, Katif ilindeki İran bağlantılı terör eylemlerini desteklemesi, aşırıları barındırması, Yemen'deki Husi militanları desteklemesi sonrasında Suudi Arabistan'ın bu kararları almak durumunda kaldığı" belirtildi.

Bu kararların aynı zamanda "Katar'ın Bahreyn'de desteklediği terör eylemleri sonrasında kardeş ülke Bahreyn ile dayanışma çerçevesinde alındığı" ifade edilen açıklamada, karar gereği Suudi Arabistan vatandaşlarının Katar'a seyahati ve ülkede sürekli oturumu ile Katarlı vatandaşların ülkeye gelmesi ve transit hava limanlarını kullanmasının yasaklandığı kaydedildi.

Suudi Arabistan'da bulunan Katar vatandaşlarının güvenlik gerekçesiyle 14 günde ülkeyi terk etmesi gerektiği vurgulanan açıklamada, ilişkilerin kesilmesi işleminden Hac ve Umre yapacak Katarlıları etkilemeyeceği aktarıldı.”

Bahreyn ve BAE

“Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) resmi haber ajansı ENA'da yayınlanan Dışişleri Bakanlığı açıklamasında, Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın Katar ile ilişkileri kesme kararının desteklendiği, BAE'nin de Katar ile tüm diplomatik ilişkileri kestiği belirtildi.

Ülkede bulunan Katarlı diplomatların 48 saat içinde, Katar vatandaşlarının da 14 gün içinde ülkeyi terk etmesi gerektiği, BAE vatandaşlarının da Katar'a seyahatinin yasaklandığı bildirildi.

Açıklamada, Katar ile deniz ve hava sınırlarının da kapatıldığı kaydedildi.”

Mısır

“Mısır Dışişleri Bakanlığı da "düşmanca tutumları" nedeniyle Mısır'ın Katar ile diplomatik ilişkilerini kestiğini bildirdi.

Mısır Dışişleri Bakanlığından yapılan yazılı açıklamada, Katar'ın "El Kaide ve DEAŞ fikrini yaydığı, Sina Yarımadası'ndaki terör örgütlerini desteklediği, ayrıca Mısır ve diğer Arap ülkelerinin iç işlerine karıştığı" ifadesi kullanıldı.

Açıklamaya şöyle devam edildi:

“Mısır yönetimi, düşmanca tavırları, Müslüman Kardeşler Teşkilatı (Ihvan) yöneticilerini ülke topraklarında barındırması ve Mısır milli güvenliğini tehdit eden terör örgütlerinde destek vermesi nedeniyle Katar ile diplomatik ilişkileri kesmeyi kararlaştırmıştır.”

Açıklamada, Katar'ın ulaşım ve taşıma araçlarına Mısır'daki havaalanları ve limanların tümünün ülke milli güvenliği için kapatıldığı da kaydedildi.”

Yemen

“Yemen hükümeti, Katar'la diplomatik ilişkileri kestiğini bildirdi.

Yemen resmi ajansı SABA'da yer alan habere göre, hükümetin açıklamasında, Katar "darbeci milislerle ilişkide olmakla" suçlanarak, bunun Yemen'deki meşru hükümeti destekleyen ülkelerin mutabık kaldığı hedeflerle çeliştiği belirtildi.

...

-Moritanya; Katar'ın mevcut politikalarını sürdürmekte ısrar etmesi nedeniyle Katar ile diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştır.¹⁰

-Cibuti, İran'daki Suudi Arabistan diplomatik misyonlarına yapılan saldırılar nedeniyle İran'la diplomatik ilişkileri kestiğini açıklamıştır.¹¹

¹⁰ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/moritanya-da-katarla-diplomatik-iliskileri-kesti-318367.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

“Moritanya da Katar'la diplomatik ilişkileri kesti

Moritanya hükümeti, Katar ile diplomatik ilişkileri kestiğini bildirdi.

Moritanya hükümeti, Katar ile diplomatik ilişkileri kestiğini bildirdi.

Moritanya resmi haber ajansında (AMI), yer alan habere göre, Katar'ın mevcut politikalarını sürdürmekte ısrar etmesi nedeniyle diplomatik ilişkilerin kesildiği ifade edildi.

Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Moritanya İslam Cumhuriyeti'nin her zaman Arap çıkarlarını savunma konusunda güçlü bir duruş sergilediği vurgulandı.

Açıklamada ayrıca, Katar'ın, Arapların ortak ilkelerine karşı geldiği, Arap ülkelerinde karışıklık ve huzursuzluğu yaymaya çalıştığı ve insani krizlerin yaşanmasına neden olduğu iddia edildi.

Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır ve Yemen, Katar ile diplomatik ilişkilerini kestiklerini duyurmuştu.

Ürdün, Katar ile diplomatik ilişkilerinin seviyesini düşürmüş ve merkezi Katar'da bulunan El-Cezire televizyonunun yerel ofisini kapatmıştı.

Fas Kraliyet Havayolları ise Katar ile diplomatik ilişkilerini kesen ülkelere Doha aktarmalı seferlerini durdurduğunu ilan etmişti.

Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn, ülkelerinin hava sahasını Katar'a kapatarak, Katarlı diplomatların 48 saat içinde ülkelerinden ayrılmasını istemişti. Katar'a karşı yapılan diplomatik ablukaya Maldivler ve uluslararası toplumca meşruiyeti olmayan darbeci General Halife Hafter destekçisi Libya Tobruk hükümeti de katılmıştı.”

¹¹ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cibuti-iranla-diplomatik-iliskileri-kesti-227660.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

“Cibuti İran'la diplomatik ilişkileri kesti

Cibuti, İran'daki Suudi Arabistan diplomatik misyonlarına yapılan saldırılar nedeniyle İran'la diplomatik ilişkileri kestiğini açıkladı.

Cibuti Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, Suudi Arabistan'ın Tahran Büyükelçiliği ve Meşhed kentindeki konsoloslughuna yönelik saldırının ardından İran ile diplomatik ilişkilerin kesildiği belirtildi.

Söz konusu saldırının diplomatik sözleşmelere ve diplomasi geleneğine yönelik büyük bir ihlal olduğu vurgulanarak, sorumluların cezalandırılması için İran'ın caydırıcı nitelikteki gerekli yasal işlemleri hızlandırması istendi.

Açıklamada ayrıca, Cibuti'nin Suudi Arabistan'la tam bir dayanışma içinde olduğu, radikalizm ve teröre karşı, güvenliğini ve istikrarını koruması için tüm uygulamalarını desteklediği kaydedildi.

Suudi Arabistan yönetimi, cumartesi günü aralarında Suudi Arabistan vatandaşı Şii din adamı Ayetullah Nemr Bakır en-Nemr'in de bulunduğu 47 kişinin idam cezasının infaz edildiğini duyurmuş, İran'ın idamlara tepki göstermesinin ardından Suudi Arabistan'ın Tahran Büyükelçiliği ve Meşhed kentindeki konsolosluk binası göstericilerce ateşe verilmişti. Suudi Arabistan yönetimi de büyükelçilik ve konsolosluk binalarına yönelik saldırıların ardından İran ile diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştı.

Söz konusu saldırının ardından Bahreyn ve Sudan İran'la diplomatik ilişkileri kestiğini açıklamış, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ise Tahran yönetimi ile diplomatik temsil düzeyini maslahatgüzarlık seviyesine indirme ve ülkedeki İranlı diplomatların sayısını düşürme kararı aldığını açıklamıştı.

Kuveyt Dışişleri Bakanlığı, İran büyükelçisini çağırarak protesto notası vermiş, Ürdün ise İran büyükelçisini Dışişleri Bakanlığı'na çağırarak, diplomatik misyonlara yapılan saldırıyı kınadığını bildirmişti.”

-Maldivler, İran'ın Ortadoğu'daki politikalarının bölgedeki barışa ve güvenliğe zarar verdiği için İran ile olan 40 yıllık diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştır.¹²

-ABD, diplomatik ilişkilerin 55 yıl boyunca kesilmiş olduğu Küba'ya büyükelçi atamaya karar verildiğini açıklamıştır.¹³

3.4. Uygulamada Karşı Devlet Vatandaşlarından Vize İstenmesi ve Ülkeye Girişlerinin Yasaklanması

-ABD; tespitler sonucunda sınır dışı edilmesine karar verilen bazı Gana vatandaşlarının kendi ülkeleri olan Gana tarafından kabul edilmemesi üzerine, Gana'dan ABD'ye yapılacak olan vize başvurularına belli kısıtlamalar getirildiğini açıklamıştır.

-ABD; ABD misyonunun, tesisleri ve personelinin güvenliğine ilişkin taahhütlerin yeniden değerlendirilmesi için Türkiye'den yapılan vize başvurularını askıya aldığını

¹² (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/maldivler-iran-ile-diplomatik-iliskileri-kesti-251173.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

“Maldivler, İran ile diplomatik ilişkileri kesti

Maldivler, İran ile diplomatik ilişkilerini kestiğini açıkladı.

Güney Asya'da yer alan Maldivler, İran ile diplomatik ilişkilerini kestiğini açıkladı.

Maldivler Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada, Maldivler hükümetinin İran ile olan 40 yıllık diplomatik ilişkilere son verdiği bildirildi.

Açıklamada, ilişkilerin İran'ın Ortadoğu'daki politikalarının bölgedeki barışa ve güvenliğe zarar verdiği için kesildiği belirtildi.”

¹³ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-55-yil-sonra-buyukelci-atiyor-273902.html>, (Erişim tarihi, 21.05.2019);

“ABD 55 yıl sonra büyükelçi atıyor

1961'de kesilen diplomatik ilişkilerin ardından, Amerika Birleşik Devletleri Küba'ya ilk kez büyükelçi atamaya karar verdi.

ABD yönetimi, 1961'de diplomatik ilişkilerini kestiği Küba'ya 55 yıl aradan sonra ilk kez büyükelçi atama kararı aldı.

ABD Başkanı Barack Obama, halen Küba'daki ABD Büyükelçiliğinde maslahatgüzar olarak görev yapan Jeffrey DeLaurentis'i Havana Büyükelçisi olmaya aday gösterdi.

DeLaurentis, ABD ile Küba'nın 2014 sonunda ilişkileri normalleştirme kararı alması ve bu çerçevede geçen yıl karşılıklı olarak büyükelçiliklerini açmasının ardından ABD'nin Havana Büyükelçiliğinde maslahatgüzar olarak görev yapıyordu.

ABD Dışişleri Bakanlığının kariyer diplomatlarından olan DeLaurentis, daha önce de ABD'nin BM Daimi Temsilciliğinde, Bogota Büyükelçiliğinde ve Washington'da bakanlık merkezinde çeşitli görevlerde bulunmuştu. DeLaurentis'in büyükelçi olarak atanabilmesi için Senato tarafından onaylanması gerekiyor.

İki ülke, ilişkileri normalleştirme kapsamında büyükelçilikleri açma, doğrudan ticari uçuşları yeniden başlatma kararı almıştı. ABD yönetimi Küba'ya yönelik bazı ekonomik ve ticari kısıtlamaları gevşetmişti. Obama, mart ayında Küba'ya giderek 1928'den beri bu ülkeyi görevdeyken ziyaret eden ilk ABD Başkanı olmuştu.”

açıklamıştır. ¹⁴ ABD'nin Türkiye'ye yönelik vize kararı sonrası, Türkiye misillemede bulunarak ABD vatandaşlarının vize başvurularının askıya alındığını açıklamıştır. ¹⁵

3.5. Uygulamada Ekonomik ve Teknik Yardımın Andlaşmalara Aykırı Düşmeyecek Biçimde Kesilmesi

-ABD, Honduras'a; ABD'ye doğru giden büyük insan kafilesinin durdurulup Honduras'a geri döndürülmemesi halinde, hemen uygulamaya konulacak şekilde Honduras'a para ve yardımın kesileceğini bildirmiştir. ¹⁶

¹⁴ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/abd-turkiyeden-yapilan-vize-basvurularini-askiya-aldi-336956.html/gundem/>, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

ABD Türkiye'den yapılan vize başvurularını askıya aldı

"ABD Büyükelçiliği 'Türkiye'den başvurular süresiz durduruldu' açıklamasında bulundu. ABD'nin Ankara Büyükelçiliğince yapılan yazılı açıklamada, "Son zamanlarda yaşanan olaylar, ABD hükümetini, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin ABD misyonunun tesisleri ve personelinin güvenliğine ilişkin taahhütlerini yeniden değerlendirmek zorunda bırakmıştır." ifadelerine yer verildi. Açıklamada, söz konusu değerlendirme sürecinde büyükelçilik ve konsolosluklara gelen ziyaretçi sayısını en aza indirmek amacıyla şimdiden geçerli olmak üzere, Türkiye'deki tüm ABD diplomatik misyonlarındaki göçmen olmayan vize hizmetlerinin askıya alındığı kaydedildi."

¹⁵ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeden-abdye-vize-misillemesi-336971.html>, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

Türkiye'den ABD'ye vize misillemesi

"ABD'nin Türkiye'ye yönelik vize kararı sonrası, Türkiye'den cevap gecikmedi. Türkiye, ABD vatandaşlarının vize başvurularını askıya aldığı açıkladı.

ABD'nin Türkiye'ye yönelik vize kararı sonrası, Türkiye'den cevap gecikmedi. Türkiye, ABD vatandaşlarının vize başvurularını askıya aldığı açıkladı.

ABD'nin Türkiye'deki tüm ABD diplomatik misyonlarındaki göçmen olmayan vize hizmetlerini askıya aldığı açıklaması üzerine Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği de "ABD'deki tüm misyonlarımızdaki ABD vatandaşlarına yönelik vize işlemleri askıya alınmıştır" açıklaması yaptı

Konuyla ilgili ABD'deki Türk Diplomatik Misyonu tarafından yapılan açıklamada şu ifadeler yer verildi.

"ABD vatandaşlarına yönelik vize işlemleri askıya alınmıştır"

"Son zamanlarda yaşanan olaylar, Türk Hükümeti'ni, ABD Hükümeti'nin Türk misyonlarının tesislerinin ve personelinin güvenliğine ilişkin taahhütlerini yeniden değerlendirmek zorunda bırakmıştır. Söz konusu değerlendirme sürecinde, ABD'deki Büyükelçiliğimize ve Başkonsolosluklarımıza gelen ziyaretçi sayısını en aza indirmek amacıyla, şu andan itibaren geçerli olmak üzere, ABD'deki tüm misyonlarımızdaki ABD vatandaşlarına yönelik vize işlemleri askıya alınmıştır."

¹⁶ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=trumptan-gocmen-akinina-karsi-meksika-siniri-tehdidi&news_id=389926&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

Trump'tan göçmen akınına karşı Meksika sınırı tehdidi

"ABD Başkanı Donald Trump, Meksika'nın, Amerikan topraklarına geçmeye çalışan büyük göçmen grupları durdurulması halinde orduyu devreye sokacağını söyledi.

ABD Başkanı Donald Trump, yine göçmenleri hedef aldı. Odağında ise Meksika vardı.

Sosyal medya hesabından açıklama yapan Trump, Meksika'nın; Guatemala, Honduras ve El Salvador'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne giden göçmen gruplarını durdurmasını istedi. Aksi takdirde, Amerikan ordusunu konuşlandıracağını ve ülkesinin güney sınırını kapatacağını duyurdu."

...

3.6. Uygulamada Limanların İlgili Devlet Gemilerine Kapatılması

-Katar, 2019 yılında vatandaşlarının Birleşik Arap Emirlikleri'nden sınır dışı edildiğini, ülkeye alınmadığını ve hava sahası ile limanların vatandaşlarına kapatıldığını iddia ederek, Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak hukuki yollardan hakkını arayacağını açıklamıştır.

-ABD, İran'a karşı yaptırım çerçevesinde Çin kıyılarında batan bir petrol tankerine yaptırım uygulandığını açıklamıştır.¹⁷

-Birleşik Arap Emirlikleri, Katar bayrağı taşıyan yabancı kargo şirketlerinin gemileri ile Katarlılara ait gemilere yaptırımda bulunarak, ülkelere girişlerine yasak getirmiştir.¹⁸

Honduraslı göçmen kafilesi

“Ülkelerindeki yoksulluktan kaçıp yeni bir hayat kurmak amacıyla toplu olarak yola çıkan Honduraslı göçmenler ABD istikametine doğru yol aldı.

Göçmen kafilesinden yaklaşık 3 bin kişinin, pazartesi günü, kendilerini sınırda engellemeye çalışan ve ABD'ye yasa dışı yollarla girmemeleri uyarılarında bulunan Guatemala çevik kuvvet polisi ile arbede yaşadıkları, ardından Guatemala sınır kapısını geçmeyi başararak kuzey istikametine doğru yollarına devam ettiği kaydedildi. Gruptakilerin Meksika'ya ulaşarak sığınmacı statüsü almaya çalışacakları ya da Meksika'dan ABD'ye geçmeye uğraşacakları belirtildi.”

¹⁷ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=abd-batik-gemi-ve-kapanan-bankayi-yaptirim-listesine-aldi&news_id=392640&category_id=4, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

ABD, batık gemiyi ve kapanan bankayı yaptırım listesine aldı

“Amerika'nın İran'a uyguladığı yaptırım listesinde, 6 Ocak'ta Çin kıyılarında batan Sançi petrol tankeri ile 6 yıl önce kapanan bir banka da yer alıyor.

ABD Hazine Bakanlığı'nın açıkladığı ambargo listesine eklenen İran Ulusal Tanker Şirketi'ne bağlı Tanzanya bandıralı Sançi adlı batık gemi, listede Gardenia, Seahorse, Sepid isimleriyle de gösterildi.

İran'da 2009'da kurulan ve üç yıl sonra kapatılan "TAT" bankasının ismi de yaptırım listesine yer aldı.”

Washington'un çaresizliğinin göstergesi

“İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, konuya ilişkin Twitter hesabından paylaştığı açıklamada, batık Sançi gemisi ile 6 yıl önce kapanan bir bankaya yaptırım uygulanmasını "Washington'ın çaresizliğinin göstergesi" olarak nitelendirdi.

Zarif, ABD'nin yaptırım listesini genişletmek için sıradan vatandaşları da ambargolar kapsamına aldığını ifade etti.”

Hong Kong bandıralı yük gemisiyle çarpışmıştı

“İran'dan Güney Kore'ye petrol taşıyan Sançi adlı petrol tankeri, 6 Ocak'ta Çin kara sularında Hong Kong bandıralı CF Crystal adlı yük gemisiyle çarpışmış ve gemideki 30 İranlı hayatını kaybetmişti.

ABD dün itibarıyla devreye giren yaptırım paketinin ikinci aşaması kapsamında 50 İran bankası ile 700'den fazla şirket ve kişiyi yaptırım listesine eklemişti.”

¹⁸ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katara-ambargoda-geri-adim-405825.html>, (Erişim tarihi, 17.05.2019);

“Katar'a ambargoda geri adım

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar'a yönelik mal sevkiyatı yasağını hafiflettiğini açıkladı.

3.7. Uygulamada Karşı Devletten Mal İthaline İzin Verilmemesi

-Rus parlamenterler; ABD'nin Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlara karşı misilleme yaptırımı olarak, ABD mal ve hizmetlerinin Rusya'ya ithal edilmesinin yasaklanmasını istemiştir.¹⁹

-ABD, İran'ın demir, çelik, bakır ve alüminyum sektörlerine karşı yaptırımda bulunduğunu açıklamıştır.²⁰

Abu Dabi'deki Limanlar İdaresinden yayınlanan genelgeye göre, Katar ile BAE arasında mal sevkiyatlarını yasaklayan önceki genelgeler iptal edildi.

Katar bayrağı taşıyan yabancı kargo şirketlerinin gemileri ile Katarlılara ait gemilere uygulanan yasağın ise devam ettiği belirtildi.

Katar'a karşı ekonomik ve siyasi abluka uygulamaya başlamıştı

Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn ve BAE 5 Haziran 2017'de aldıkları ortak kararla Katar'la diplomatik ilişkilerini kestiklerini duyurmuştu. Yaşanan süreçte söz konusu ülkeler Katar'a karşı ekonomik ve siyasi abluka uygulamaya başlamıştı.”

¹⁹ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=rusyadan-abdye-sert-misilleme-hazirligi&news_id=360441&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

“Rusya'dan ABD'ye sert misilleme hazırlığı

Rus parlamenterler, ABD'nin getirdiği yeni yaptırımlara tepki olarak, Amerikan mal ve hizmetlerinin Rusya'ya ithal edilmesinin yasaklanmasını isteyen bir tasarı sundu.

Tasarıda, Amerikan yapımı yazılım, tarım ürünleri ve ilaç gibi başka kaynaklardan sağlanabilecek mallar ve tütün ile alkol ithalatının kısıtlanması önerildi.

Rus parlamenterler, atom enerjisi, roket motorları ve uçak imalatı alanlarında ABD ile işbirliğinin yasaklanmasını önerdiklerini de belirttiler.

Taslak ayrıca, Amerikan şirketlerinin Rusya'nın özelleştirme projelerine katılmaları yasaklamayı öneriyor.

Bu önlemler, Beyaz Saray'ın geçen hafta Moskova'nın Ukrayna'nın Kırım bölgesini ilhak etmesinden bu yana Rusya'ya getirdiği en sert yaptırımlara misilleme niteliğinde.

Rus hükümeti, tasarıyı destekleyip desteklemediğini belirtmedi. Tasarının mevcut haliyle yasa haline gelip gelmeyeceği de belli değil.

Tasarı önümüzdeki hafta Rus Parlamentosu'nun alt kanadında görüşülecek...”

²⁰ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-irana-yeni-yaptirimlar-414704.html>, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

ABD'den İran'a yeni yaptırımlar

“ABD Başkanı Donald Trump, İran'a yeni yaptırımları içeren kararnameyi yayımladı.

ABD ile İran arasındaki gerilim iyice tırmanırken ABD Başkanı Donald Trump, İran'ın demir, çelik, bakır ve alüminyum sektörlerine yaptırım getiren başkanlık kararına imza attı.

Beyaz Saray, ABD Başkanı Trump'ın imzaladığı başkanlık kararnamesini yazılı bir açıklamayla duyurdu.

Söz konusu başkanlık kararına göre ABD yönetimi, İran'ın demir, çelik, alüminyum ve bakır sektörlerini hedef alan yaptırımları uygulamaya koyuyor.

ABD'nin İran'la nükleer anlaşmadan ayrılmasının 1. yıl dönümüne rastlayan kararname hakkında Trump, "Bugün İran'ın petrol-dışı en önemli ihracat gelirlerinin kaynağı olan demir, çelik, alüminyum ve bakır sektörlerine yaptırımlar getiren başkanlık kararına imza atıyorum" ifadelerini kullandı.

Trump, İran'ın nükleer anlaşma sürecinde terör odaklarına destek vermeye devam ettiğini, füzeler geliştirdiğini ve bölgesel çatışmalarda rol oynadığını savunarak, "Aldığımız kararlar neticesinde artık İran rejimi terörü destelemeye fonlarını bulmakta zorlanıyor, ekonomisi beklenmedik bir depresyona giriyor, hükümet gelirleri kuruyor ve enflasyonu kontrolden çıkıyor" değerlendirmesinde bulundu.”

3.8. Uygulamada Karşı Devletle Ticari İlişkilerin Kesilmesi

-Suudi Arabistan; Kanada'nın yaptığı açıklamaların iç işlerine açık ve bariz müdahalede bulunduğu iddiasıyla, Kanada'nın Riyad Büyükelçisi'ni istenmeyen kişi ilan etmiş, ülkeyi terke etmesi için 24 saat süre vermiş ayrıca Kanada'yla olan tüm ticari ilişkilerini dondurduğunu açıklamıştır.²¹

-Rusya, misilleme yaptırımı olarak Rus şirket ve vatandaşlarına karşı yaptırım uygulayan ülkelerden gıda, tarım ürünü ve hammadde alımının bir yıl süreyle yasaklanması veya sınırlandırılmasına karar vermiştir.²²

-Rusya, Ukrayna'nın yaptırımlarına misillemede bulunarak Rus petrol ve petrol ürünlerinin Ukrayna'ya ihraç edilmesine yasak getirmiştir.²³

²¹ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistan-kanada-ile-tum-ticari-iliskilerini-dondurdu-378773.html>, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

Suudi Arabistan Kanada ile tüm ticari ilişkilerini dondurdu

"Karar Kanada'nın açıklamalarına tepki olarak alındı"

"Kanada ile ticari ilişkilerin ve yatırımların dondurulduğu ifade edilen açıklamada, söz konusu kararın, Kanada Dışişleri Bakanı Chrystia Freeland ve Kanada Büyükelçiliğinin "Suudi Arabistan'da gözaltına alınan aktivistlerin derhal serbest bırakılması" yönündeki açıklamalarına tepki olarak alındığı kaydedildi."

...

"Kanada Dışişleri Bakanı Freeland, 2 Ağustos'ta Twitter hesabından yaptığı paylaşımda, "Raif Bedevi'nin kız kardeşi Semer Bedevi'nin Suudi Arabistan'da gözaltına alındığını öğrenmekten derin endişe duydum. Kanada, bu zor zamanda Bedevi ailesiyle birlikte duruyor ve hem Raif hem de Semer Bedevi'nin derhal serbest bırakılmasını şiddetle desteklemeye devam ediyoruz." değerlendirmesinde bulunmuştu.

Öte yandan Kanada Dışişleri Bakanlığının resmi Twitter hesabından 3 Ağustos'ta yapılan paylaşımda da "Kanada, Semer Bedevi'nin de dahil olduğu Suudi Arabistan'daki sivil toplum ve kadın hakları aktivistlerinin tutuklanmasından ciddi kaygı duyuyor. Suudi yetkilileri, onları ve diğer barışçıl insan hakları aktivistlerini derhal serbest bırakmaya çağırıyoruz." ifadeleri kullanılmıştı."

²² (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=rusyadan-yaptirimlara-misilleme&news_id=139320&category_id=4, (Erişim tarihi, 08.05.2019);

Rusya'dan yaptırımlara misilleme

"Putin, yaptırım ülkeleriyle ticaretin 1 yılına durdurulması talimatı verdi.

Kremlin resmi internet sitesinde yer alan belgede Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Rus şirket ve vatandaşlarına karşı yaptırım uygulayan ülkelerden gıda, tarım ürünü ve hammadde alımının bir yıl süreyle yasaklanması veya sınırlandırılması" talimatı verdi.

Putin, "Rusya'nın ulusal çıkarlarının korunması amacıyla" imzaladığı belgede, Başbakan Dmitriy Medvedev hükümetinden yasak kapsamına alınacak ürünlerin belirlenmesini ve bu kapsamına alınacak ürün fiyatlarının aşırı zamlanmaması için gereken önlemlerin alınmasını istedi.

Kremlin yönetimi, Putin'in imzaladığı kararnameyle, Avrupa Birliği (AB) ve ABD'nin Ukrayna'da yaşananlardan dolayı Rusya'ya karşı ilave yaptırım kararlarına cevap vermiş oldu."

-ABD, Myanmar'a insan hakları ihlalleri nedeniyle 1989 yılından itibaren ticari anlamda tercih sisteminden dışlama, özellikle cephanelik satımını askıya alma, yardım ve yeni yatırımların yasaklanması gibi yaptırımlar tatbik etmiştir.²⁴

3.9. Uygulamada Aşırı Vergi Oranları ve Farklı Gümrük Tarifeleri Belirleme

-ABD, Çin'den ithal edilen 200 milyar dolarlık ürüne, yüzde 10 ek gümrük vergisi uygulanacağını bildirmiştir.²⁵ Buna karşılık olarak Çin, misillemede bulunarak 60 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürünlere yüzde 5 ila yüzde 10 oranında ek vergi getirmiştir.²⁶

²³ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=rusya-ukraynaya-petrol-ihracatini-yasakladi&news_id=412367&category_id=4, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

“Rusya Ukrayna'ya petrol ihracatını yasakladı

Rusya, Ukrayna'nın yaptırımlarına cevap olarak Rus petrol ve petrol ürünlerinin bu ülkeye ihracına yasak getirdi. Rusya Başbakanı Dmitriy Medvedev, bakanlar kurulu toplantısında yaptığı açıklamada, Ukrayna'nın Rusya'ya uyguUkrayna'dan bazı malların Rusya'ya ithalatına yönelik yasak listesini genişlettiklerini kaydeden Medvedev, geçen yılki maliyeti ile 250 milyon dolarlık makine ürünleri, hafif sanayi ve metal işleme alanlarında kullanılan ürünlerin yasaklı mallar listesine girdiğini aktardı.

Bazı Rus mallarının ise Ukrayna'ya özel izine tabi olarak ihraç edileceğini aktaran Medvedev, "Ukrayna'ya Rus petrol ve petrol ürünlerinin ihracatı yasaklandı." dedi.

Medvedev, yaptırım kararlarının birkaç gün önce bakanlar kurulunda imzalandığını dile getirdi.

Ukrayna, son olarak Rusya'dan alınan demir yolu işlerinde kullanılan elektronik malzeme, otomasyon ve haberleşme cihazı ile vagonlarda kullanılan bazı yedek parçaları yaptırım listesine dahil etmişti.

Ayrıca yiyecek-içecek paketlemede kullanılan Rus malı şişe, teneke kutu ve benzeri ambalaj ürünleri yaptırıma tabi olan ürünler listesinde yer almıştı.

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'nın doğusundaki kriz nedeniyle Kiev yönetimi, 2014'ten bu yana Moskova'ya yönelik çeşitli ekonomik kısıtlamalar yürürlüğe koymuştu.

lamaya başladığı yaptırımlara karşılık hükümetin de yaptırım kararı aldığını bildirdi.”

²⁴ Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, s.290.

²⁵ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=abd-200-milyar-dolarlik-cin-urunune-daha-vergi-uygulayacak&news_id=385176&category_id=4, (Erişim tarihi, 09.05.2019);

ABD 200 milyar dolarlık Çin ürününe daha vergi uygulayacak

“ABD Başkanı Donald Trump, Çin'den ithal edilen 200 milyar dolarlık ürüne 24 Eylül'den itibaren yüzde 10 ek gümrük vergisi uygulanacağını bildirdi.

Beyaz Saray'dan yapılan yazılı açıklamaya göre Trump, ABD Ticaret Temsilciliğine (USTR), Çin'e yönelik ikinci gümrük vergisi paketini hayata geçirme talimatı verdiğini duyurdu.

Yaklaşık 200 milyar dolarlık ürünü ilgilendiren tarifelerin bir hafta sonra uygulanmaya başlanacağını belirten Trump, "Bugün, 7 hafta süren kamuoyu bildirim süresi, oturumlar ve geniş yorum imkanlarının ardından USTR'ye yaklaşık 200 milyar dolarlık Çin ithalatına yönelik ek tarifeleri uygulamaya başlama direktifini verdim. 24 Eylül'de yürürlüğe girecek ve yıl sonuna kadar yüzde 10 seviyesinde kalacak tarifeler, 1 Ocak 2019'dan itibaren yüzde 25'e yükselecek." ifadelerini kullandı.

Trump, dünyanın en büyük iki ekonomisi arasındaki "ticaret savaşının" büyümesine neden olacağı öngörülen açıklamasında, Çin'in misillemeye gitmesi durumunda yaklaşık 267 milyar dolarlık Çin menşeli ürünü kapsayan üçüncü tarife paketinin anında yürürlüğe gireceğini vurguladı.

-ABD uyguladığı 200 milyar dolarlık Çin ürününe uygulanan yüzde 10'luk gümrük vergisi oranını yüzde 25'e çıkarmıştır.²⁷ Buna karşılık misilleme olarak Çin, 60 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürüne gümrük tarifelerini yüzde 5 ile yüzde 25 oranında artırdığını duyurmuştur.²⁸

Çin yönetimine "ülkenin adaletsiz ticaret uygulamalarını sonlandırma" çağrısında bulunan Trump, "Umarım, bu ticaret meselesi, sonunda büyük saygı ve yakınlık hissettiğim Çin Devlet Başkanı Şi ve benim tarafından çözülecek." görüşünü paylaştı.

ABD'nin şimdiye kadar attığı korumacı ticaret adımlarına "kısasa kısas" yanıtlar veren Pekin yönetiminin, 200 milyar dolarlık ürünü etkileyecek ikinci tarife paketine nasıl karşılık vereceği ise merakla bekleniyor."

5 bin Çin ürününü ilgilendiriyor

"Trump yönetimi, deniz mahsullerinden spor eldivenine, doğal ve kimyasal minerallerden sebze ve meyvelere, tütün mamullerinden otomobil lastiğine kadar 5 bin farklı ürünün yer aldığı 200 milyar dolarlık Çin menşeli ürünün listesini 10 Temmuz'da açıklamıştı.

Söz konusu listedeki ürünlere gümrük vergisi getirilmesinin Amerikan şirketlerini nasıl etkileyeceğini anlamaya yönelik 60 günlük geri bildirim süresi 6 Eylül'de sona ermişti."

...
(Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinden-abdye-60-milyar-dolarlik-vergi-misillemesi-385339.html>, (Erişim tarihi, 09.05.2019);

Çin'den ABD'ye 60 milyar dolarlık vergi misillemesi

"Çin, 60 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürünlere yüzde 5 ile yüzde 10 oranında ek vergi getirdi.

Çin Devlet Konseyi Gümrük Tarifesi Komisyonundan yapılan açıklamada, ABD'den ithal edilen 60 milyar dolar tutarındaki 5 bin 207 ürüne yüzde 5 ile yüzde 10 oranında vergi getirildiği belirtildi.

Açıklamada, ilave vergilerin 24 Eylül'de yürürlüğe gireceği bildirildi.

Yeni ticari uygulamanın, ABD'nin Çin'e karşı 200 milyar dolar tutarındaki ürünlere yüzde 10 ek verginin yürürlüğe gireceği tarihle aynı gün olması dikkati çekti.

Konuya ilişkin Çin Dışişleri Bakanlığı "ABD'nin mevcut tek taraflı ve ticari korumacılık yöntemleri Çin tarafından kabul edilemez." Ticaret Bakanlığı da "Kendi yasal hak ve çıkarlarımız ile uluslararası serbest ticaret düzenini korumak için bu duruma eş zamanlı karşılık vermek durumunda kalacağız." açıklamalarını yapmıştı.

ABD'den gün içinde yapılan açıklamada, ABD Başkanı Donald Trump'ın talimatıyla yaklaşık 200 milyar dolar tutarındaki Çin mallarına 24 Eylül'den itibaren yıl sonuna kadar yüzde 10 oranında vergi uygulanacağı, 1 Ocak 2019'dan itibaren de bu oranın yüzde 25'e yükseltileceği bildirilmişti."

...
²⁷ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-cin-urunlerine-vergiyi-yuzde-10dan-yuzde-25e-cikardi-414888.html>, (Erişim tarihi, 11.05.2019);

ABD, Çin ürünlerine vergiyi yüzde 10'dan yüzde 25'e çıkardı

"ABD Başkanı Donald Trump, 200 milyar dolarlık Çin ürününe uygulanan gümrük vergisini yüzde 25'e çıkardı. Pekin yönetimi, gerekli önlemlerin alınacağını açıkladı.

Dünyanın en büyük iki ekonomisi, ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşı kızışıyor.

Trump'ın Çin mallarına uygulayacağını açıkladığı gümrük vergisi artışı yürürlüğe girdi. 200 milyar dolarlık Çin malına uygulanan gümrük vergisi, yüzde 10'dan yüzde 25'e çıkarıldı."

...
²⁸ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinden-abdye-60-milyar-dolarlik-misilleme-415277.html>, (Erişim tarihi, 13.05.2019);

Çin'den ABD'ye 60 milyar dolarlık misilleme

"Çin, 60 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürüne gümrük tarifelerini yüzde 5 ile yüzde 25 oranında artırdığını duyurdu.

-ABD'nin yürürlüğe soktuğu 16 milyar dolar tutarındaki Çin mallarına yüzde 25 ilave vergi hamlesine misilleme olarak Çin, toplamda 16 milyar dolarlık ABD menşeli ürünlere yüzde 25 ilave vergi uygulamıştır.²⁹

3.10. Uygulamada Karşı Devlet Vatandaşlarına Sıkı Kurallar Uygulama

-ABD, Rusya'ya karşı yaptırımda bulunarak Rusya vatandaşı kişiler ve Rus şirketlerine çeşitli kısıtlamalarda bulunmuştur. Rusya ise; ABD, Avrupa Birliği ve Kanada'nın ortak adım atarak, 6 Rus yetkili ile 8 Rus şirketini yaptırım listesine almasına karşılık olarak misillemede bulunarak, karşılık vereceklerini duyurmuştur.³⁰

Çin Devlet Konseyi Tarife ve Vergi Komisyonu, ABD'nin 200 milyar dolar değerindeki Çin mallarına gümrük tarifelerini yüzde 10'dan yüzde 25'e çıkarmasına misilleme olarak 60 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürüne yüzde 5 ila yüzde 25 vergi artışı yapıldığını açıkladı.

Uygulamanın 1 Haziran'dan itibaren yürürlüğe gireceği belirtilen açıklamada, artışın yüzde 5, yüzde 10, yüzde 20 ve yüzde 25 seviyelerinde olmak üzere 2 bin 493 ürünü kapsadığı aktarıldı.

Washington yönetiminin Çin'e yönelik vergi artışı kararıyla Pekin yönetimine de vergileri yükseltmekten başka seçenek bırakmadığı vurgulanan açıklamada, "Çin tarafının vergi artış önlemleri ABD'nin tek taraflılığı ve ticari korumacılığına yönelik cevaptır. Çin, ABD'nin ikili ticari müzakerelerinin doğru yörüngesine dönmesini umuyor" ifadeleri kullanıldı."

²⁹ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=cinden-abdye-16-milyar-dolarlik-vergi-misillemesi&news_id=381378&category_id=4, (Erişim tarihi, 09.05.2019);

Çin'den ABD'ye 16 milyar dolarlık vergi misillemesi

"Çin Ticaret Bakanlığı, toplamda 16 milyar dolar tutarındaki ABD menşeli ürünlere yüzde 25 ilave vergilerin yürürlüğe girdiğini duyurdu.

Çin Ticaret Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, ABD'nin bugün yürürlüğe soktuğu 16 milyar dolar tutarındaki Çin mallarına yüzde 25 ilave vergi hamlesine misilleme olarak, Pekin yönetiminin daha önce duyurduğu toplamda 16 milyar dolarlık ABD menşeli ürünlere yüzde 25 ilave vergi getirme kararının yürürlüğe girdiği bildirildi.

Açıklamada, Washington yönetiminin Çin mallarına ilave vergi hamlesine kesinlikle karşı çıktığı belirtilirken, ABD'nin söz konusu ilave vergi hamleleriyle Çin'e, karşı önlem almaktan başka bir seçenek bırakmadığı kaydedildi.

Çin'in serbest ticareti ve çoklu ticaret sistemini koruyacağını altı çizilerek, ABD'nin ilave vergi hamlesine yönelik Dünya Ticaret Örgütü'nün anlaşmazlıkların halli mekanizmasına başvurulacağı bildirildi.

Pekin yönetimi 8 Ağustos'ta, ABD'nin 16 milyar dolarındaki Çin mallarına yüzde 25 gümrük tarifesi kararına misilleme olarak 16 milyar dolar tutarındaki ABD mallarına yüzde 25 ilave gümrük vergisi uygulanacağını açıklamış ve kararın 23 Ağustos'ta yürürlüğe gireceğini duyurmuştu."

³⁰ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-yaptirimlara-karsilik-verecek-408675.html>, (Erişim tarihi, 11.05.2019);

Rusya yaptırımlara karşılık verecek

"Rusya, ABD, Avrupa Birliği ve Kanada'nın ortak adım atarak, "6 Rus yetkili ile 8 Rus şirketini yaptırım listesine almasına" karşılık vereceklerini duyurdu.

-ABD, Kübalı vatandaşların ülkelerine dolar göndermesini yasaklamış, aile ziyareti dışındaki seyahatleri de kısıtlamıştır.³¹

-ABD, Rusya vatandaşı 33 kişi ve kuruluşa yaptırım uygulamıştır.³²

Rusya Dışişleri Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, ABD ve Kanada'nın Rusya'ya baskı kurmaya çalıştığı belirtildi.

Rusya'ya düzenli şekilde yaptırımlar uygulandığına dikkat çekilen açıklamada, "ABD ve Kanada, uyguladıkları yaptırımlarla istedikleri sonuçları elde edemiyor. Amaçları, Rus vatandaşlarına ve şirketlerine kısıtlayıcı önlemler getirerek, ülkemize baskı kurmaktır. Buna karşılık vereceğiz" ifadeleri yer aldı."

Rusya'ya uygulanan yaptırımların genişletileceği açıklanmıştır

"ABD Hazine Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, Ukrayna krizi bağlamında Rusya'ya uygulanan yaptırımların genişletildiği kaydedilmiştir.

Açıklamada, "Rusya'nın Ukrayna'nın Kırım bölgesini işgal etmesine destek verdikleri gerekçesiyle "6 Rus yetkili ile 8 Rus şirketinin daha yaptırım listesine alındığı" ifade edilmiştir.

ABD yönetimiyle koordineli hareket eden AB ve Kanada'nın da Kırım'ın yasa dışı ilhakı dolayısıyla Moskova'ya aynı yaptırımları getirdiği bildirilmiştir.

Rusya, 26 Şubat 2014'te Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Sivastopol şehrini yasa dışı şekilde ilhak etmiş, olayın ardından başta ABD ve AB olmak üzere uluslararası toplumdan Rusya'ya çeşitli yaptırım kararları alınmıştır."

³¹ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trump-yonetimi-latin-amerikaya-baskiyi-artiriyor-412324.html>, (Erişim tarihi, 11.05.2019);

"Trump yönetimi Latin Amerika'ya baskıyı artırıyor

ABD, Venezuela ve Nikaragua'ya yeni yaptırımları açıkladı. Küba ile ilgili de tarihi bir karar aldı. Küba'da mal varlıklarını kaybeden Amerikalılar, dava açabilecek.

ABD Başkanı Donald Trump, Küba'da mal varlıklarını kaybeden Amerikalılara dava açmalarını sağlayacak yasayı uygulamaya koydu.

Buna göre, 1959 yılındaki devrimin ardından, mallarına el konulan Amerikalılar ve sonradan Amerikan vatandaşı olan Kübalılar, mal varlıklarını işleten yabancı şirketlere ve ülkelere dava açabilecek.

Castro'nun yönetimi devralmasıyla çoğu Avrupalı şirketler tarafından işletilen otel ve tütün fabrikalarına el konulmuştu.

ABD kongresi 1996'da çıkardığı Helms Burton Yasası ile Amerikalılara dava açma hakkı tanımıştı, ancak dönemin Başkanı Bill Clinton ve sonraki başkanlar yasayı Küba ile varılacak olası uzlaşmaya engel teşkil edebileceği gerekçesiyle uygulamaya koymuyordu.

Kübalılara dolar yasağı ve seyahat kısıtlaması

Dava açma hakkının uygulanmasının yanı sıra ABD yönetimi, Kübalıların ülkelerine dolar göndermesini yasakladı, aile ziyareti dışındaki seyahatleri de kısıtladı.

Küba Devlet Başkanı Miguel Diaz-Canel ise ABD'nin yaptırımlarına meydan okuyarak, "Kübalılar teslim olmayacak" dedi..."

³² (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-rusyada-33-kisi-ve-kurulusa-yaptirim-385696.html>, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

ABD'den Rusya'da 33 kişi ve kuruluşa yaptırım

"ABD Dışişleri Bakanlığı, Rusya'da savunma ve istihbarat alanlarında rol oynayan 33 kişi ve kuruluşu "Özel Belirlenmiş Kişiler" listesine ekledi.

ABD Dışişleri Bakanlığı, Başkan Donald Trump'ın "Yaptırımlar Yoluyla Amerika'nın Düşmanlarıyla Mücadele" (CAATSA) yasası kapsamında yeni imzaladığı bir başkanlık kararnamesi uyarınca Rusya'ya yeni yaptırımlar getirdi.

Bakanlık Sözcüsü Heather Nauert imzalı yazılı açıklamada, Trump'ın verdiği yetkiye dayanarak söz konusu yaptırım kararlarının alındığı belirtildi."

30 kişi ve 3 kuruluş listeye eklendi

-ABD, Rus hükümetinde nüfuzunu kullanan ve Ukrayna'daki durumun kötüleşmesinden sorumlu olduğunu iddia ettiği kişilere yaptırım uygulamıştır.³³

-Ukrayna, Rusya'ya yönelik uyguladığı önceki yaptırımları genişlettiğini açıklamıştır.³⁴

“Buna göre ABD, Rusya Federasyonu'nda askeri ve istihbarat alanlarında görevi bulunan 30 kişi ve 3 kuruluşu, CAATSA'nın 231. bölümündeki "Özel Belirlenmiş Kişiler" listesine ekledi. Söz konusu listeye eklenen kişi ve kuruluşlarla bundan sonra iş yapan kişi ve kuruluşlar ABD yaptırımlarına maruz kalabilecek.”

Çin'e ait bir askeri kurum da yaptırım listesine alındı

“Öte yandan Bakanlık, aynı açıklamasında Rusya Federasyonu ile askeri ilişkisi nedeniyle Çin'e ait askeri bir kurumu ve kurumun direktörünü de yaptırım listesine aldı.

Açıklamada, söz konusu Çinli kurumun, zaten "Özel Belirlenmiş Kişiler" listesinde yer alan bir Rus askeri firmasıyla alışveriş yapması ve Moskova'dan savaş uçağı ve füze sistemleri alınmasında rol oynaması nedeniyle yaptırıma maruz kaldığı ifade edildi.

Kongre'den geçen yıl temmuz ayında geçen "Yaptırımlar Yoluyla Amerika'nın Düşmanlarıyla Mücadele" yasası, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve ABD başkanlık seçimlerine müdahale girişimi nedeniyle Moskova'ya yaptırımlar getirilmesinin önünü açmıştı.”

³³ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ab-ve-abdden-yaptirim-karari-121360.html>, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

AB ve ABD'den yaptırım kararı

“İsimlerin 13'ünün Rusya'dan, 8'inin ise Kırım'dan olduğunu kaydediliyor.

...”

Obama'dan 11 Rus ve Ukraynalıya yaptırım

“ABD Başkanı Barack Obama, Ukrayna ve Kırım'daki gelişmeler nedeniyle aralarında görevinden azledilen Ukrayna Devlet Başkanı Victor Yanukoviç ile Rus yetkililerin de bulunduğu 11 kişiye yaptırım uygulama kararı aldı.

Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada, Başkan Obama'nın, Ukrayna'nın Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde askerlerini konuşlandırması, Ukrayna'da demokratik sürecin ve kurumların altını kazması ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği, güvenliği ve barışını da tehdit eden Rus hükümetinin politika ve eylemlerinden dolayı, bugün başkanlık kararnamesi yayınladığı kaydedildi.

Hazine ve Dışişleri bakanlıklarının istişare ederek gerçekleştirilen yeni yaptırımların, Başkan Barack Obama'nın iki hafta önce imzaladığı yaptırım kararnamesini genişlettiği bildirilen açıklamada, “Rus hükümetinde nüfuzunu kullanan ve Ukrayna'daki durumun kötüleşmesinden sorumlu olan bireylere” uygulandığı belirtildi. Açıklamada, “Biz gelişmelerin gerektirdiği şekilde, bu yetkileri doğrudan ve hedeflenmiş bir biçimde kullanmaya hazırız” denildi.

Ukrayna'daki krizde Rusya hükümetinin eylemlerine katkıda buldukları için yaptırım uygulanan Rus yetkililerinin isimleri şöyle: “Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in danışmanları Vladislav Surkov, Sergey Glazyev, milletvekili Leonid Slutsky, Anayasa Komitesi Başkanı Andrei Klishas, Federasyon Konseyi Başkanı Valentina Matviyenko, Başbakan Yardımcısı Dmitry Rogozin, Rusya Parlamentosu'nun alt kanadı Duma'nın Başkan Yardımcısı Yelena Mizulina.”

Açıklamada, Hazine Bakanlığının 6 Mart tarihli kararnameye ilaveten bugün de 4 Ukraynalıya “ Ukrayna hükümetinin altını kazması ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği, güvenliği, istikrarı ve barışını tehdit eden politikalar izlemesi” gerekçesiyle yaptırım getirdiği kaydedildi. Açıklamada, “Kırım merkezli ayrılıkçı liderler Sergey Aksyonov ve Vladimir Konstantinov, eski Ukrayna Genel Kurmaybaşkanı Viktor Medvedchuk ve eski Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in” yeni yaptırımlar uygulanan isimler olduğu belirtildi.

Bugünkü yaptırımların, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını ihlal eden adımlar atan Rusya hükümetine güçlü mesaj gönderdiği ifade edilen açıklamada, ABD'nin, uluslararası ortaklarıyla birlikte, "Kırımlı ayrılıkçılara ve onların Rus destekçilerine" yaptırım uygulayarak Ukrayna hükümetinin yanında yer almaya devam edeceği kaydedildi.”

...

-Ukrayna, Rusya vatandaşlarına bir takım kısıtlamalarda bulunacağını açıklamıştır.³⁵

-ABD, İran'ın nükleer silahla ilgili çalışmalarında yer aldıkları ya da bunlara destek oldukları iddiasıyla 31 kişi ve kuruma yaptırım uyguladığını açıklamıştır.³⁶

³⁴ (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/m/?news=ukrayna-rusyaya-yaptirimlari-genisletti&news_id=415567&category_id=4, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

Ukrayna Rusya'ya yaptırımları genişletti

Ukrayna, Rusya'dan ithal edilen bazı ürünlere yönelik yeni yaptırımları devreye aldı.

“Ukrayna hükümeti, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımları genişletme kararı aldı.

Ukrayna Başbakan Yardımcısı, Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanı Stepan Kubiv, Bakanlar Kurulu Toplantısı'nda yaptırımların genişletilmesini içeren "Rusya'da üretilen, Ukrayna'ya ithal edilmesi yasaklanan mallar listesinde değişiklik yapılması hakkındaki karar"ın onaylandığını açıkladı.

Yaptırımların, Rusya'dan üretilen çeşitli sanayi ürünlerine getirildiğini söyleyen Kubiv, "Rusya'dan mineral gübre, tarım ürünleri, nakliye araçları, kontrplak ve bazı diğer ürünlerin çeşitli tiplerine yaptırım uygulanacak" dedi.

Ukrayna Başbakanı Vladimir Groysman ise, mütekabiliyet gereği Rusya'dan bazı ürünlerin ithalatının yasaklandığına işaret ederek, "Yeni yaptırımlar, tümüyle Ukrayna'da üretilebilecek veya alternatif yollardan temin edilebilecek ürünleri kapsayacak" diye konuştu.”

Rusya'ya ekonomik kısıtlamalar

“Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'nın doğusundaki kriz nedeniyle Kiev yönetimi, 2014'ten bu yana Moskova'ya yönelik çeşitli ekonomik kısıtlamalar yürürlüğe koymuştu.

Söz konusu kısıtlamalar arasında, Rusya'dan doğrudan doğal gaz ithalatının durdurulması, Rus bankalarına yönelik yasaklar ve iki ülke arasındaki hava trafiğinin kısıtlanması gibi önlemler yer alıyor.

Rusya ise 1 Kasım 2018'de yürürlüğe giren kararnameyle, 322 Ukrayna vatandaşı ve 68 Ukraynalı şirkete ekonomik kısıtlama uygulamaya başlamıştı.”

³⁵ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ukrayna-rus-vatandaslarina-kisitlamalar-getirecek-395790.html>, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

Ukrayna Rus vatandaşlarına kısıtlamalar getirecek

“Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, "Rus vatandaşlarına ise kısıtlamalar getireceğiz." dedi.

Poroşenko, Twitter üzerinden yaptığı açıklamada, Ukrayna'da sıkıyönetim ilan edilmesi sonrası halka itidal çağrısı yaparak, "Marketlere tuz ve kibrit almak için koşmayın. Ukrayna vatandaşlarının bankalardaki parasına, döviz işlemlerine veya yurt dışı seyahatlerine herhangi bir kısıtlama getirilmeyecek." ifadesini kullandı.

Ülkedeki Rus vatandaşlarına yönelik uyarıda bulunan Poroşenko, "Rus vatandaşlarına kısıtlamalar getireceğiz ve bunun tamamen adil olduğunu düşünüyorum." dedi.

Ukrayna, Karadeniz'de Kerç Boğazı yakınlarında Rus savaş gemilerinin Ukrayna savaş gemilerine silahlı müdahalede bulunması nedeniyle sıkıyönetim ilan etmişti.”

³⁶ (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-iran-ile-baglanti-31-kisi-ve-kuruma-yaptirim-409414.html>, (Erişim tarihi, 15.05.2019);

“ABD'den İran ile bağlantılı 31 kişi ve kuruma yaptırım

ABD yönetimi, İran'ın nükleer silahla ilgili çalışmalarında yer aldıkları ya da bunlara destek oldukları gerekçesiyle 31 kişi ve kurumu yaptırım listesine ekledi.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Robert Palladino, İran'a yönelik yeni yaptırımlarla ilgili yazılı açıklama yaptı.

Palladino, İran'ın, nükleer silah edinmesiyle ilgili gizli arşivleri hakkındaki soruları yanıtlamayı reddettiğini ve bunun kabul edilemez olduğunu savundu.

Tahran yönetiminin nükleer silah çalışmalarını yakından takip etmeye devam edeceklerini vurgulayan Palladino, bu kapsamda, İran yönetiminin nükleer silah edinme çalışmalarının içinde olan ya da bunlara destek olan 31 kişi ve kurumun yaptırım listesine eklendiğini belirtti.

SONUÇ

Tüm devletlerin ya da bunlardan büyük çoğunluğunun karşılıklı olarak aralarında anlaşması, aralarında birtakım hukuk kaidelerini ahdetmelerini sağlamıştır.³⁷ Bu hukuk kaideleri her devletin kendi çıkarlarını koruma mekanizması sağlamasının yanında devletlerin evrensel birliğinin çıkarlarını da göz önünde tutma anlamında atılmış bir adımdır.³⁸ Zaman geçtikçe kaideler, uluslararası metinlere girmiş ve birikimler sonucunda uluslararası hukuk kuralları oluşmuştur.

İşte misilleme, bu kurallar bütününe aykırılık teşkil etmeyen ancak bir devletin çıkarını zedeleyen davranışlara karşı başvurulan bir zorlama yöntemidir. Misillemenin yaygın şekilde kullanılma biçimi; bir devletin karşı devleti kendi çıkarlarına uygun şekilde davranmaya zorlamasıdır. Bir misilleme yöntemine başvurulduğunda hangi olası sonuçların oluşacağına ve bu sonuçların başka sonuçlara da sebebiyet verebileceğinin düşünülerek tatbik edilmesi gereken bir zorlama yoludur misilleme. İşte öngörülmesi gereken olasılıkların düşünülerek tatbik edilmesi gerekliliği; yöntemlerin uygulanmasında devletin basiretli davranması gerektiği sonucuna vardırır. Nitekim iyi ilişkilerin gereklerine uygun olmayan şekilde karşı devlete nispeten ağır bir misilleme yönteminin tatbik edilmesi diğer devletlerce olumsuz tepkilere maruz kalınmasına ve hatta misilleme yapan devlete karşı olumsuz manada birtakım adımların atılmasına sebebiyet verebilir.

Misilleme uluslararası hukuka uygun bir savaşa varmayan zorlama yöntemi olarak, karşı devletten intikam alma değil, kendi çıkarını dengede tutmaya yarayan bir yoldur. Bu sebeple misillemede bulunmaya yarayan yöntemlerin tatbikinde çıkar dengesinin sağlanmasına özen gösterilmelidir. Çıkarın az veya çok zedelenmesine sebebiyet veren davranışa karşı misilleme olarak, az veya çok etkili bir yöntem seçilerek uygulanmalıdır.

Misilleme, tanıma uygun şekilde bu çalışmada devletler yönünden incelemeye tabi tutulmuştur. Ancak uluslararası örgütlerin misilleme yapabildikleri kabul edilir. Öyle ki

Sözcü Yardımcısı Palladino ayrıca, yaptırım listesine eklenen kişi ve kurumların, İran Savunma İnovasyon ve Araştırma Kurumu ile bağlantılı olduklarını ifade etti.

Washington yönetimi, BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi ve Almanya ile İran arasında 2015'te imzalanan nükleer anlaşmadan Mayıs 2018'de tek taraflı çekildikten sonra, Tahran'a yönelik yaptırımları geri getirmişti.”

³⁷ Grotius, Savaş ve Barış Hukuku, s.21.

³⁸ Grotius, Savaş ve Barış Hukuku, s.21.

uluslararası örgütleri oluşturanların devletler olduğu gerçeği düşünülürken, buralarda alınan kararların misilleme yapma olduğu söylenebilecektir. Zaten uluslararası örgütlerce alınan kararlar üye devletler tarafından, tatbik edilmelidir. Bunun dayanağı da taraf oldukları uluslararası andlaşmalardır. Ayrıca birden fazla devlet, kendi aralarında anlaşarak bir devlete karşı misilleme yapma kararı alabilirler. Birden fazla devlet tarafından alınan misilleme yapma kararı, bir devlete karşı, hepsinin kendi devletlerince ayrı ayrı bu misilleme yapma kararlarını icra etmesi ile sonuçlanmış olur. Dolayısıyla birden fazla devlet tarafından alınan misilleme yapma kararı, birlikte alınsa da bunun icrası devletler tarafından kendilerince uygulanacaktır. Sonuç olarak, devletler misilleme yapma kararlarını, ister birlikte birkaç devletle toplanarak alsın, isterse de bir uluslararası örgüt tarafından alınsın fark etmeyecektir. Alınan misilleme kararını bir devlet karşı devlete karşı uyguladığında, bu yaptırım misilleme olarak kabul görecektir.

Misillemede bulunan devletin davranışlarının, BM gibi uluslararası örgütler bünyesinden, hadiseye ilişkin olumlu-olumsuz deklare yayınlandığında misillemede bulunan devletin, diğer devletlerin tepkilerini dikkate alması gerekliliği ve hatta misilleme fiilinden vazgeçmesi gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bir devletin, kendi çıkarlarının zedelendiğine kanaat getirdiği durumlarda, atacağı adımlarda, misilleme yöntemlerinden kendisine en hafif şekilde zararı dokunacak olanı seçmesi gereklidir. Nitekim bir devletin karşı devlet aleyhine misilleme olarak başvurduğu yöntemden dolayı, karşı devlet tarafından buna karşılık verilmesi durumunda kendisine daha zararlı sonuçların doğmasına sebebiyet verebilir. Bu sebeplerle misillemede bulunan devlet, uluslararası hukuka uygun bir yöntemle olsa da basiretli bir şekilde hareket ederek, istediği ile elinde olanı iyi değerlendirmeli ve bunun sonucunda seçtiği misilleme yöntemini karşı devlete tatbik etmelidir.

Misilleme yapma, özü itibariyle kısas hadisesini çağırır. Elbette ki kısas ile misilleme aynıdır denilemez. Ancak kısasa ilişkin çağrışimler, misillemeyi çağırılmaktadır. Misillemenin, karşılıklılık ilkesiyle bağdaştığına ilişkin olarak, çalışmada bu konu incelemeye tabi tutulmuştur. Belirtmek gerekir ki karşılıklılık yani mütekabiliyetin de misilleme yapmaya benzeyen yanları bulunur ayrıca misillemenin uluslararası hukuka uygun şekilde icra edilmesinde, mütekabiliyetten esinlenildiği bir gerçektir. Hatta misillemeye ilişkin bir uluslararası hukuk meselesini ilgilendiren olayda; karşılık olarak nasıl davranılması

sorununda, 'misilleme yapılmalı' şeklinde ifadeler kullanıldığı gibi 'mütekabiliyette bulunulması gerekir' ifadesi de kullanılmaktadır. Bunun haricinde misillemenin meşru müdafaa ile de yakın fikirsel benzerlikleri vardır. Ancak misilleme ile meşru müdafaa aynıdır denilemez. Dolayısıyla misillemenin başka yöntemlerle karıştırılması vakidir. Ama misilleme bu benzerliklerin dışında, uluslararası hukuka uygun yöntemlerle icra edilen kendine has bir yaptırım yöntemidir.

Misilleme yapmanın gerekliliği vardır. Öyle ki devletler uluslararası alanlarda kendi çıkarlarını gözetirken, bir yandan da kendi ülkesinin imajını temsil etmektedir. Yani bir devletin yaptıkları ve yapması gerektiği hususlarda pasif kalması, o ülkenin imajını zedeleyen davranışlar olacaktır. Bununla birlikte misillemeye ilişkin boyutunda, bir devlet kendi ülkesinin zayıf görünmesini istemese de misilleme yapma gereği oluştuğunda, karşı devlete misilleme yapmaz ise diğer devletlere karşı imajı zedelendiği gibi, zayıf görünmesine de sebebiyet verecektir. En azından kendi vatandaşları ve diğer ülke vatandaşları tarafından bu husus böyle yorumlanmaya açık olacaktır.

Misilleme yapmaya ilişkin önemli bir ilkeyi belirtmek gerekir. Uluslararası alanda bir devletin hangi türden devlet olduğu belirli protokollerle belirlenmektedir. Öyle ki bağımsız devletler olduğu gibi farklı türden devletler de mevcuttur. Bağımsız devletler açısından egemenlik ilkesi vardır. Bir devletin misilleme yapma şartları oluşmuşsa ve buna rağmen misilleme yapmıyorsa, işte bu egemenlik ilkesini zedelemektedir. Bu husus, uluslararası alanda var olan ilişkileri etkilediği gibi, diğer ülke vatandaşları nezdinde de o ülkeye karşı bakışı zedeleyebilecektir. Ayrıca gerektiğinde gerekenin yapılmaması, o devletle sonraki ilişkilerde de ilişkinin boyutunu doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Yani sonraki aleyhe durumlardaki tavrını da zedeleme durumları oluşabilir. Dolayısıyla bir devletin, bir husustaki davranışı, bir sonraki davranışını olumlu etkileyebileceği gibi olumsuz da etkileyebilecektir.

Sonuç olarak, değinilen tüm bu hususlar misillemeye ilişkin etkileri aktarmaktadır. Bir devletin yaptırımda bulunmak için bir misilleme yöntemini icra etmesi, başka devletlerle olan ilişkileri çok boyutlu şekilde etkilemektedir. Yani çalışma konusuna ilişkin olarak, bir devlet basiretli davranarak misilleme kararı alacaksa, az çok oluşabilecek olasılıkları hesaplayıp, ona

göre karar almalıdır. Devlet, bir karar alırken basiretli davranmalı ve aldığı kararın sonuçlarına da katlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2015). *Ekonomik Yaptırımlar*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Acer, Y. ve Kaya, İ. (2018). *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aksar, Y. (2017). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alsan, Z. M. (1951). *Yeni Devletler Hukuku İkinci Cilt (Milletlerarası Camianın Düzenlenmesi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından.
- Alsan, Z. M. (1947). *Devletler Hukuku Dersleri*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınlarından.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük 2 H-N* (4. Baskı). İstanbul: MAS Matbaacılık.
- Berki, O. F. (1955). Türkiye'de Yabancılar Hukuku. *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 172-200.
- Berki, Ş. (1968). *Devletler Umumi Hukuku*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Bozkurt, E. (1999). *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bozkurt, E. (2007). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı* (3. Baskı). Ankara: Asil Yayınları.
- Bozkurt, E., Poyraz, Y. ve Erdal, S. (2018) *Devletler Hukuku* (10. Baskı). Ankara: Legem Yayıncılık.
- Can, A. (2017). Sivil Toplum ve Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümü: Dini Aktörlerin Çözüm Sürecindeki Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 125-133.
- Çelikel, A. ve Gelgel(Öztekin) G. (2014) *Yabancılar Hukuku* (20. Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2016). *Devletler Hukuku* (3. Baskı). Ankara: Astana Yayınları.

- Dost, S. (2015). Milletlerarası Hukukta Mütakabiliyet İlkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 1-37.
- Ecer, A. V. (1988). İslam Tarihinde İlk Ambargo Uygulaması. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 145-156.
- Ekşi, N. (2012). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular* (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Ekşi, N. (2018). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Ejder, Y. (2005). *Hukuk Sözlüğü* (3. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eren, M. Y. (2012). Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 229-259.
- Eroğlu, H. (1984). *Devletler Umumi Hukuku* (2. Baskı). Ankara: Olgaç Matbaası.
- Giritli, İ. (1958). *Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Hükûmet Tasarrufları*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Grotius, H. (2011). *Savaş ve Barış Hukuku* (S. L. Meray, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gündüz, A. (1987). *Açıklamalı Bibliyografyalı Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar ile İlgili Temel Metinler*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Gündüz, A. (2018). *Milletlerarası Hukuk Konu Anlatımı Temel Belgeler Örnek Kararlar* (9. Baskı) (R. V. Günel, Ed.). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Kantarıcı, Ş. (2008). Osmanlı'da Onurlu Bir Diplomat ve Milli Mücadele'nin Önemli Siması: Ahmed Rüstem Bey. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (42), 247-285.
- Keskin, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Korff, B. S. A. (1944). *Devletlerarası Hukukun Tarihine Giriş*. (İ. Lüttem, Çev.). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 323-337.
- Kuran, S. (2016). *Uluslararası Deniz Hukuku* (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Le Fur, L. (1942). *Devletler Umumi Hukuku* (Ş. Z. Devrin, Çev.). Ankara: Matbaa Yeni Cezaevi.
- Lütem, İ. (1960). *Devletler Hukuku Dersleri İkinci Kitap Yetkiler-Sahalar-Yetkilerin Kullanılması-Barış ve Güvenliğin Sağlanması* (2. Baskı). Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.
- Mahmutoğlu, Y. (2017). *İslam Hukukunda Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Mukâbele Uygulamaları*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Menemencioglu, E. (1938). *Devletler Umumi Hukuku II*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Meray, S. L. (1956). Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 79-117.
- Meray, S. L. (1959). *Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Meray, S. L. (1960). *Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt* (2. Bası). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Meray, S. L. (1977). *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Nomer, E. (2013). *Devletler Hususi Hukuku* (20. Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Özel, A. (2005). İslam Hukuku ve Modern Devletler Hukukunda Mukabele Bilmisil/ Misilleme/ Karşılıklılık. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (5), 49-65.
- Özkan, I. (2007). Türk Vatandaşlarının Avrupa Ülkelerine Giriş Hakkı ve Vize Sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(Özel Sayı), 409-446.
- Özman, M. A. (1974). *Devletler Hukukunda Müeyyide*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özman, M. A. (2006). *Deniz Hukuku I Giriş-Kaynaklar-Kişiler-Nesneler-Ulusal Alanlar*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Pazarcı, H. (1996). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap* (4. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Pazarcı, H. (2015). *Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap* (5. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

- Pazarcı, H. (2016). *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap* (3. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Pazarcı, H. (2018). *Uluslararası Hukuk* (17. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Pulaşlı, H. (2013). *İsviçre ve Alman Hukuku ile Karşılaştırmalı, Notlu ve İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Ticari Mevzuat* (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Reçber, K. (2016). *Uluslararası Hukuk* (2. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.
- Sevig, V. D. (1977). Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 367-382.
- Seviğ, M. R. (1958). *Özel Devletler Umumi Hukuku* (2. Bası). İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Sur, M. (2019). *Uluslararası Hukukun Esasları* (13. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şıgva, S. (2016). İdari Yargı Kararları Işığında 1062 Sayılı Mukabele-i Bilmisil Kanununun Uygulanışı. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 181-196.
- Tiryakioğlu, B. (1997). Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 46(1), 67-84.
- Topçuoğlu, A. A. (2016). Modern Hukukta ve İslâm Devletler Hukukunda Mukabele Bilmisil Kavramı ve Hukuki Niteliği. *TURKISH STUDIES- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (11/12), 205-236.
- Turnagil, A. R. (1972). *İslâmiyet ve Milletler Hukuku*. İstanbul: Sebil Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük 2 K-Z* (9. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık.
- 19 Nisan 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- 7 Mayıs 2019, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4458.doc
- 8 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezuela-alman-buyukelciyi-istenmeyen-kisi-ilan-etti-407483.html>
- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=abdden-venezuelaya-misilleme-diplomatlar-istenmeyen-kisi-ilan-edildi&news_id=366855&category_id=4

- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=ispanya-venezuela-buyukelcisini-istenmeyen-kisi-ilan-etti&news_id=347859&category_id=4
- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=abdden-arnavutluka-iran-tesekkuru&news_id=398579&category_id=4
- 8 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/abd-turkiyeden-yapilan-vize-basvurularini-askiya-aldi-336956.html/gundem/>
- 8 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeden-abdye-vize-misillemesi-336971.html>
- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=trumptan-gocmen-akinina-karsi-meksika-siniri-tehdidi&news_id=389926&category_id=4
- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=rusyadan-abdye-sert-misilleme-hazirligi&news_id=360441&category_id=4
- 8 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistan-kanada-ile-tum-ticari-iliskilerini-dondurdu-378773.html>
- 8 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=rusyadan-yaptirimlara-misilleme&news_id=139320&category_id=4
- 9 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=abd-200-milyar-dolarlik-cin-urunune-daha-vergi-uygulayacak&news_id=385176&category_id=4
- 9 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinden-abdye-60-milyar-dolarlik-vergi-misillemesi-385339.html>
- 9 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=cinden-abdye-16-milyar-dolarlik-vergi-misillemesi&news_id=381378&category_id=4
- 11 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-venezuela-disisleri-bakanina-yatirim-413289.html>
- 11 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-cin-urunlerine-vergiyi-yuzde-10dan-yuzde-25e-cikardi-414888.html>
- 11 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-yaptirimlara-karsilik-verecek-408675.html>
- 11 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trump-yonetimi-latin-amerikaya-baskiyi-artiriyor-412324.html>

- 13 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinden-abdye-60-milyar-dolarlik-misilleme-415277.html>
- 15 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=abd-batik-gemiye-ve-kapanan-bankayi-yaptirim-listesine-aldi&news_id=392640&category_id=4
- 15 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-irana-yeni-yaptirimlar-414704.html>
- 15 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=rusya-ukraynaya-petrol-ihracatini-yasakladi&news_id=412367&category_id=4
- 15 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-rusyada-33-kisi-ve-kurulusa-yaptirim-385696.html>
- 15 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ab-ve-abdden-yaptirim-karari-121360.html>
- 15 Mayıs 2019, https://www.trthaber.com/m/?news=ukrayna-rusyaya-yaptirimlari-genisletti&news_id=415567&category_id=4
- 15 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ukrayna-rus-vatandaslarina-kisitlamalar-getirecek-395790.html>
- 15 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-iran-ile-baglantili-31-kisi-ve-kuruma-yaptirim-409414.html>
- 17 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katara-ambargoda-geri-adim-405825.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezuela-abd-ile-tum-diplomatik-iliskilerini-kesti-402338.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venezueladan-kolombiya-ile-iliskileri-kesme-karari-406183.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bes-ulke-katarla-diplomatik-iliskilerini-kesti-317954.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/moritanya-da-katarla-diplomatik-iliskileri-kesti-318367.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cibuti-iranla-diplomatik-iliskileri-kesti-227660.html>
- 21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/maldivler-iran-ile-diplomatik-iliskileri-kesti-251173.html>

21 Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-55-yil-sonra-buyukelci-atiyor-273902.html>

